

8
MXI 28

Bibliothèque
de la Compagnie des Jésuites de
la Mission de St. Marie de
Milu — Fondation

3

M. J.

1770
de la Mission de St. Marie de
Milu — Fondation

3

3

M. J.

GRAMMATYKA

JEZYKA NIEMIECKIEGO

301024
Josefa Dybowskiego
PRZEZ

KAIETANA KAMIENSKIEGO S. P.

Josefa Dybowskiego
Joseffy Dybowskiego

EDYCJA DZIEWIĄTA.

NO. JÓZEF ZAWADZKI WŁASNYM NAKŁADEM

1 8 2 9.

H

Dozwala się przedrukować z warunkiem, aby po wydrukowaniu złożone były trzy exemplarze w komitecie cenzury
Wilno d. 11. Czerwca 1829 r.

Cenzor LEON BOROWSKI.

112906

GRAMMATYKA NIEMIECKA.

CZEŚĆ PIERWSZA.

ROZDZIAŁ I.

O wymawianiu Niemczyzny na wzór Polsczyzny.

§. I. O Literach czyli Głoskach.

W Z O R.

*Obacz na karcie poprzedzającej wzór postaci
głosek Niemieckich.*

LITERY Niemieckie mniejsze i większe trojakię są co do postaci: iedne *drukowe* (pod liczbą 1.), iedniemi zwyczajnie xiążki Niemieckie bywaią drukowane: drugie *ręczne pospolite* (pod liczbą 2.), takich w pisaniu pospolitem Niemcy używaią: trzecie *kancellaryyskie* (pod liczbą 3.), używane naywięcey po kancellaryach do wykreślenia różnych napisów. Są ieszcze *ręczne łamane*, lecz te samą tylko ogromnością różnię się zwykły od drukowanych i kancellaryyskich.

Głoski te postacią tylko od siebie różniące się, to samo prawie mają brzmienie, tenże sam podział na *Samogłoski* czyli wokale, i *Spółgłoski* czyli konsony, te same prawidła wymawiania, co i głoski Polskie.

Różni się jednak w niektórych rzeczach wymawianie Niemczyzny od Polsczyzny, jako zaraz w przykładach i uwagach nad niemi obaczymy.

§. II. O wymawianiu Dwugłosek.

P r z y k ł a d y:

		<i>Pisze się:</i>	<i>Czyta się</i>
aa	a długo	Ual, Paar,	al, par.
ee	e długo	Seere, Leer,	bere, ler.
oo	o długo	Boot,	buł.
Ue ä	e	Uellern, Bär,	ellern, ber.
De ö	e	Del, Rdnig,	el, kenig.
Ueu äu	ey	Ueußern, Läufer,	eysern, leyser.
ei	ey	Eiche, Wein,	eyche, heyn.
eu	ey	Eule, heulen,	eyle, heylen.
i	y	Citrone, Sinn,	cytrone, zyn.
ie	ye	Historie,	historye.
Ue ü	y	Uebel, fülten,	ybel, fyllen.

U w a g i.

1. Podwójne samogłoski aa, ee, oo, brzmią iak iedne, lecz z przeciągiem, np. Ual.

2. Ue, ä, De, ö, wymawiają się iak e, iednak aby cokolwiek słyhać było pierwotnego przedni głosek brzmienia. Ta przestroga służyć ma i do wymawiania następujących dwugłosek.

3. ai czyta się iak nasze ay, np. Kaiser.

4. Ueu, äu, ei, eu, brzmią iak ey, np. Ueußern.

5. i, po spółgłoskach c, s, wymawiają iak

nasze *y*, *np.* Citrone: gdzieindziej trochę ostrzej: je wymawia się także na podobieństwo naszego *y*, lecz z przedłużeniem. To je w niektórych imionach cudzoziemskich nie jest dwugłoską, i rozłącza się w zgłoskowaniu, *np.* Historie.

6. Ue, lub Ui, ũ, przystępuie brzmieniem swoim do *y*, *np.* Uebel.

§. III. O wymawianiu Spółgłosek.

P r z y k ł a d y.

Pisze się:

€ Cäsar, Cicero, Cölius,
Cypern, Calender, Culm,
hacken.

ch Christ, Churfürst, Chor-
hemd, Dache.

h Pohlen, gehen, Floh.

pf Pfand, Pfeffer, Pferd.

ph Pharao, Philosoph.

v Verfasser, Virgil.

qu Qual, Quelle, Quitte.

s Sagen, Esel, Asten.

sch Schaubühne, Nische.

st Sklave.

sp Spalten, Speiche, Spin-
nen.

st Staub, Beystand, Fürst.

ß Haß, Stoß, süße.

ti Nation.

z z Zahn, Zimmet, Schatz.

Czyta się:

Cezar, Cycero, Celius,
Cypern, Kalender,
Kulm, hakken.

Kryst, Kurfyrst, Kor-
hemd, okse.

Polen, geen, flo.

pfand, pfesser, pferd.

Farao, filozof.

ferfasser, Wirgil.

kwal, kwelle, kwitte.

zagen, ezal, Azyen.

szaubyne, asze.

szklawe.

szpalten, szpeiche, szpin-
nen.

szlaub, heyszland, Fyrst.

has, sztos, zyse.

nacyon.

cam, cymmet, szac.

U w a g i.

e, ze samogłoskami *ä*, *e*, *i*, *ö*, *y*, brzmi iak nasze *c*, *np.* Cäsar, z innemi głoskami iak *k*, *np.* Calender.

ch, wymawia się iak *k*, w wyrazach Chor,

Chur, i przed r, s, w iedney zgłosce, np. Choro
hemd.

h, we środku i na końcu wyrazu pierwotnego nie wymawia się, i jest tylko znakiem, że samogłoskę poprzedzającą przedłużyć w wymawianiu potrzeba, np. Pohlen.

ph, v, wszędzie brzmi iak f, np. Pharao, Verfasser: v w wyrazach obcych brzmi iak w, np. Virgil.

qu, waży nasze kw, np. Qual.

f, na początku wyrazu i między dwiema samogłoskami wymawia się nakształt naszego z, np. sagen: sch, brzmi iak sz: sf, sp, st, na początku zgłoski, a po r, we środku nawet i na końcu brzmią iak nasze szk, szp, szł, np. Schaubühne, Sclave.

ti, zgłoska w wyrazach cudzoziemskich wymawia się iak w tym języku, z którego wyraz jest wzięty, np. Nation.

ż, ż, podobne ma brzmienie do naszego c, np. zahm.

Przestroga: Te tu tylko wyszczególniliśmy okoliczności, w których wymawianie głosek Niemieckich znacznie się różni od dźwięku głosek Polskich, nie namieniając nic, kiedy i które głoski Niemieckie wymawiają się otwartemi lub ściśnionemi ustami, ciszey lub głośniey, miękko, czyli cienko lub otwarty; pilnie tedy uważać potrzeba wymawiających Niemców, aby się tego nauczyć.

§. IV. O znamionach pisarskich Niemczyzny.

Znamiona pisarskie pospolite Niemczyźnie z polszczyzną są te:

, Przecinek,
; Srzednik,

Benstrich.
Strichpunkt.

: Dwukropek,	Doppelpunkt.
. Kres, kropka,	Schlusspunkt.
! Znak wykrzyknienia,	Ausrufungszeichen.
? Znak pytania,	Fragezeichen.
() Nawias,	Einziehungsel.
- Łącznik,	Verbindungszeichen.
„ Cudzysłów.	Anführungszeichen.
(*) Odsyłacz.	Anmerknngszeichen.

Na znamiona pospolite te same są prawidła w Niemczyźnie, co i w Polsce.

Znamiona szczególne w Niemczyźnie.

e, kładące się nad samogłoskami drukowemi mniejszemi a, o, u, i obok tych Samogłosek większych U, O, U, np. ändern, öben, üben: Uenderung, Oef, Uebung: którym iakie nadaie brzmienie, już się powiedziało.

e, ręczne lub dwie kreski, albo dwie kropki to samo znaczą, co znamie poprzedzające, tylko że służą postaciom ręcznym, pierwsze większym, dwa ostatnie mniejszym: które też w wielu już związkach widzieć się dają nad postaciami drukowemi.

?, lub s, albo ~, pisze się nad u ręcznym dla rozróżnienia go od u ręcznego, jednaką z niem postać mającego.

’ Odcinek Oberstrich, jest znak odcięty głoski e od wyrazu, i od samych tylko wierszopisów używany -bywa, np. Hab’ ich nur immer frohen Muth, was frage ich nach Gold und Gut.

§. V. Zbiór wyrazów Niemieckich w pierwszym Rozdziale zamkniętych, wraz ze znaczeniem ichże, dla odczytania go i nauczenia się na pamięć.

Alal węgorz.	Gold złoto.
Aelstern rodzice.	Gut dobro.
Aelndern odmieniać.	Haben mieć.
Aelnderung odmiana.	Hacken siekać.
Aelußern (sich) chronić, okazać się.	Haß nienawiść.
Aliche popiół.	Heulen wyć.
Aisien Azya.	Historie historia.
Bär niedźwiedź.	Ich ja.
Beere jagoda.	Immer zawsze.
Bein goleń, noga.	Kaiser Cesarz.
Beystand pomoc.	König Król.
Boot szalupa.	Läufer, laufer, biegus.
Calender kalendarz.	Leer próżny.
Cäsar Cezar.	Muth umysł, odwaga.
Chorhemd komża.	Nach po, o.
Christ Chrześcianiin.	Nation Naród.
Churfürst Elektor.	Nur tylko.
Citrone cytryna.	Ochse wół.
Celcius Celiusz.	Del oliwa.
Quim Chełmuo.	Delen oliwą smarować.
Cypern Cypr.	Paar para.
Die ta.	Pfand zastaw.
Eiche dąb.	Pfeffer pieprz.
Esel osiek.	Pferd koń.
Eule sowa.	Pharao Faraon.
Floh pchła.	Philosoph filozof.
Fragen pytać się.	Pohlen Polska.
Froh wesół.	Qual udręczenie.
Füllen napełniać.	Quelle zdroj.
Fürst książę.	Quitte pigwa.
Gehen iść.	Sagen powiedzieć.
	Schatz skarb.

Schaubühne teatr.	Uben ćwiczyć, sprawiać.
Sinn myśl.	Uebungen wprawa.
Sklave niewolnik.	Verfasser autor.
Spalten kupać.	Virgil Wirgiliusz.
Speiche sprycha.	Was co.
Spinnen prząsdź.	Wie iak.
Staub kurz.	Zahm łaskawy, oswoio-
Stoßsturchnienie, kułak.	ny.
Süße słodkie.	Zimmet cyuamon.

R Ó Z D Z I A Ł II.

O Częściach Mowy Niemieckiej.

P r z y k ł a d:

Niemand leugnet, daß die Wissenschaften den Verstand schärfen, die Einbildungskraft beleben und das Gedächtniß mit einer Menge von Kenntnissen bereichern.

Aber wisse zugleich, o mein Kind! daß ein gelehrter Mensch ohne Frömmigkeit und Tugend das elendeste und verächtlichste Geschöpf ist.

Nikt nie przeczy, że Nauki rozum zaostrzają, imaginacyą ożywiają, i pamięć mnóstwem wiadomości ubogacają.

Ale wiedz oraz o moim dzieci! że uczony człowiek bez pobożności i cnoty naynędźnieyszym i naywzgardzeńszem stworzeniem jest.

Obaczmy w tym przykładzie wszystkie części mowy Niemieckiej z ich nazwiskami, a potem przyzwoite nad niemi uczynmy uwagi.

Części nieodmienne.

1. Wykrzyknik, Zwi-
schenwort.

np. o! o!

2. Spojnik, Bindewort. np. daß że, und i, aber
ale.
3. Przysłówek, Nebens
wort. np. zugleich oraz.
4. Przyimek, Vorwort. np. mit z, ohne bez.

Części odmienne.

5. Przedimek, Geschlechts
wort. np. der, die, daß, ein,
eine, ein.
6. Imię, Nennwort. np. Verstand rozum.
Menge mnóstwo.
Mensch człowiek.
7. Zaimek, Fürwort. np. mein mój.
8. Słowo, Zeitwort. np. scharfen ostrzyć.
9. Imiesłów, Mittelwort. np. gelehrt uczony.

Oprócz ośmiu części mowy wspólnych Niemczyźnie z Polszczyzną, postrzegamy w przykładzie Niemieckim dziewiątą *der, die, daß, ein, eine, ein*, która na polskie nie jest przełożona.

Ta część mowy sama przez się nie niezna-
cząca, nazywa się *Przedimkiem*, że się kładzie
zwykła przed Imionami pospolitemi, np. *der*
Mensch, człowiek: *die* *Tugend*, cnota: *daß* *Ge-*
schöpf, stworzenie: *ein* *gelehrter Mensch*, uczony
człowiek: *eine* *Menge*, mnogość: *ein* *Kind*, dziecko.

Der, die, daß, nazywa się *Przedimkiem okre-*
szańcym, od starego słowa polskiego *okreszam*
czyli *determinuję*: albo *krócey okreśnym*, lub *o-*
kreśnikiem, po niemiecku *daß bestimmte Geschlechts-*
wort.

Ein, eine, ein, nazywa się *Przedimkiem po-*
iedynczym albo *nieokreśnym*, *daß unbestimmte Ge-*
schlechtswort.

Oba te *Przedimki*, to jest *Okreśny* i *Poie-*
dynczy odmieniają się przez rodzaje i przypadki,
których w Niemczyźnie jest tylko cztery: przez
liczby zaś odmienia się sam tylko *Okreśnik*, który

w liczbie mnogiej jedno bierze zakończenie na wszystkie trzy rodzaje, iako w formach przypadkowania zaraz obaczymy.

R O Z D Z I A Ł III.

Formy przypadkowania.

Trzy są Formy na przypadkowanie Przymiotników, der *Benwörter*, a cztery na przypadkowanie Rzeczowników, der *Hauptwörter*.

Przypadkowanie przedimków.

Okreśnego.

Poiedynczego,

Liczba poiedyncza.

Rodzaj

<i>męzki, żeński, niaki.</i>			<i>męzki, żeński, niaki.</i>		
1. der	die	daß.	ein	eine	ein.
2. deß	der	deß.	eines	einer	eines.
3. dem	der	dem.	einem	einer	einem.
4. den	die	daß.	einen	eine	ein.

Liczba mnoga.

Przez wszystkie trzy rodzaje. Przedimek poiedynczy nie ma liczby mnogiej.

1.	die.
2.	der.
3.	den.
4.	die.

Przypadkowanie przymiotników.

FORMA PIERWSZA.

Na Imiona przymiotne bez przedimka.

Liczba poiedyncza.

mnoga.

1. schöner,	schöne,	schönes,	schöne,	pie-
piękny,	piękna,	piękne,	kni,	piękne.

2.	schönes,	schöner,	schönes,	schöner,
	pięknego,	piękney,	pięknego,	piękných.
3.	schönem,	schöner,	schönem,	schönen,
	pięknemu,	piękney,	pięknemu,	pięknym.
4.	schönen,	schöne,	schönes,	schöne,
	pięknego,	piękna,	piękne,	piękných, kne.

FORMA DRUGA.

Na Przymiotniki z Okreśnikiem.

Liczba pojedyncza.

mnoża.

1.	der schöne,	die schöne,	daß schöne,	die schönen,
	piękny,	piękna,	piękne,	piękni, kne.
2.	des schönen,	der schönen,	des schönen,	der schönen,
	pięknego,	piękney,	pięknego,	piękných.
3.	dem schönen,	der schönen,	dem schönen,	den schönen,
	pięknemu,	piękney,	pięknemu,	pięknym.
4.	den schönen,	die schöne,	daß schöne,	die schönen,
	pięknego,	piękna,	piękne,	piękných.

FORMA TRZECIA.

Na Przymiotniki z Przedimkiem pojedynczym.

Liczba pojedyncza tylko.

1.	ein schöner,	eine schöne,	ein schönes,
	piękny,	piękna,	piękne.
2.	eines schönen,	einer schönen,	eines schönen,
	pięknego,	piękney,	pięknego.
3.	einem schönen,	einer schönen,	einem schönen,
	pięknemu,	piękney,	pięknemu.
4.	einen schönen,	eine schöne,	ein schönes,
	pięknego,	piękna,	piękne.

Przestroga. Formy służące na Przymiotniki służą też na Imiesłowy i Zaimki, oprócz tych, których przypadekowanie niżej jest położone.

Przypadkowanie Rzeczowników.

FORMA PIERWSZA.

Na Rzeczowniki rodzaju męskiego i żeńskiego.

Liczba pojedyncza.

1.	der lub ein	Engel, Aniół,	das lub ein	Kloster, Klasztor.
2.		Engels, Anioła,		Klosters, Klasztoru.
3.		Engel, Aniółowi,		Kloster, Klasztorowi.
4.		Engel, Anioła,		Kloster, Klasztor.

Liczba mnoga.

1.	die —	Engel, Aniółowie,	die —	Klöster, Klasztory.
2.		Engel, Aniółów,		Klöster, Klasztorów.
3.		Engeln, Aniółom,		Klöstern, Klasztorom.
4.		Engel, Aniółów,		Klöster, Klasztory.

FORMA DRUGA.

Na Rzeczowniki rodzaju męskiego tylko.

Liczba pojedyncza.

1.	der lub ein	Mensch, człowiek,	die —	Menschen, ludzie.
2.		Menschen, człowieka,		Menschen, ludzi.
3.		Menschen, człowiekowi,		Menschen, ludziom.
4.		Menschen, człowieka,		Menschen, ludzi.

mnoga.

FORMA TRZECIA.

Na Rzeczowniki rodzaju męskiego i niakiego,

Liczba pojedyncza.

1.	der lub ein	Stand,	das lub ein	Amte,
		stan,		urząd.
2.		Standes,		Amteś,
		stanu,		urzędu.
3.		Stande,		Amte,
		stanowi,		urzędowi,
4.		Stand,		Amte,
		stan,		urząd,

Liczba mnoga.

1.	die	—	Stände,	die	—	Amter,
			stany,			urzędy.
2.			Stände,			Amter,
			stanów,			urzędów,
3.			Ständern,			Amtern,
			stanom,			urzędom.
4.			Stände,			Amter,
			stany,			urzędy.

FORMA CZWARTA.

Na Rzeczowniki rodzaju żeńskiego tylko.

Liczba pojedyncza.

1.	die lub eine	Insel,	Zugend,	Nuß,
		wyspa,	cnota,	orzech,
2.		Insel,	Zugend,	Nuß,
		wyspy,	cnoty,	orzecha.
3.		Insel,	Zugend,	Nuß,
		wyspie,	cnocie,	orzechowi.
4.		Insel,	Zugend,	Nuß,
		wyspę,	cnotę,	orzech.

Liczba mnoga.

1. die —	Inseln, wyspy,	Tuaenden, cnoty,	Müße, orzechy.
2.	Inseln, wysp,	Tugenden, cnot,	Müße, orzechów.
3.	Inseln, wyspom,	Tuaenden, cnotom,	Müßen, orzechom.
4.	Inseln, wyspy,	Tugenden, cnoty,	Müße, orzechy.

Uwaga. W liczbie mnogiej wszystkich form na Rzeczowniki przypadek trzeci kończy się na n, a drugi i czwarty taki jest, jak pierwszy. Gdzie zaś i sam przypadek pierwszy jest zakończony na n, tam trzy następujące przypadki niczem się od niego nie różnią.

*Przypadkowanie Zaimków nieforemnych.**Liczba pojedyncza.*

1. Ich, ja,	Du, ty,	Er, on,	Sie, ona,	Es, ono.
2. Meiner, mnie,	Deiner, ciebie,	Seiner, onego,	Ihrer, iey,	Seiner, onego.
3. Mir, mnie, mi,	Dir, tobie, ci,	Ihm, jemu,	Ihr, oney, iey,	Ihm, jemu.
4. Mich, mnie, mię,	Dich, ciebie, cię,	Ihm, onego, go,	Sie, onę, ią,	Es, ie.

Liczba mnoga.

1. Wir, my,	Ihr, wy,	Sie, oni, one.
2. Unser, nas,	Eurer, was,	Ihrer, onych, ich.
3. Uns, nam,	Euch, wam,	Ihnen, onym, im.
4. Uns, nas,	Euch, was,	Sie, onych, ich, one.

Liczba pojedyncza.

1. Der,	Die,	Daß,	Die,
ten,	ta,	to,	ci, te.
2. Dessen,	Derer,	Dessen,	Derer,
tego,	tę,	tego,	tych.
3. Dem,	Der,	Dem,	Denen,
temu,	tę,	temu,	tym.
4. Den,	Die,	Daß,	Die,
tego,	tę,	to,	tych, te.

Liczba pojedyncza.

1. Wer, Waß,	Jemand,	Niemand,
kto, co,	ktoś,	nikt.
2. Wessen,	Jemandes,	Niemandes,
czyy,	czyyś,	nikogo.
3. Wem,	Jemanden,	Niemanden,
komu, czemu,	komuś,	nikomu.
4. Wen, Waß,	Jemanden,	Niemanden,
kogo, co,	kogoś,	nikogo.

Te trzy zaimki nie mają liczby mnogiej. Zaś jedermann każdy, w liczbie nawet pojedynczej w drugim tylko przypadku przybiera ś.

Przestroga. Dokładniejsza nauka o Przypadkowaniu będzie w Części drugiej.

R O Z D Z I A Ł IV.

Formy Czasowania.

Jedna jest tylko forma na czasowanie słów Niemieckich: wiele atoli mają Niemcy słów nieforemnych, i trzy słowa posilkowe.

Czasowanie słów posilkowych.

Umwandelung der Hilfszeitwörter.

Tryb bezokoliczny. Die unbestimmte Art.

Werden, stać się, lub zostać, że zostanę, abym został.	Seyn, bydź, że jestem, abym był.	haben, mieć, mam, abym miał.
---	--	------------------------------------

Zu werden, stać się, że się staie, abym został, dla stania się.	Zu seyn, bydź, że jestem, a- bym był, dla bycia.	Zu haben, mieć, że mam, abym miał, dla mie- nia.
--	---	---

Imiesłowy.

Mittelwörter.

Czasu terażniejszego. Der gegenwärtigen Zeit.

Werdend, stający się, stająca się, staiące się.	Wesend, (nieużywany).	seyend, scyend, Habend, maiący, maiąca, maią- ce.
---	-----------------------	--

Czasu przeszłego.

Der vergangenen Zeit.

Geworden, który się stał, która się stała, które się stało.	Gewesen, który był, która by- ła, które było.	Gehabt, miany, miana, mians.
--	---	---------------------------------

Tryb oznajmujący. Die anzeigende Art.

Czas terażniejszy. Die gegenwärtige Zeit.

Ich werde, staię się.	Ich bin, jestem.	Ich habe, mam.
Du wirst, staiiesz się.	Du bist, jesteś.	Du hast, masz.

Er wird, staie się.	Er ist, iest.	Er hat, ma.
Sie wird, ona się staie.	Sie ist, ona iest.	Sie hat, ona ma.
Es wird, ono się staie.	Es ist, ono iest,	Es hat, ono ma.
Wir werden, staiemy się.	Wir sind, iesteśmy.	Wir haben, mamy.
Ihr werdet, staiecie się.	Ihr seyd, iesteście.	Ihr habet albo habt, macie.
Sie werden, oni się stają, one się stają.	Sie sind, oni są, one są.	Sie haben, oni mają, one mają.

Niedokonany przeszły. Die kaum vergangene.

Ich wurde, zosta- łem, zostałam, zostałom.	Ich war, byłem, byłam, byłom.	Ich hatte, mia- łem, miałam, miałom.
Du wurdest, zo- stałeś, zostałeś, zostałoś.	Du warst, by- łeś, byłeś, by- łoś.	Du hattest, mia- łeś, miałeś, miałoś.
Er wurde, zo- stał.	Er war, był.	Er hatte, miał.
Sie wurde, zo- stała.	Sie war, była.	Sie hatte, miała.
Es wurde, zo- stało.	Es war, było.	Es hatte, miało.
Wir wurden, zo- staliśmy, zo- stałyśmy.	Wir waren, by- liśmy, były- śmy.	Wir hatten, mie- liśmy, miały- śmy.
Ihr werdet, zo- staliście, zo- stałyście.	Ihr wart, byli- ście, byłyście.	Ihr hattet, mie- liście, miały- ście.
Sie wurden, zo- stali, zostały.	Sie waren, byli, były.	Sie hatten, mieli, miały.

Przestroga I. Zamiast ich wurde, du wurdest, er wurde, częścicy dobrzy Pisarze Niemieccy używają, ich ward, du wardst, er ward.

Przestroga II. W dalszych czasach lubo nie będzie się kłaść odmiana słów przez rodzaje; powinny ją jednak dzieci robić na wzór tych dwóch czasów poprzedzających.

Dokonany przeszły. Die völlig vergangene.

Ich bin geworden,	Ich bin gewesen,	Ich habe gehabt,
stałem się, sta-	byłem, bylam,	miałem, mia-
łam się, i t. d.	i t. d.	łam, i t. d.
Du bist geworden,	Du bist gewesen,	Du hast gehabt,
stałeś się.	byłeś.	miałeś.
Er ist geworden,	Er ist gewesen,	Er hat gehabt,
stał się.	był.	miał.
Wir sind gewor-	Wir sind gewesen,	Wir haben gehabt,
den, staliśmy	byliśmy.	mieliśmy.
się.		
Ihr seyd gewor-	Ihr seyd gewesen,	Ihr habet gehabt,
den, staliście	byliście.	mieliście.
się.		
Sie sind gewor-	Sie sind gewesen,	Sie haben gehabt,
den, stali się.	byli.	mieli.

Zaprzeszły.

Die längst vergangene.

Ich war gewor-	Ich war gewesen,	Ich hatte gehabt,
den, stałem się	byłem był,	miałem był,
był, stałam się	byłam była,	miałam była,
była, i t. d.	i t. d.	i t. d.
Du warest gewor-	Du warest gewo-	Du hattest gehabt,
den, stałeś się	sen, byłeś był.	miałeś był.
był.		
Er war geworden,	Er war gewesen,	Er hatte gehabt,
stał się był.	był był.	miał był.
Wir waren gewor-	Wir waren gewo-	Wir hatten gehabt,
den, staliśmy	sen, byliśmy	mieliśmy byli.
się byli.	byli.	
Ihr waret gewor-	Ihr waret gewo-	Ihr hattet ge-
den, staliście	sen, byliście	habt, mieliście
się byli.	byli.	byli.

Sie waren gewor. Sie waren gewe. Sie hatten gehabt,
den, stali się sen, byli byli. mieli byli.
byli.

I. Przyszły.

Die zukünftige.

Jch werde wer.	Jch werde seyn,	Jch werde haben,
den, stanę się.	będę.	mieć będę.
Du wirst werden,	Du wirst seyn,	Du wirst haben,
staniesz się.	będziesz.	mieć będziesz.
Er wird werden,	Er wird seyn,	Er wird haben,
stanie się.	będzie.	mieć będzie.
Wir werden wer.	Wir werden seyn,	Wir werden haben,
den, staniemy	będziemy.	mieć będzie-
się.		my.
Ihr werdet wer.	Ihr werdet seyn,	Ihr werdet haben,
den, stanięcie	będziecie.	mieć będzie-
się.		cie.
Sie werden wer.	Sie werden seyn,	Sie werden haben,
den, staną się.	będą.	mieć będą.

II. Przyszły.

Die zukünftige.

Jch werde gewor.	Jch werde gewe.	Jch werde gehabt
den seyn, stanę	sen seyn, będę,	haben, będę
się, mozem	może żem był,	miał, może
został, mozem	może żem by-	żem miał, mo-
została, i t. d.	ła, i t. d.	że żem miała,
		i t. d.
Du wirst gewor.	Du wirst gewesen	Du wirst gehabt
den seyn, sta-	seyn, będziesz.	haben, będziesz
niesz się.		miał.
Er wird geworden	Er wird gewesen	Er wird gehabt
seyn, stanie się.	seyn, będzie.	haben, będzie
		miał.
Wir werden ge.	Wir werden gewe.	Wir werden gehabt
worden seyn,	sen seyn, be-	haben, będzie-
staniemy się.	dziemy.	my mieli.

Ihr werdet gewor- Ihr werdet gewe- Ihr werdet gehabt
den seyn, sta- sen seyn, bę- haben, będzie-
niecie się. dziecie. cie mieli.

Sie werden gewor- Sie werden gewe- Sie werden gehabt
den seyn, sta- sen seyn, będq. haben, będq
ną się. mieli.

Tryb rozkazujący. Die gebietende Art.

Werde, stań się, Sey, bądź. Habe, miej.
zostań.

Werdet, stańcie Sędy, bądźcie. Habet, mieycie.
się.

Tryb łączący. Die verbindende Art.

Czas terażniejszy. Die gegenwärtige Zeit.

Ich werde, że się Ich seyn, że ie- Ich habe, że mam,
staie, niech się stem, niech niech mam,
stanę, obym będq, obym obym miał,
się stał, obym był, obym by- obym miała,
się stała, i t. d. ła, i t. d. i t. d.

Du werdest, że się Du seyst, że ie- Du habest, że
staiesz. steś. masz.

Er werde, że się Er sey, że iest. Er habe, że ma.
staie.

Wir werden, że Wir seyen, że ie- Wir haben, że
się staiemy. steśmy. mamy.

Ihr werdet, że Ihr sehed, że ie- Ihr habet, że
się staiecie. steście. macie.

Sie werden, że się Sie seyen, że są. Sie haben, że
staią.

Niedokonany przeszły. Die kaum vergangene.

Ich würde, stał- Ich wäre, był- Ich hätte, miał-
bym się, stała- hym, była- bym, miała-
bym się, i t. d. bym, i t. d. bym, i t. d.

Du wärdest, stał- Du wärest, był- Du hättest, miał-
byś się. byś. byś.

Er würde, stalby Er wäre, byłby. Er hätte, miałby.
się.

Wir würden, sta- Wir wären, byli- Wir hätten, mie-
libyśmy się. byśmy. libyśmy.

Ihr würdet, sta- Ihr wäret, byli- Ihr hättet, mieli-
libyście się. byście. byście.

Sie würden, sta- Sie wären, byli- Sie hätten, mieli-
liby się. by. by.

Dokonany przeszły. Die völlig vergangene.

Ich sey geworden, Ich sey gewesen, Ich habe gehabt,
żem się stał, żem był, żem żem miał, żem
żem się stała. była, i t. d. miała, i t. d.
i t. d.

Du seyest gewor- Du seyest gewesen, Du habest gehabt,
den, żeś się żeś był. żeś miał.
stał.

Er sey geworden, Er sey gewesen, Er habe gehabt,
że się stał. że był. że miał.

Wir seyn gewor- Wir seyn gewesen, Wir haben gehabt,
den, żeśmy się żeśmy byli. żeśmy mieli.
stali.

Ihr seynd gewor- Ihr seynd gewesen, Ihr habet gehabt,
den, żeście się żeście byli. żeście mieli.
stali.

Sie seyn gewor- Sie seyn gewesen, Sie haben gehabt,
den, że się sta- że byli. że mieli.
li.

Zaprzeszły. Die längst vergangene.

Ich wäre gewor- Ich wäre gewesen, Ich hätte gehabt,
den, byłbym byłbym był, byłbym miał,
został, byłaby- byłabym by- byłabym mia-
bym została, ła, i t. d. ła, i t. d.
i t. d.

Du wärest gewor- den, bylbyś został.	Du wärest gewe- sen, bylbyś był.	Du hättest gehabt, bylbyś miał.
Er wäre gewor- den, bylby zo- stał.	Er wäre gewesen, bylby był.	Er hätte gehabt, bylby miał.
Wir wären gewor- den, bylby- śmy zostali.	Wir wären gewe- sen, bylbyśmy byli.	Wir hätten ge- habt, bylby- śmy mieli.
Ihr wäret gewor- den, bylbyście zostali.	Ihr wäret gewe- sen, bylbyście byli.	Ihr hättet ge- habt, bylby- ście mieli.
Sie wären gewor- den, bylby zo- stali.	Sie wären gewe- sen, bylby by- li.	Sie hätten gehabt, bylby mieli.

I. *Warunkowy.*

Die bedingte.

Ich würde werden, stałbym się, stałabym się, i t. d.	Ich würde seyn, byłbym, była- bym, i t. d.	Ich würde haben, miałbym, mia- łabym, i t. d.
Du würdest wer- den, stałbyś się.	Du würdest seyn, byłbyś.	Du würdest haben, miałbyś.
Er würde werden, stałby się.	Er würde seyn, byłby.	Er würde haben, miałby.
Wir würden wer- den, stałiby- śmy się.	Wir würden seyn, bylibyśmy.	Wir würden ha- ben, mieliby- śmy.
Ihr würdet wer- den, stałiby- ście się.	Ihr würdet seyn, bylibyście.	Ihr würdet haben, mielibyście.
Sie würden wer- den, stałiby się.	Sie würden seyn, byliby.	Sie würden haben, mieliby.

Zamiast słowa posiłkowego werden, często można używać w tym czasie słów mögen, sollen, etc. np. ich möchte seyn, byłbym; ich sollte haben, miałem mieć.

II. Warunkowy.

Die bedingte.

Jch wu de gewer- den seyn, byl- hym został, byłabym zo- stała, i t. d.	Jch würde gewe- sen seyn, byl- hym był, by- łabym była, i t. d.	Jch wu de gehabt haben, byl hym miał, byłabym miała, i t. d.
Du wu deſt gewor- den seyn, byl- byś został.	Du würdeſt gewe- sen seyn, byl- byś był.	Du würdeſt gehabt haben, byl byś miał.
Er würde gewor- den seyn, bylby został.	Er würde geweſen seyn, bylby był.	Er würde gehabt haben, bylby był.
Wir würden ge- worden seyn, by- libyśmy zostali.	Wir würden gewe- sen seyn, byli- byśmy byli.	Wir würden gehabt haben, byliby- śmy mieli.
Ihr würdet gewor- den seyn, byli- byście zostali.	Ihr würdet gewe- sen seyn, byli- byście byli.	Ihr würdet g habt haben, byliby- ście mieli.
Sie würden gewor- den seyn, byliby zostali.	Sie würden gewe- sen seyn, byli- by byli.	Sie würden gehabt haben, byliby mieli.

Mówi się także: Jch wäre geworden seyn, byl hym się stał; du wärest geworden seyn, byl byś się stał, i t. d.

Przyszły.

Die zukünftige.

Jch werde werden, że się stanie.	Jch werde seyn, że będę.	Jch werde haben, że mieć będę.
Du werdeſt wer- den, że się sta- niesz.	Du werdeſt seyn, że będziesz.	Du werdeſt haben, że mieć bę- dziesz.
Er werde werden, że się stanie.	Er werde seyn, że będzie.	Er werde haben, że mieć będzie.
Wir werden wer- den, że się sta- niemy.	Wir werden seyn, że będziemy.	Wir werden haben, że mieć bę- dziemy.

Ihr werdet wer. Ihr werdet seyn, Ihr werdet haben,
den, że się sta- że będziecie. że mieć będą-
niecie. dziecie.

Sie werden wer. Sie werden seyn, Sie werden haben,
den, że się sta- że będą. że mieć będą.
uą.

Tryb bezokoliczny z przyimkami um i ohne
Umaczy się na polskie, iuż przez imie, iuż
przez słowo, iuż przez imiesłów osobliwy (*Gerundium*), np.

Um zu werden, Um zu seyn, dla Um zu haben, dla
dla stania się, bycia, aby mienia, aby
aby się stać. bydź. mieć.

Ohne zu werden, Ohne zu seyn, nie Ohne zu haben,
nie stając się. będąc. nie mając.

Ohne geworden zu Ohne gewesen zu Ohne gehabt zu
seyn, nie zo- seyn, nie by- haben, nie mia-
stawszy. wszy. wszy.

W Z O R

B o r b i l d

czasowania słów
foremnych.

der Abwandlung
richtiger Zeitwörter.

Tryb bezokoli-
czny.

Die unbestimmte
Art.

Loben, chwalić, że chwa-
lę, abym chwalił.

Reisen, iechać, że iadę,
abym iechał.

Zu Loben, chwalić, że
chwałę, abym chwalił,
do chwalenia.

Zu reisen, iechać, że iadę,
abym iechał, do ie-
chania.

Imiesłowy.

Mittelwörter.

Czasu terażniejszego.

Der gegenwärtigen Zeit.

Łobend, chwalcący, chwalcąca, chwalcące.

Reisend, iadący, iadąca, iadące.

Czasu przeszłego.

Der vergangenen Zeit.

Gelobet, pochwalony, pochwalona, pochwalone.

Gereiset, nie nie znaczy sam przez się, bo słowo reisen niakię.

Tryb oznajmujący.

Die anzeigende Art.

Teraźniejszy czas.

Gegenwärtige Zeit.

Ich lobe, chwalcę.

Ich reise, iadę.

Du lobest, chwalisz.

Du reifest, iedziesz.

Er lobet, chwali.

Er reiset, iedzie.

Sie lobet, ona chwali.

Sie reiset, ona iedzie.

Es lobet, ono chwali.

Es reiset, ono iedzie.

Wir loben, chwalicimy.

Wir reisen, iedziemy.

Ihr lobet, chwalicie.

Ihr reiset, iedziecie.

Sie loben, oni chwalcą, one chwalcą.

Sie reisen, oni iadą, one iadą.

Niedokonany czas.

Raum vergangene.

Ich lobete, chwaliłem, chwaliłam, chwaliłom.

Ich reifete, iechałem, iechałam, iechałom.

Du lobetest, chwaliłeś, chwaliłaś, chwaliłom.

Du reifetest, iechałeś, iechałaś, iechałom.

Er, sie, es lobete, chwalił, chwaliła, chwaliło.

Er, sie, es reifete, iechał, iechała, iechało.

Wir lobeten, chwaliciliśmy, chwaliczyśmy.

Wir reifeten, iechaliśmy, iechalyśmy.

Ihr lobetet, chwaliciliście, chwaliczyście.

Ihr reifetet, iechaliście, iechalyście.

Sie lobeten, chwalili, Sie reiseten, iechali, iechwality.

Dokonany przeszły.

Bdług vergangene.

Jch habe gelobet, pochwalilem, pochwalifam, i t. d. Jch bin gereiset, poiechalem, poiechalam, i t. d.

Du hast gelobet, pochwalileś. Du bist gereiset, poiechaleś.

Er hat gelobet, pochwalil. Er ist gereiset, poiechał.

Wir haben gelobet, pochwaliliśmy. Wir sind gereiset, poiechaliśmy.

Ihr habet gelobet, pochwaliliście. Ihr send gereiset, poiechaliście.

Sie haben gelobet, pochwalili. Sie sind gereiset, poiechali.

Zaprzeszły.

Längst vergangene.

Jch hatte gelobet, pochwalilem był, pochwalifam była, i t. d. Jch war gereiset, poiechalem był, poiechalam była, i t. d.

Du hattest gelobet, pochwalileś był. Du warest gereiset, poiechaleś był.

Er hatte gelobet, pochwalil był. Er war gereiset, poiechał był.

Wir hatten gelobet, pochwaliliśmy byli. Wir waren gereiset, poiechaliśmy byli.

Ihr hattet gelobet, pochwaliliście byli. Ihr waret gereiset, poiechaliście byli.

Sie hatten gelobet, pochwalili byli. Sie waren gereiset, poiechali byli.

I. Przyszły.

Die künftige.

Jch werde loben, będę chwalił, będę chwaliła, i t. d. Jch werde reisen, będę iechał, będę iechała, i t. d.

Du wirst loben, <i>będziesz chwalił.</i>	Du wirst reisen, <i>będziesz iechał.</i>
Er wird loben, <i>będzie chwalił.</i>	Er wird reisen, <i>będzie iechał.</i>
Wir werden loben, <i>będziemy chwalili.</i>	Wir werden reisen, <i>będziemy iechali.</i>
Ihr werdet loben, <i>będziecie chwalili.</i>	Ihr werdet reisen, <i>będziecie iechali.</i>
Sie werden loben, <i>będą chwalili.</i>	Sie werden reisen, <i>będą iechali.</i>

W tym czasie zamiast słowa posiłkowego werden, często bywa używane wollen, gdy czynność iaka od dobrej woli mówiącego zawisła. *np.* Ich will heute bey Ihnen seyn, *będę dziś u WPaua.* Ich will ihn loben, *będę go chwalił.*

II. Przyszły.

Die künftige.

Ich werde gelobet haben, <i>pochwalę, może bydzem chwalił, i t. d.</i>	Ich werde gereiset seyn, <i>pojadę, może bydzem iechał, i t. d.</i>
Du wirst gelobet haben, <i>pochwalisz.</i>	Du wirst gereiset seyn, <i>poiedziesz.</i>
Er wird gelobet haben, <i>pochwali.</i>	Er wird gereiset seyn, <i>poiedzie.</i>
Wir werden gelobet haben, <i>pochwalimy.</i>	Wir werden gereiset seyn, <i>poiedziemy.</i>
Ihr werdet gelobet haben, <i>pochwalicie.</i>	Ihr werdet gereiset seyn, <i>poiedziecie.</i>
Sie werden gelobet haben, <i>pochwalą.</i>	Sie werden gereiset seyn, <i>pojadą.</i>

Drugie znaczenie czasu tego: *może bydzem pochwalil, mozem iechał*, częścicy Niemcy wyrażają przez słowa können, müssen, sollen, *np.* Er kann gewesen seyn, *może że i był.* Er soll gelobet haben, *podobno chwalił, lub miał pochwa-*

lic. *Ihr müßet gefallen seyn*, musieliście upaść, albo, możecie upadli.

Tryb rozkazujący. Die gebietende Art.

Lobe, chwal.

Reise, iedź.

Lobet, chwalcie.

Reiset, iedźcie.

Na inne osoby trybu tego nie mają Niemcy osobnych zakończeń, lecz albo je biorą z trybu życzącego, *np. sey er*, niech on będzie: *loben wir*, chwalmy i t. d., albo je biorą z trybu bezokolicznego i słowa *lassen*, *np. laß ihn seyn*, niech on będzie: *laßt uns loben*, chwalmy.

Tryb łączący.

Die verbindende Art.

Teraźniejszy Czas.

Die gegenwärtige Zeit.

Daß ich lobe, że chwale,
niech chwale, abym
chwalil, abym chwa-
liła, i t. d.

Daß ich reise, że iadę,
niech iadę, abym ie-
chał, abym iechała, i
t. d.

Daß du lobest, że chwa-
lisz.

Daß du reisest, że iedziesz.

Daß er lobet, że chwali.
Daß wir loben, że chwa-
limy.

Daß er reiset, że iedzie.
Daß wir reisen, że iedzie-
my.

Daß ihr lobet, że chwa-
licie.

Daß ihr reiset, że iedzie-
cie.

Daß sie loben, że chwala.

Daß sie reisen, że iada.

Niedokonany przeszły.

Raum vergangene.

Daß ich lobete, że chwa-
lił, że chwalila, i t. d.
iżbym chwalil, i t. d.

Daß ich reisete, że ie-
chał, że iechała, i t. d.
iżbym iechał.

Daß du lobetest, żeś chwalił.	Daß du reisetest, żeś iechał.
Daß er lobete, że chwalił.	Daß er reisete, że iechał.
Daß wir lobeten, żeśmy chwaliли.	Daß wir reiseten, żeśmy iechali.
Daß ihr lobetet, żeście chwaliли.	Daß ihr reisetet, żeście iechali.
Daß sie lobeten, że chwaliли.	Daß sie reiseten, że iechali.

Mówi się także: daß ich reisen möchte, iżbym iechał: daß du reisen möchtest, iżbyś iechał, i t. d. daß ich loben möchte, iżbym chwalił i t. d.

Dokonany przeszły.

Völlig vergangene.

Daß ich gelobet habe, żem pochwalił, żem pochwaliła, i t. d.	Daß ich gereiset sey, żem poiechał, żem poiechała, i t. d.
Daß du gelobet habest, żeś pochwalił.	Daß du gereiset seyst, żeś poiechał.
Daß er gelobet habe, że pochwalił.	Daß er gereiset sey, że poiechał.
Daß wir gelobet haben, żeśmy pochwalili.	Daß wir gereiset seyn, żeśmy poiechali.
Daß ihr gelobet habet, żeście pochwalili.	Daß ihr gereiset seyd, żeście poiechali.
Daß sie gelobet haben, że pochwalili.	Daß sie gereiset seyn, że poiechali.

Zaprzieszły.

Längst vergangene.

Daß ich gelobet hätte, iż byłbym pochwalił, iż byłabym pochwaliła, i t. d.	Daß ich gereiset wäre, że byłbym poiechał, że byłabym poiechała, i t. d.
Daß du gelobet hättest, iż byłbyś pochwalił.	Daß du gereiset wärest, iż byłbyś poiechał.

Daß er gelobet hätte, iz byłby pochwalif.	Daß er gereiset wäre, iz • byłby poiechał.
Daß wir gelobet hätten, iz bylibyśmy pochwalili.	Daß wir gereiset wären, iz • bylibyśmy poiechali.
Daß ihr gelobet hättet, iz bylibyście pochwalili.	Daß ihr gereiset wäret, iz bylibyście poiechali.
Daß sie gelobet hätten, iz byliby pochwalili.	Daß sie gereiset wären, iz byliby poiechali.

I. Warunkowy.

Die bedingte.

Ich würde loben, chwa- libym, chwalifabym, i t. d.	Ich würde reifen, iechał- bym, iechałabym, i t. d.
Du würdest loben, chwa- libyś.	Du würdest reifen, iechał- byś.
Er würde loben, chwalifby.	Er würde reifen, iechałby.
Wir würden loben, chwa- libyśmy.	Wir würden reifen, iecha- libyśmy.
Ihr würdet loben, chwa- libyście.	Ihr würdet reifen, iecha- libyście.
Sie würden loben, chwa- liby.	Sie würden reifen, iecha- liby.

Tu także często bywa używane słowo po-
silkowe mdgen, np. ich möchte loben, chwalibym,
ich möchte reifen, iechałbym.

II. Warunkowy.

Die bedingte.

Ich würde gelobet haben, byłbym pochwalif, byłabym pochwalifa, i t. d.	Ich würde gereiset seyn, byłbym poiechał, by- łabym poiechala, i t. d.
Du würdest gelobet haben, byłbyś pochwalif.	Du würdest gereiset seyn, byłbyś poiechał.
Er würde gelobet haben, byłby pochwalif.	Er würde gereiset seyn, byłby poiechał.

Wir würden gelobet haben, bylibyśmy, pochwalili.	Wir würden gereiset seyn, bylibyśmy poiechali.
Ihr würdet gelobet haben, bylibyście, pochwalili.	Ihr würdet gereiset seyn, bylibyście poiechali.
Sie würden gelobet haben, byliby, pochwalili.	Sie würden gereiset seyn, byliby poiechali.

Przyszły.

Die künftige.

Daß ich loben werde, że chwalić będę, że po- chwałę.	Daß ich reisen werde, że iechać będę, że poia- dę.
Daß du loben werdest, że chwalić będziesz.	Daß du reisen werdest, że iechać będziesz.
Daß er loben werde, że chwalić będzie.	Daß er reisen werde, że iechać będzie.
Daß wir loben werden, że chwalić będziemy.	Daß wir reisen werden, że iechać będziemy.
Daß ihr loben werdet, że chwalić będziecie.	Daß ihr reisen werdet, że iechać będziecie.
Daß sie loben werden, że chwalić będą.	Daß sie reisen werden, że iechać będą.

Tryb bezokoliczny z przyimkiem um i ohne.

Um zu loben, dla chwale- nia, aby chwalić.	Um zu reisen, dla iecha- nia, aby iechać.
Ohne zu loben, nie chwa- ląc.	Ohne zu reisen, nie iadąc.
Ohne gelobet zu haben, nie pochwaliwszy.	Ohne gereiset zu seyn, nie poiechawszy.

Uwagi nad Czasowaniem.

1. Słowa Niemieckie nie odmieniaią się przez rodzaje, ale zarówno czy męczyzna, czy niewiasta mówi: Ich war, byłem, bylam, bytom: ich lobete, chwaliłem, chwaliłam, i t. d. iakośmy w formie czasowania uważać byli powinni.

2. W czasowaniu swoiém Niemcy często używają wyrzutni, mówiąc *np.* du lobst, er lobt, zamiast: du lobest, er lobet.

3. Jak Polacy, tak i Niemcy nie mają słów biernych, der Leidenden Gattung, prócz imiesłowu czasu przeszłego, gehabt, gelobet i t. d. do którego dodając swoje słowo, posilkowe werden przez wszystkie czasy i osoby, tłumaczą to, co Łacinnicy przez swoje słowa bierne wyrażają. Albo też jeszcze do trzeciej osoby pojedynczej każdego czasu słów nawet niakich przydając zaimek man, nadają im znaczenie słów biernych Łacińskich, *np.*

Ich werde gelobet, iestem chwalony, chwalona, chwalone. Man lobet mich, mnie chwałą.

Du wirst gelobet, iesteś chwalony, chwalona, chwalone. Man lobet dich, ciebie chwałą.

Er wird gelobet, iest chwalony. Man lobet ihn, iego chwałą.

Sie wird gelobet, iest chwalona. Man lobet sie, ją chwałą.

Es wird gelobet, iest chwalone. Man lobet es, chwałą ie.

Wir werden gelobet, iestemy chwaleni, chwalone. Man lobet uns, nas chwałą.

Ihr werdet gelobet, iestście chwaleni, chwalone. Man lobet euch, was chwałą.

Sie werden gelobet, są chwaleni, chwalone. Man lobet sie, chwałą ich, chwałą ie.

Ich wurde gelobet, byłem chwalony, byłem chwalona, i t. d. Man lobet mich, mnie chwalono, i t. d.

Ich bin gelobet worden, byłem pochwalony.	Man hat mich gelobet, mnie pochwalono.
Ich war gelobet worden, byłem chwalony.	Man hatte mich gelobet, mnie chwalono.
Ich werde gelobet werden, będę chwalony.	Man wird mich loben, mnie chwalić będą.
Ich werde gelobet worden seyn, będę pochwalony, może, że byłem pochwa- lony.	Man wird mich gelobet ha- ben, mnie pochwała, podobno mnie po- chwalono.
Werde du gelobet, bądź pochwalony.	Man lobe dich, niech cię chwala.
Werdet ihr gelobet, bądź- cie chwaleni.	Man lobe euch, niech was chwala.

I tak daley przez tryb łączący, wszystkie iego czasy, osoby, i przez tryb bezokoliczny. Gdzie oraz uważać mamy, że imiesłów geworden, w czasowaniu bierném traci zgłoskę ge.

Przestroga. Dokładniejsza nauka o Czasowaniu będzie w części następującej tej Grammatyki.

CZĘŚĆ DRUGA.

ROZDZIAŁ I.

O Rodzaiach Imion.

§. I. *Rodzaje Rzeczowników żywotnych.*

Wszelkie Imiona żywotne znaczące płeć męską, są rodzaju męskiego, *np.* Gabriel Gabryel, König Król, Bock kozieł: gdy znaczą płeć żeńską, są rodzaju żeńskiego, *np.* Elisabeth Elżbieta, Königin Królowa, Ziege Koza: nie znaczące żadney płci, są rodzaju według zakończenia swego, *np.* Haase zając, męskiego, Schwalbe iaskółka, żeńskiego, Füllen źrebię, niakiego.

Od tego prawidła wyymuią się tylko Imiona zdrobniałe na *lein*, lub *chen*, *np.* das Engelchen Aniołek, Brüderchen braciszek, das Mädchen dziewczeczka, das Fräulein panienska i t. d., tudzież das Weib niewiasta, żona, i das Mensch gdy znaczy niewiastę służącą.

§. II. *Rodzaje Rzeczowników nieżywotnych.*

Rodzaje Rzeczowników nieżywotnych Niemieckich, do których należą i żywotne, gdy żadney płci nie znaczą, przeto są trudniejsze do rozeznania od Polskich, że częstokroć iedno zakończenie zamykają Imiona wszystkich trzech ro-

dzaiów, *np.* Himmel niebo, męzkiego, Fuchtel kiy, żeńskiego, Siegel pieczęć, niiakiego, Gimpel gil, męzkiego, Drossel drozd, żeńskiego, Nameel wielbłąd, niiakiego.

Nim trudność tę względem rodzajów ułatwi częste rozmawianie z Niemcami; korzystajmy z następujących prawideł.

I. Prawidła powszechnie.

Rodzaju żeńskiego, są Imiona zakończone na heit, keit, ucht, uft, uld, unft, ur, *np.* Klugheit rostopność, Munterkeit rzeźwość, Frucht owoc, Luft powietrze, Schuld dług, Vernunft rozum, Spur ślad, Uhr zegarek.

Rodzaju niiakiego, są naprzód zakończone na ech, ier, ohr, och, ot, *np.* Blech blacha, Clavier klawikort, Bier piwo, Joch iarżmo, Rohr trzcina, Schrot szrót.

Powtóre. Imiona zdrobniale, *np.* Baumchen drzewko.

Potrzenie. Nazwiska głosek i wszelkie wyrazy za rzeczowniki wzięte, *np.* daß A und B, daß Leben und Sterben, życie i śmierć: daß Muß ist eine hart Muß, mus iest to twardy orzech: Ein Hab' ich ist besser als zehn Hätt' ich. Jedno mam iest lepsze, niżeli dziesięć miałbym.

II. Prawidła ogólne.

Imiona, których zakończeń nie masz umieszczonych pod prawidłami powszechnemi, są ogółem rodzaju męzkiego: wiele iednak iest rodzaju już żeńskiego, *np.* Ansel kos, Dattel daktyl, Deichsel dyszel, Distel oset, Fessel kaydany, Hummel bąk, Rachel kafel, Kloster sążeń, Mandel migdał, Nachtigal słowik, Nudel makaron, Predigt kazanie, Schindel gont, Sichel sierp, Stadt

miasto, Staffel stopień, Trommel bęben, Striegel zgrzebło, Besper nieszpór i po większey części zakończone na acht, aft, au, e, eu, en, ist, niß, i na ung, robione z trybu bezokolicznego przez zamienienie en na ung, np. Obacht dozór, Herrschaft państwo, Klauē pazur, Mehre kłos, Spreu plewa, Zauberer czary, Mitgift posag, Mergerniß zgorzenie, Meinung mniemanie.

iuż niakiego, np. Allmosen iakmużna, Achteł achlelik, Bauer klatka i także męzkiego, Ding rzecz, Juder fura, Jahr rok, Rehrich śmieci, Laster występek, Lob pochwała, Maul gęba, Mittel sposób, Stroh słoma, Ufer brzeg, Wachs wosk, Wildpret zwierzyna, Zeugniß świadectwo, Geschrey krzyk, Gewöß sklepienie i tym podobne pochodzące od słów, a mające zgłoskę ge przed swą głoską pierwotną.

Ledwie nie wszystkie imiona własne Kraiów, Miast, Wsi, Kruszców, np. Pohlen Polska, Berlin Berlin, Lügen Lieen, Bley ołów, Kupfer miedź, Messing mosiądz, Zinn cyna.

Wiele zakończonych na at, et, ot, thum, np. Defanat Dziekaniia, Loth lót, Utterthum starożytność.

§. III. Rodzaje Przymiotników.

Przymiotniki tego są rodzaju, którego ich Rzeczowniki, czy wyraźne, czy domyślne, np. Ein gutes Wort, findet eine gute Stelle, dobre słowo znajduie dobre przyięcie. Ein jeder weiß, każdy wie, domyślaiąc się Mensch człowiek.

Między Niemieckimi a Polskimi Przymiotnikami ta zachodzi różnica: że nasze Przymiotniki mają trzy zakończenia podług trzech rodzajów, a wiele z nich mają i czwarte na przysłówek: niemieckie zaś w początku swoim iedno tylko mają zakończenie nieodmienne na wszystkie trzy rodzaje i na przysłówek, np. schön, które

znaczy *piękny, piękna, piękne, pięknie*: a dla zgody mowy przybiera ją już jedno, już trzy zakończenia obce, podług prawideł następujących:

1. Przymiotnik niepoprzedzony od Okreśnika, ani od zaimka mającego zakończenie Okreśnika, przybiera zakończenie tegoż Przedimka, to jest: na rodzaj męzki zgłoskę *er*, na rodzaj żeński *i* na liczbę mnogą głoskę *e*, na rodzaj nijaki zgłoskę *es*, *np.* kleiner mały, kleine mała, kleineś małe, kleine mali, małe; verschiedener guter Wein, rozmaite dobre wino, frische holländische Butter, świeże hollenderskie masło, verschiedene gutes Brod, rozmaity dobry chleb, mein guter Freund, mój dobry przyjaciel, mein liebes Kind, moje kochane dziecko, ein artiger Jüngling, dobrze ułożony młodzieniec, ein wildes Pferd, dziki koń, wilde Pferde, dzikie konie.

2. Przymiotnik mający przed sobą Okreśnik, lub zaimek z jego zakończeniem przez wszystkie trzy rodzaje kończy się na *e*, w liczbie mnogiej na *en*, *np.* der erkaltete Greis, oziębły starzec, die beglückte goldene Zeit, szczęśliwy złoty czas; das verirrte Lamm, obłąkane jagnię, eine bejahrte Person, letnia osoba, dieser alte Hirt, ten stary pasterz, die falschen Blätter, pożółkłe liście, ihre großen Augen, iey wielkie oczy.

R O Z D Z I A Ł II.

O stopniowaniu Przymiotników.

Von den Vergleichungsstufen.

Stopniują się Przymiotniki Niemieckie iedne foremnie, drugie nieforemnie.

I. Foremnego stopniowania przymiotła są te:

1. Dodawszy do pierwotnego zakończenia Przymiotnika zgłoskę *er*, zrobi się stopień wyższy, *np.* *fest* tęgi, *fester*, tęższy: *reich* bogaty, *reicher* bogalszy: *gnädig* łaskawy, *gnädiger* łaskawszy.

2. Dodawszy do tegoż zakończenia pierwotnego *est*, zrobi się stopień najwyższy, *np.* *fest* tęgi, *festest* najtęższy: *reich* bogaty, *reichest* najbogalszy: *gnädig* łaskawy, *gnädigst* najłaskawszy.

Przestroga: W stopniu najwyższym *e*, przed *st*, opuszczają zwykli Niemcy, ile razy przykre wymawianie nie zabrania im tego, iako widzieliśmy w ostatnim przykładzie *gnädigst*.

II. Nieforemność Przymiotników iest czworaka.

1. Niektóre w stopniu wyższym i najwyższym kreskują samogłoski *a*, *o*, *u*, w zgłosce pierwotnej znajdujące się, *np.* *alt* stary, *älter* starszy, *ältest* najstarszy: *fromm* skromny, *frömm* skromniejszy, *frömmst* nayskromniejszy: *jung* młody, *jünger* młodszy, *jüngst* najmłodszy: podobnie *arg* zły, *arm* ubogi, *bang* niespokojny, *blaß* blady, *dumm* głupi, *gesund* zdrowy, *glatt* gładki, *groß* gruby, *groß* wielki, *hart* twardy, *kalt* zimny, *knarg* skąpy, *flug* rostopny, *krank* chory, *krumm* krzywy, *kurz* krótki, *lang* długi, *oft* częsty, *plump* prostakowaty, *roth* czerwony, *scharf* ostry, *schmal* wązki, *schwach* słaby, *schwarz* czarny, *stark* mocny, *stolz* pyszny, *voll* pełny, *warm* ciepły, *zart* uprzejmy, *delikatny* i kilka innych.

2. Niektóre w tychże stopniach tracą, niektóre przybierają iaką zgłoskę, *np.* *hoch* wysoki, *höher* wyższy, *höchst* najwyższy, *nahe* bliski, *näher* bliższy, *nächst* najbliższy.

3. Inne w drugim i trzecim stopniu nie są podobne do pierwszego, iakoto:

bald,	eber,	ehest,
rychło,	rychley,	nayrychley.
gern,	lieber,	liebšt,
chętnie,	chętniey,	naychętniey.
gut,	besser,	best,
dobry,	lepszy,	naylepszy.
wiel,	mehr,	meist,
wiele,	więcey,	naywięcey.

4. Minder mniej, mindest najmniej, nie ma stopnia równego.

Przestroga I. Tak stopniowane Przymiotniki we dwóch ostatnich stopniach, równie iak w pierwszym, żadnego ieszcze nie oznaczają rodzaju i są oraz przysłówkami: a na wydanie rodzajów, przydawać im trzeba obce zakończenia podług prawideł §. III. rozdziału poprzedzającego, *np.* fester mocny, feste mocna, fester mocne, festerer mocniejszy, festere mocniejsza, festerer mocniejsze, feste mocni, mocne: festere mocniejsi, mocniejsze: der reiche bogaty, die reiche bogata, daß reiche bogate: der reichere bogatszy, die reichere bogatsza, daß reichere bogatsze: die festesten naymocniejsi, naymocniejsze: die reichsten naybogatsi, naybogatsze.

II. Jak Polacy, tak też i Niemcy prócz trzech znaczniejszych stopniów, wydaia i inne w myśli znaydujące się, a to przez przydanie iakiego wyrazu, *np.* kurz krótki, krótka, krótkie, krótko: zu kurz przykrótki, przykrótko, przykrótkie, przykrótko: allzufurz zbyt krótki, zbyt krótko: allerfürzest naykrócey, am fürzesten albo auß fürzeste naykrócey.

III. W porównaniu dwóch rzeczy po stopniu wyższym używają tylko als lub denn, *np.* ich bin stärker als du, iestem mocniejszy od ciebie:

ſie iſt reicher als ich, ona ieſt bogatsza ode mnie: nichts wunderbarerẽ iſt, denn daſ Queckſilber, nie dziwniejszego nie maſz nad żywe ſrębro.

R O Z D Z I A Ł III.

O przypadkowaniu.

Przypadkowanie Niemieckie, częścią od Przedimka, częścią od rodzajów, częścią od zakończenia zawieſło.

§. I. O używaniu Przedimków.

I. *Przedimek okreſny*, kładzie ſię: *rod* przed Imionami poſpolitemi, kiedy przez te Imiona chcemy oznaczyć cały rodzaj, lub gatunek rzeczy, albo też iedną lub kilka rzeczy determinowanych, czyli okreſzonych i pewnych, *np.* der Mensch kann ſein Vergnügen in dem Glücke der Andern erneuern, człowiek może ſwoie ukontentowanie w ſzczęſciu drugich ponowić. Tu der Mensch, der Andern, znaczą wſzystkich w powszechnoſci ludzi, czyli cały rodzaj ludzki.

Die Wiſſenſchaften ſchärfen den Verſtand, nauki zaostrzają rozum: tu Wiſſenſchaften i Verſtand, znaczą wſzystkie gatunki nauk i wſzelki rozum.

Die Begierde andere glücklich zu machen, iſt die edelſte Wolluſt, żądza innych ſzczęſliwemi uczynienia, ieſt nayszlachetniejszą roſkoſzą: tu Begierde znaczy żądżę determinowaną, toieſt tę, która ma na celu uſzczęſliwienie innych: Wolluſt roſkoſz, ieſt okrzeſzona ſamym ſtopniem nawyższym przymiotnika.

Die zehn Gebote Gottes, dzieſięcioro Przykazania Bożkiego: tu zehn Gebote, mają przed ſobą Okreſnika, iako lezba ſtała i nieodmienna.

Der Kdnig ist krank, Król iest chory: domyślając się Króla tego, w którego iestem kraiu, gdy to mówię.

Podobne okieszenie Imion uważaymy w przykładach następujących:

Wird der Wein deswegen, weil ihn viele bis zur Betäubung der Vernunft mißbrauchen, wird er aufhören eine kräftige Arznei, ein köstliches Geschenk der Natur zu seyn? Czyliż wino dla tego, że go wielu aż do obłąkania rozumu źle używa, czyliż dla tego przestanie bydź dzielnym lekarstwem i szacownym darem natury?

Mit dem Joru, welchen du zeigest, wirfst du nichts ausrichten, guiewem, który okazujesz, nie wskórasz.

Der Kdnig von Sardinien ist neun und vierzig Jahr alt, Król Sardynski ma 49 lat.

Ich will mit der linken Hand schreiben, będę pisał lewą ręką.

2re. Kładzie się także okreśnik przed Imieniem Gott, i przed Imionami własnymi ludzi, Kraiów, Miast, Wsi, ale tylko wtenczas, kiedy te Imionabrane są za pospolite, a znaczenie ich okresza iaki Przymiotnik, lub następujący po nich przypadek drugi, np. Der barmherzige Gott, albo Gott der Barmherzige, Bóg miłościwy: der Gott Abrahams, Bóg Abrahama: der Seegott Neptun, morski Bóg Neptun: das ist die Penelope dieser Stadt, to iest Penelope tego miasta: der tapfere Sobieski, waleczny Sobieski: das alte Rom, stary Rzym.

3cie. Dodaie się ieszcze Przedimek określony Imionom własnym ludzi, nawet iako własnym w tych przypadkach, które zakończeniem swoim nie różnią się od pierwszego, dla rozeznania onych, np. viele junge Herrchen erfahren das traurige Schicksal des Aeteon und Diomedes, wiele młodych Panniezów doświadczają smutnego losu Akteona i

Dyomedesa: Cato war dem Cicero gewogen, Katon był Cynceronowi przychylny: David liebte den Jonathan, Dawid kochał Jonatę; tudzież Imionom własnym krajów rodzaju żeńskiego i męskiego, iakoto: die Lausitz Luzacya, die Mark Marchiia, die Schweiz Szwaycary, die Wallachen Wołoszczyzna, der Breisgau Bryzgowiia.

4te. Imiona nakonięc własne Narodów, rzek, gór, zawsze się kładą z Okreśnikiem, np. die Alpen, der Vesuv, die Donau, der Rhein, sind bekannte Berge und Flüsse, Alpy, Wezuwiusz, Dunay, Ren, są znaiome góry i rzeki. Podobnie maią: die Welt, świat: der Himmel und die Erde, niebo i ziemia: die Sonne und der Mond, słońce i księżyc i t. d.

II. *Przedimek pojedynczy*, używa się także przed Imieniem pospolitem liczby tylko pojedynczey, gdy przez to imie nie wyrażamy, tylko iedną istność wyłączoną z całego iey gatunku: nie determinując iednak, która to iest istność, i gdy w Polskim dodadź mu można, *pewny, pewna, pewne, iakis, iakaś, iakies, ieden, iedna, iedno, którykolwiek* i t. d.

P r z y k ł a d y.

Ein Mensch ohne Frömmigkeit und Tugend ist das elendeste Geschöpf, człowiek bez bogoboyności i cnoty iest naynezdnieyszém stworzeniem.

Ich habe einen wunderbaren Sturm gesehen, widzialem iakiegoś dziwnego robaka.

Einem fliehenden Feinde muß man eine goldene Brücke bauen, uciekaiącemu nieprzyiacielowi potrzeba złoty most stawiać.

Eine gründliche Erlernung der Wissenschaften hat einen großen Einfluß auf unsere Sitten, gruntowne uczenie się wszelkich nauk ma wielki wpływ na nasze obyczaie.

Sein Vater ein Mann von ausnehmenden Verstande, iego oyciec mąż wybornego rozumu.

Ein Kdnig sagte in Indien eine allgemeine Saad an, pewny Król nakazał w Indyach powszechnie polowanie.

Leihe mir eine Feder, pożycz mi iakiego pióra. Daß ist ein rechtschaffener Mann, to jest poczciwy człowiek.

Als wir eines Abends spazierten, gdyśmy się iednego wieczora przechodzili.

Du bist ein Alexander, ein Plato dieser Zeit, ty iesteś Alexandrem, Platonem tego wieku.

Gott ist nicht ein Gott, dem gottlos Wesen gefällt, Bóg nie jest Bogiem, któremu się bezbożność podoba.

Du hast durch deinen Fleiß allezeit ein Recht zu Erholungen, ty masz przez swoją pilność zawsze prawo do rozrywek.

III. Z uwag poprzedzających łatwo się domyśleć, gdzie się opuszcza przedimek, to jest:

1. Przed Imieniem Gott, wziętem w znaczeniu właściwem i bez Przymiotnika, *np.* Gott sey Dank, Bogu dzięki: Studiere zur Ehre Gottes, ucz się na chwałę Boga.

2. Przed imionami własnymi ludzi w przypadku pierwszym i w innych, które zakończeniem swoim różnią się od pierwszego, tudzież przed imionami własnymi Kraiów, Miast i Wsi, rodzaju niakiego, *np.* Friedrich Wilhelm Kdnig von Preußen, Fryderyk Wilhelm Król Pruski: Kopernik ist zu Thorn geboren, Kopernik się w Toruniu urodził: Catens Tod, Katona śmierć.

3. Przed imionami urzędowemi, gdy te poprzedzają imiona własne, można także nie kładź Przedimka, *np.* Kaiser Franz, Cesarz Franciszek: Kdnig Wilhelm, Król Wilhelm: Churfürst August, Elektor August: Erzbischof Krasicki, Arcybiskup Krasicki, Baron Leibnitz, Baron Leibnic.

4. Przed imionami pospolitemi poprzedzonymi od Zaimków, lub od przypadku drugiego zakończenia ich dopełniającego, *np.* mein Vater, mój oyciec: dein Freund, twój przyjaciel: sein Bruder, jego brat: ihr Mann, iey mąż: ihre Verwandten, iey krewni: unser Haus, nasz dom, euer Feld, wasze pole: ihr Vaterland, ich oycyzna: Gellerts Briefe, Gellerta listy: des Vaters Segen bauet den Kindern Häuser, aber der Mutter Fluch reißt sie nieder, oycowskie błogosławieństwo buduje dzieciom domy, ale macierzyńskie przeklęctwo obala je.

5. Wołaiąc, *np.* Vater vergieb ihnen, denn sie wissen nicht, was sie thun! Oycze przepuść im, bo nie wiedzą co czynią! Herr öfne uns doch die Augen! Panie otwórz nam przecię oczy.

6. Przed imionami pospolitemi braniami nieokreśnionymi, to jest, gdy przez nie wyrazić nie chcemy, ani całego gatunku rzeczy, ani iedney iakiey rzeczy szczególney, a osobliwie przed imionami cnót, występków, namiętności, pokarnów, napoiów, korzeni, kruszców, materyi i wszelkich rzeczy podzielonych pod iednym nazwiskiem, gdy jest mowa o iakiey ich części niedeterminowanej, zwłaszcza po Przyimkach i wyrazach ilość znaczących, *np.* gelehrte Leute sind einem Lande unentbehrlich, uczeni ludzie są krajowi koniecznie potrzebni: Männer müssen nicht wie Kinder fechten, dorodni ludzie nie powinni z sobą jak dzieci woiować: Kinder sind Kinder, dzieci są dziećmi: ich habe wunderbare Würmer gesehen, dziwne robaki widziałem: Hoffart zeigen, pychę okazywać: Lust haben, mieć ochotę: Geld zählen, pieniądze rachować: Korn dreschen, zboże młócić: Holz hauen, drwa rąbać: Fleisch essen, mięso ięszć: Wasser trinken, wodę pić: Athem holen, oddychać: aus Demuth, z pokory: durch Geduld und Standhaftigkeit vermindert man sein Leiden, przez cierpliwość i stateczność umniejsza

się swojej dolegliwości: ein Schock Krebsse, kopa raków: zwey Tonnen Bier, dwie beczki piwa: drey Ellen Tuch, trzy łokcie sukna: viel Wein, wiele wina: Brod genug, chleba dosyć, i t. d.

7. Opuścić jeszcze można przedimek przed kilką Rzeczownikami ciągiem po sobie następującymi, w wielu innych mówienia sposobach zwłaszcza Przysłowiach, których używanie nauczy, *np.* Leben oder Tod, Himmel oder Hölle, kam man lang aufstehen, was man von beyden wählen solle? życie lub śmierć, niebo lub piekło, możnaż długo wątpić, co z dwoyga obierać? Geduld und Hoffnung, Zeit und Glück machen alles möglich, cierpliwość i nadzieia, czas i szczęście czynią wszystko podobnem. Noth bricht Eisen, potrzeba prawo łamie.

8. Często nakoniec okreśnik zrasta się z przymkami w ieden wyraz, i tak zamiast an dem, an das, auf das, auf dem, durch das, für das, zu dem, zu der, *etc.* często się mówi, am, ans, aufs, aufm, durchs, fürs, zum, zur, *etc.* *np.* am Ufer stehen, na brzegu stać: ans Licht bringen, na widok wystawić: aufs Feld reiten, w pole iechać: aufm Haupte tragen, na głowie nosić: durchs Wasser gehen, przez wodę iść: fürs Geld bekommen, za pieniądze dostać: zum Guten reizen, do dobrego zachęcać: zur Güte bewegen, do dobroci nakłaniać.

§. II. Uwagi nad Formami Przymiotników.

1. Przymiotnik bez Okreśnika lub Zaimka z jego zakończeniem przypadkuje się iak tenże Okreśnik, *np.* stärker, stärkerer Wein, mocne, mocniejszye wino: stärken, stärkeren Weines, mocnego, mocniejszego wina i t. d.: gute, bessere Butter, dobre, lepsze masło: guter, besserer Butter, dobrego, lepszego masła i t. d.: feines, feineres Pa-

pier, cienki, cieńszy papier: *feines, feinere* Papier, cienkiego, cieńszego papieru i t. d. podług Formy pierwszey Przymiotników.

2. Przymiotnik poprzedzony od Okreśnika lub Zaimka, z jego zakończeniem w tych Przypadkach, w których się zakończenie Okreśnika nie odmienia, kończy się na *e*, w których się zaś odmienia, kończy się na *en*, *np.* *der hohe, höhere, höchste Berg*, wysoka, wyższa, naywyższa góra: *des hohen, höheren, höchsten Berges*, wysokiey, wyższey, naywyższey góry i t. d.: *dieser alte Mann*, ten stary człowiek: *dieses alten Mannes*, tego starego człowieka: *unsere buchstäblichen Streitigkeiten*, nasze głoskowe spory: *ihre großen Augen*, iey wielkie oczy i t. d. podług Formy drugiey. Wołając: *ihr lieben Herren*, warum habet ihr das Citel so lieb! kochani Panowie! czemuż się tak w próżności kochacie.

3. Przymiotnik z Przedimkiem pojedynczym lub jedynym z Zaimków *mein, dein, sein, fein*, w tych przypadkach, w których przedimek lub Zaimek nie ma zakończenia Okreśnika, przypadkuie się podług Formy pierwszey, w innych podług Formy drugiey, *np.* *ein schöner, schönerer Vogel*, piękny, piękniejszy ptak: *mein bester Freund*, mój najlepszy przyjaciel: *kein nütliches Werk*, żadne użyteczne dzieło: *eine schöne Gegend*, piękna okolica: *eines schönen, schöneren Vogels*, pięknego, piękniejszego ptaka i t. d.: *meines besten Freundes*, moiego najlepszego przyjaciela i t. d.

Przeestroga I. Pierwszy przypadek liczby mnogiey Przymiotnika poprzedzonego od jednego z Zaimków: *mein, sein, dein*, często bywa kończony na *e*, *np.* *meine eigene Thaten*, moje własne czyny.

Przeestroga II. Prawidła poprzedzające zachowywane mieć chce *Gottszed*, gdy nawet dwa

lub trzy przymiotniki razem się kładą, chybaby dla lepszego brzmienia, w drugim przypadku liczby mnogiej końcowego r, kilka razy powtarzać się nie chciało, *np.* vieler großen, berühmten Leute Meinung ist, wielu wielkich, sławnych ludzi mniemanie jest: zamiast vieler großer berühmter *etc.* karta 252 i 253.

Przestroga III. W przypadku pierwszym i czwartym Przymiotników rodzaju mniakiego, Niemcy opuszczają często końcową zgłoskę *es*, a we wszystkich Przypadkach wszystkich trzech rodzajów głoskę *e*, przed *l*, *m*, *n*, *s*. mówiąc: fein Tuch, cienkie sukno, zamiast feines, edle szlachetna, größerem większemu, eigener własnego, andern innego, unsern naszego, zamiast feines, edele, größerem, eigenerem, anderem, unserem. Dieses, to, skraca się czasem na dies.

§. III. Uwagi nad Formą I. Rzeczowników.

Do tej Formy należą Rzeczowniki rodzaju męskiego i mniakiego zakończone na *er*, *el*, *en*, i wszystkie zdrobniałe, *np.* Engel Anioł, Siegel pieczęć, Bürger obywatel, Gitter krata, Kragen kołnierz, Bögelchen ptaszek, Büchlein książeczka.

Niektóre z tych Imion w liczbie mnogiej kreskują samogłoski *a*, *o*, *u*, *np.* Apfel jabłko, Nessel jabłko: Bogen łuk, Bögen łuki: Bruder brat, Brüder bracia: podobnie der Hammel skop, Handel sprawa, Mangel niedostatek, Mantel płaszcz, Nabel pępek, Nagel gwoździec, Sattel siodło, Schnabel dziób, Vogel ptak, Faden nić, Garten ogród, Hafen port, Laden sklep, Magen żołądek, Schaden szkoda, Wagen wóz, Boden dno, Ofen piec, Acker rola, Anker kotwica, Hammer młot, Krämer kramarz, Vater oyciec, das Kloster klasztor i kilka innych.

Do tey także formy należą: der Bolzen strzała, Brunnen studnia, Daume palec wielki u nogi, Fels opoka, iako pierwotnie kończące się na en, i przypadkuią się podług tegoż zakończenia, *np.* des Bolzens strzały, dem Brunnen studni i t. d.

§. IV. Uwagi nad Formą II.

Rzeczowniki do tey Formy należące są tylko rodzaju męzkiego. *Naprzód*, zakończone na ant, ent, et, it, ist, wszystkie cudzoziemskie, *np.* Communikant komunikant, Delinquent winowayca, Planet planeta, Jesuit Jezuita, Atheist Ateusz; *powtórę*, wiele imion urzędowych także cudzoziemskich, *np.* Advokat Adwokat, Wojewod Wojewoda; *potrzenie*, Imiona rodzajowe, które nie są razem Przymiotnikami, ani się kończą na er, *np.* Pohl Polak, Franzeß Francuz; *pozwarte*, zakończone na e, *np.* der Affe małpa, Bube chłopiec, Bürge rękoymia, Knabe chłopiec i wiele innych, iakoto: Ahu przodek, Bär niedźwiedź, Beth posłaniec, Buchstab głoska, Drach smok, Falk sokół, Fürst Xiążę, Gefährt towarzyszy, Genosß współnik, Gesell czeladnik, Graf Graf, Greis starzec, Hans Jan, Held bohater, Herr pan, Hirt pasterz, Knapp giermek, Mond sięzyc, Narr blażen, Ochß wół, Pfaff pop, Pfau paw, Pilz grzyb, Prinz xiążę, Quast kutas, Schöpß skop, Schulz, Schultheiß wóyt, sędzia, Sklav niewolnik, Soldat żołnierz, Thor głupiec, Unterthan poddany i kilka innych.

We wszystkich przypadkach formy tey trafia się wyrzutnia, *np.* Dub zamiast Bube, des, dem, den Herrn zamiast Herren.

§. V. Uwagi nad Formą III.

Podług tey formy przypadkują się wszystkie inne Rzeczowniki męzkie i niżkie, które do dwóch Form poprzedzających nie należą i wiele Imion urzędowych cudzoziemskich zakończonych na *al, an, ar, ain, ier, np.* der Stand stan, das Jahr rok, das Amt urząd, General Jeneral, Capitän Kapitan, Sekretär sekretarz, Officier oficer.

W liczbie pojedynczey w przypadku pierwszym, dodaje się niektórym z tych imion głoska *e*, dla łagodniejszego ostatniey spółgłoski brzmienia, *np.* Kasse ser, Auge oko, zamiast Kass, Aug: w następujących przypadkach często się *e* odrzuca, *np.* des Abends w wieczór, Sonntagß w niedzielę, eines Generals jednego Jenerala, zamiast Abendes, Sonntages, Generales: dem Mann, mężowi, zamiast Manne, nigdy się zaś nie mówi Gotte, ale tylko Gott Bogu.

W liczbie mnogiej jedne się kończą na *er*, i wszystkie kreskują samogłoski, *a, o, u* są następujące: der Dorn cień, Fleck plama, Geist duch, Gott Bóg, Hals szyja, Halm źdźbło, Klotz kluska, Klotz kłoc, Leib ciało, Mann mąż, Ort miejsce, Pflock kołek, Rand brzeg, kray, Schild tarcza, Strauß bukiet, czub, Vermund opiekun, Wald las, Wurm robak, das Glas ścierw, Amt urząd, Bad łaźnia, Band wstęga, Bild obraz, Blatt liście, Bret deska, Buch książka, Dach dach, Dorf wieś, En iaie, Fach przegroda, Faß naczynie, fasa, Feld pole, Floß tratwa, Geld pieniądze, Gemach pokój, Gemuth umysł, Geschlecht płeć, ród, Gesicht twarz, Gespenst straszysko, Gewölb sklep, sklepienie, Glas szklanka, kieli-szek, Glied członek, Grab grób, dół, Gras trawa, Gut miękkość, dobra, Haupt głowa, Haus dom, Hemd koszula, Holz drzewo, Horn róg, Huhn kur, Kalb cielę, Kind dziecię, Kleid suknia,

Korn ziarno, Kraut ziele, Kreuz krzyż, Lamm
 jagnię, Land kray, Licht świeca, Lied pieśń, Loch
 dziura, Maal znamie, Maul gęba, Nest gnia-
 zdo, Pfand zastawa, Rad koło, Regiment Rey-
 ment, Reis gałązka, zraz, Rind wół lub krowa,
 Scheit polano, Schloß zamek, Schwert miecz,
 Spital szpital, Thal dolina, Tuch sukno, Volk
 naród, Wammś kattan, Weib baba, Wort słowo,
 Zelt namiot, i zakończone na thum, np. Dörner
 ciernie, Irthümer błędy.

Drugie się kończą na é, i z tych samych
 tylko męzkie kreskują samogłoski a, o, u, np.
 Stand stan Stände stany, Kopf głowa, Köpfe
 głowy, Fuchs lis, Füchse lisy: wyjąwszy: der
 Wal węgorz, Arm ramie, Dachś zbik, Drat drót,
 Grad gradus, stopień, Habicht iastrząg, Herzog
 książę, Hund pies, Kranich żóraw, Kuckuck kuka-
 wka, Lachs łosoś, Port port, Punkt punkt,
 Schmaus bankiet, Schuh trzewik, Staat szpak,
 Stoff materya, Straus strus, Tag dzień, Versuch
 proba, doświadczenie i kilka innych, które się
 nie kreskują, np. der Wal, die Wale; Herzog, Herzoge;
 Hund, Hunde.

§. VI. Uwagi nad Formą IV.

Do tey Formy należą same Rzeczowniki ro-
 dzaiu żeńskiego.

W liczbie pojedynczey wszystkie są nieod-
 mienne. W liczbie mnogiey iedne się kończą
 na e, i kreskują samogłoski a, o, u, drugie
 na u, trzecie na zgłoskę en.

Na e, kończą się następujące: Angst ucisk,
 Art siekiera, Bauf ława, Braut oblubienica,
 Brust piersi, Duft wapor, Faust pięść, Frucht o-
 woc, Gaus gęś, Gruft loch, Gunst przychylność,
 łaska, Hand ręka, Haut skóra, Hinderniß prze-
 szkoda i wszystkie zakończone na niß, Klust pa-

rów, Kraft siła, Kuh krowa, Kunst sztuka, Laus wesz, Lust powietrze, Lust ochota, Macht moc, Magd służebnica, Maus mysz, Nacht noc, Naht szew, Noth potrzeba, Nuß orzech, Sau świnia, Schmur sznurek, Stadt miasto, Wand ściana, Wurst kiszka nadziana, Zunft cech i kilka innych, *np.* Zünfte cechy.

Przybierają głoskę u, zakończone na e, el, er, *np.* Biene pszczoła, Bienen pszczoły, Umsel kos, Umselu kosy, Uder żyła, Udern żyły; Zgłoskę en, wszystkie inne, *np.* Tugend cnota, Tugenden cnoty, Krankheit choroba, Krankheiten choroby.

§. VII. *O Imionach nieforemnych i utomnych.*

Z imion nieforemnych iedne są, co w iedney liczbie przypadkują się według dwoistej Formy: i tak wszystkie imiona ludzkie na ar, w liczbie pojedynczey przypadkować można na Formę pierwszą, lub drugą, *np.* Tartar Tatar, Tartarś albo Tartaru Tatara i t. d. w liczbie atoli mnogiej tylko podług drugiej, *np.* Tartaru Tatarzy: Hemd koszula, ma w liczbie mnogiej Hemder lub Hemden koszule: Ort mieysce, Orte lub Derter mieysca.

Drugie są, co w liczbie pojedynczey należą do iedney Formy, w liczbie zaś mnogiej przypadkują się podług innej Formy: i tak Bauer chłop, Gevatter kmotr, chrzesny oyciec, Kaffer Kafirerczyk, Pantoffel pantofel, Pommer Pomorzanin, Splitter ździebelko, drzazga, Stachel żądło, kolec, Stiefel bót, Unger Węgrzyn, w liczbie pojedynczey, *np.* der Bauers chiopa i t. d. zaś te: Baron Baron, Hahn kogut, Mast maszt, Mond księżyc, Papagan papuga, Psalm psalm,

Schwan łabędź, Staat stan, Państwo, Strahl promień, das Aug oko, Bett łóżko, Obr ucho, w teyże liczbie pojedynczey są Formy trzeciey: a w liczbie mnogiey tak te iak tamte przypadkują się podług formy drugiey, np. die Bauern chłopci, Augen oczy.

Die Wündel sierota w opiece, Mutter matka, Tochter córka, mają w liczbie mnogiey: Wündel sieroty, Mutter matki, Tochter córki.

Zaimki dzierzawcze mein mój, dein twój, seine jego, swój, ihr iey, swój, unser nasz, euer wasz, ihr ich, swój; tudzież kein żaden, i imie liczbowe ein ieden, położone przed Rzeczownikiem wyraźnym odmieniają się przez Rodzaje i Przypadki, iak Przedimek pojedynczy, np. mein Vater mój oyciec, dein Bruder twój brat, sein Kind jego dziecię, ihr Oheim iey wuy, i t. d. w liczbie mnogiey i po Rzeczowniku przybierają zakończenie Okreśnika, np. wessen Diener ist das? czyy to jest sługa? meiner mój, unser nasz, euer wasz i t. d. Wie viele Bücher sind da? Jak wiele jest tam książek? eines iedna, keines żadna, z Okreśnikiem przypadkują się iak wszelki inny Przymiotnik, np. der, die, das, eine, ieden, iedna, iedno, die Meinen, albo lepiej die Meinigen moi.

Trzecie są, które wcale odmienną mają Formę, iakie są Zaimki ich, du, er, i t. d. tudzież imiona liczb pierwotnych, z których zwey dwa, tak się przypadkują:

1. Samo.

2. z Rzeczownikiem.

Zweene,	zwo,	zwey,	Zweenen Männer, dway
dway,	dwie,	dwa.	mężowie: w dalszych
Zweener,	zwoer,	zweert,	Rodzajach i Przypa-
dwu,	dwóch,	dwóch.	dkach oprócz czwarte-

Zweeen, dwóm,	Zween, dwóm,	Zweyen, dwóm.	go podobnego pier- wszemu, iak pod li- czbą 1.
Zweene, dwu,	zwo, dwie,	zwey, dwa.	

3. Z Okreśnikiem i Rzeczownikiem.

Die zween Kna- Die zwo Schwe- Die zwey Kinder,
ben, dway chło- stern, dwie sio- dwoie dzieci.
pey. stry.

Der zween Kna- Der zwo Schwe- Der zween Kin-
ben, dwu chło- stern, dwóch der, dwoyga
pców. siostr. dzieci.

Den zween Kna- Den zween Schwe- Den zweyen Kin-
ben, dwóm stern, dwóm dern, dwoygu
chłopcom. siostrom. dzieciom.

Die zween Kna- Die zwo Schwe- Die zwey Kinder,
ken, dwóch stern, dwie sio- dwoie dzieci.
chłopców, stry.

Pospoliciey iednak nie odmieniają Niemcy liczby *zwey* przez rodzaje; często nawet ani przez przypadki.

Drey trzy przypadkiem się iak *zwey* bez różnicy rodzajów: dalsze liczby *sier* cztery, *funf* pięć, *sechs* sześć i t. d. gdy się kładą z Rzeczownikiem wyrażnym, nie się odmieniają; same zaś i z okreśnikiem przypadkują się iak *drey*.

Imiona własne ludzi zakończenia niemieckiego w drugim przypadku przybierają *s*, lub *eś*, albo *nś*, w trzecim i czwartym *n*, lub *en*, *np.* *Virgil Wirgiliusz*, *Gottfried Godfryd*, *Cicero Ciceron*, *Virgilś Wirgiliusza*, *Gottfriedeś Godfryda*, *Ciceroneś Cycerona*, *Virgilen Wirgiliuszowi* i t. d. Z zakończeniem zaś obcym trzy ostatnie Przypadki samym się Przedimkiem wydają, *np.* *Thomas Tomasz*, *deś Thomas Tomasz*, *dem Thomas Tomaszowi*, *den Thomas Tomasz*.

Imiona własne miast i Kraiów w drugim tylko Przypadku zakończenie swoje odmieniają, *np.* Deutschland Niemcy, Deutschlands Niemiec, Wien Wiedeń, Wiens Wiednia, in Deutschland w Niemczech, zu Wien w Wiedniu.

Der Schmerz ból i das Herz serce, w drugim Przypadku biorą enß, w trzecim i liczbie mnogiej en.

Imie Mann w wyrazach złożonych odmieniać się zwykło na Leute, *np.* Kaufmann kupiec, Kaufleute kupcy, Fuhrmann furman, Fuhrleute furmani.

Nie mają tylko liczbę pojedynczą wszystkie imiona szczególne; tak iak i w Polsczyźnie, *np.* Däsching Biszyng, Posen Poznań, Turkey Turcya i wiele innych, iakoto: der Mund usta, Hausrath sprzęty domowe, Ruß sadze, Zubeßdt potrzeby, Schwindsucht suchoty, das Geheiß krzaki, Gewässer wody, Geweyß iclenie rogi i tym podobne.

Nie mają tylko liczbę mnogą: Aeltern rodzice, Fastnachten zapusty, Graupen krupy, Hefen drożdże, Hofen spodnie, Kleven orzechy, Lichtmesse dzień gromniczny, Oestern Wielkanoc, Pängsten Zielone Świątki, Schloßen grad, Waffen broń.

Gdy kilka Rzeczowników iedną znaczących osobę lub rzecz, ciągiem ieden po drugim się kładzie; ostatni się tylko przypadkuje: toż rozumieć o liczbach złożonych, *np.* Johann Christoph Gottscheds deutsche Sprachkunst, Jana Krzysztofa Golszeda niemiecka Grammatyka: Mit fünf und zwanzigen, z dwudziestu pięciu. Das ein tausend acht hundert und zehute Jahr, tysięczny ośmsetny dziesiąty rok.

Pierwsza, druga, trzecia i t. d. godzina, ein, zwey, drey, u. s. w. Uhr: dziesięciu ludzi, zehu Mann: sto stop długi, hundert Fuß lang.

Luho haß pół odmienia się iak Przymio-

tnik, *np.* halbe Stunde pół godziny, iednak złożone z niego imiona, równie iak zakończone na hand i len, są nieodmienne: *np.* anderthalb Stunden, półtorej godziny: drittelhalb Ellen, pół-trzecia łokcia: allerhand, albo allerley Bücher, wszelkiego gatunku książki.

R O Z D Z I A Ł IV.

O Czasowaniu.

§. I. O Słowach w ogólności.

W Słowach wszystkich naybardziej uważać potrzeba Tryb bezokoliczny, Trybu oznajmującego czas terażniejszy i niedokonany przeszły, i Imiesłów bierny: bo się z tych wszystkie inne czasy robią: iakośmy w Formie czasowania uważać byli powinni.

W słowach foremnych czas przeszły niedokonany zawsze się kończy na *te*, a Imiesłów na *et*, *np.* lobete, reisete, gelobet, gereiset.

§. II. O Słowach nieforemnych.

Ze słów nieforemnych iedne są, które odstępuią od formy ogólney, *naprzód*, w drugiey i trzeciey osobie liczby pojedynczey czasu terażniejszego trybu oznajmującego: *powtóre*, w czasie przeszłym niedokonanym, czyli niezłożonym tegoż trybu: *potrzebie*, w trybie rozkazującym: *poczwarte*, w czasie przeszłym niezłożonym trybu łączącego: *popiąte*, w imiesłowie biernym. Inne zaś w niektórych tylko z tych trybów i czasów różnią się od foremnych.

Wszystkie iuż słowa nieforemne dzielą się na sześć głównych szeregów: I. Słów kończących

się w czasie przeszłym niedokonanym trybu oznajmującego na zgłoskę *te*. II. Słów zamieniających w tymże czasie samogłoskę lub dwugłoskę przedostatniej zgłoski trybu bezokolicznego na *a*. III. na dwugłoskę *ie*. IV. na głoskę *i*. V. na *o*. VI. na *u*. Obaczmy to w przykładach.

- I. Wissen wiedzieć: ich weiß wiem, du weißt wiesz, er weiß wie: ich mußte wiedziałem: wisse wiedz: ich mußte wiedziałbym: gewußt.
- II. Befehlen rozkazać: ich befehle rozkazuje, du befehlst rozkazuje, er befiehlt rozkazuje: ich befahl rozkazałem: befehl rozkaż: befohlen.
- III. Fangen łapać: ich fange łapię, du fängst łapiesz, er fängt łapie: ich fing złapałem: fang łap: ich finge złapałbym: gefangen.
- IV. Reiten iechać konno: ich reite iadę, du reitest iedziesz, er reitet iedzie: ich ritt iechałem: reit iedź: ich ritte iechałbym: geritten.
- V. Bieten podać: ich biete podaję, du beutst podajesz, er beut podaje: ich bot podalem: beut podaj: ich böte podałbym: geboten.
- VI. Waschen myć: ich wasche myję, du wäschest myjesz: er wäscht myje: ich wusch myłem: wasch myj: ich wüsche myłbym: gewaschen.

Inne osoby i czasy idą foremnie zachowując pierwotną samogłoskę trybu bezokolicznego, np. wir wissen wiemy, wir befehlen rozkazujemy: befehlet rozkażcie: daß ich wisse że wiem, daß du wissest że wiesz i t. d.: daß ich befehle że rozkazuje, daß du befehlest że rozkazuje i t. d.

U w a g i.

1. W drugiej i trzeciej osobie liczby pojedynczej *e* przed *st* i przed *t*, opuszcza się ile

razy opuszczenie to przykrego wymawiania nie czyni, *np.* *befiehlst, befiehlt, zamiast befiehlest, befiehlet.*

2. Tryb rozkazujący słów tych, które w drugiej osobie czasu teraźniejszego odmieniają samogłoskę lub dwugłoskę pierwotną na *ie* lub *i* lub *en*, robi się z teyże drugiej osoby odrzucając *st* lub *est*, *np.* *du befehlst, befiehlt: du brichst, bricht: du beutst, beut: w innych robi się z trybu bezokolicznego, np. fangen, fang: wissen, wisse.*

3. Lubo w czasie przeszłym niezłożonym trybu oznajmującego, Niemcy końcowe *e* odrzucać zwykli; to iednak w trybie życzącym przywracają i samogłoski *a, o, u*, kreskują, *np.* *ich befahl, daß ich befähle: ich bot, daß ich böte.*

4. W słowach nieforemnych imiesłów bierny kończy się ogólnie na *er*, wyjąwszy dziewięć słów szeregu pierwszego, które zachowują cechę słów foremnych: iako widzieć można w tablicy wszystkich słów nieforemnych umieszczoney w przydatku do Grammatyki.

§. III. O Słowach złożonych.

Słowa czyli foremne, czyli nieforemne złożone z częstek: *Aster, aufer, außer, be, emp, ent, er, ge, hinter, miß, ur, ver, verab, verun, wider, zer*: niektóre z *durch, über, um, unter, voll, wieder*, czasują się iak *ich* niezłożone, *np.* *er asters redet, on szkaluje: mißtraue deinem Freunde nicht, nie miej w podeyrzeniu swego przyjaciela: daß durchdringt mir daß Herz, to mi przeszywa serce: ich überließ es dir, iam to na ciebie spuścił: er umarmte mich, on mię uściskał: unterstehe dich nicht, nie waż się: ich vollbringe, vollende, vollziehe es, ia tego dokończam.*

W złożonych zaś ze wszelkich innych częstek, a zwłaszcza z przymiotników i przysłówków

ta zachodzi osobliwość, że cząstki te w czasie teraźniejszym i przyszłym niedokonanym trybu tak oznajmującego iako i łączącego, tudzież w trybie rozkazującym odrywają się od swoich słów i osobno się przy końcu zdania kładną, ile razy Składnia szyku drugiego (o którym w trzeciej Części Grammatyki tej) nie iest na przeszkodzie.

P r z y k ł a d y.

Abgeben oddadź, ich gebe ab oddaię: anfangen zaczynać, ich fieng an zacząłem: fortlaufen odbiegnąć, er lief fort odbiegł: zumachen zamknąć, mach zu zamkniję: wohlwollen dobrze życzyć, ich will ihm wohl dobrze mu życzę: durchschlagen przebiiać, dieses Papier schlägt durch, ten papier przebiia: übergehen wystąpić, die Augen giengen ihm über, łzy mu w oczach stanęły: umbringen zabić, ein Wolf bringt den andern nicht leicht um, wilk nie łatwo drugiego zagryza: wiederkommen powrócić, kommen Sie bald wieder, powróć prędko WPan nazad.

Imiesłów bierny słów złożonych z cząstki nieoddzielney nie przyymuie zgłoski ge, np. aufstehen zmartwychwstać, er ist auferstanden zmartwychwstał: bestellen obstalować, ich habe bestellt obstalowałem: wyiawszy mißhandeln źle czynić, urtheilen dekretować, sędzić, antworten odpowiadać, arghohnen mieć podeyrzenie, rathschlagen naradzać się, rechtfertigen usprawiedliwiać, handhaben utrzymywać, willfahren bydź powolnym, które lubo złożone z cząstki nieoddzielney, przyhieraią iednak w imiesłowie ge, np. gemißhandelt, geurtheilet, geantwortet, gearghohnet, gerathschlaget, gerechtfertiget, gehandhabet, gewillfahret: podobnie buchstabieret, studieret.

W słowach zaś złożonych z cząstek oddzielonych, Imiesłów przybiera wprawdzie zgłoskę ge,

ale ta się po przyrośtku mieści, *np.* vorsegen przepowiedzieć, ich habe vorgesagt przepowiedziałem: aufstehen wstać, ich bin aufgestanden wstałem: i w tych mißarten wyrodzić, mißfallen nie podobać się, mißlingen nie udadź się, mißrathen źle poradzić, nie udadź się, mißwachsen nie doraść, *np.* mißgeartet, mißgefallen, mißgelungen, mißgerathen, mißgewachsen.

Podobna zachodzi przekładnia w trybie bezokolicznym przyimkowym słów tychże, *np.* anzufangen, fortzulaufen, zuzumachen, wohlzuvollen, wiederzukommen.

§. IV. O używaniu słów posiłkowych.

Czasy składane słów wszystkich iak się robią, forma sama na oko okazuje; trudność tylko zachodzi w poznaniu, które słowa posiłkuie słowo seyn, a które słowo haben, lecz te następujące prawidła ułatwiają.

1. Słowo seyn, służy tylko słowom niiakim: *naprzód:* znaczącym poruszenie z miejsca na miejsce, *np.* Ich bin geeiset śpieszyłem się, du bist gereiset pojechałeś, sie ist mir gefolget poszła za mną: wyiąwszy ich habe gehinfet potknąłem się, ich habe getanzet tańcowałem, ich habe geglitscht ślizgałem się, er hatte gehüpft wyskoczył z radości i t. d.

Powtóre. Zaczynającym się od er, i ver, *np.* er ist erkaltet, on zmarzł: ihr waret verstummet, wyście oniemieli.

Potrzenie. Następującym: aufplätzen rozpaść się, aufwachen obudzić się, bersten rozpuknąć się, bleiben zostać się, gedeihen bydź na zdrowie, gelingen udadź się, genesen ozdrowieć, geschehen stać się, glimmen tleć, löschen gasnąć, schwinden schnąć, sitzen siedzieć, stehen stać, sterben umrzeć, wachsen rość, i kilka innych.

Przestroga. Jeżeliby iednak które z tych słów braue było czynnie, przydaie się mu słowo *haben*, *np.* Ich habe das Pferd geritten, iam tego konia nieźdzał.

2. *Haben* służy wszystkim innym ogólnie słowom, a mianowicie rządzącym przypadkiem czwartym i wszystkim zaimkowym, chociażby te były niakie i poruszenie z mieysca na mieysce znaczyć zdawały się, *np.* Du hattest gearbeitet, tyś pracował: wir haben es bekommen, dostaliśmy tego: es hat geregnet, deszcz padał: ich habe mich aus dem Athem gelaufen, ubiegałem się aż do zadyszenia: er hat sich müde gestanden, ustał się do zmordowania: er hat sich empor geschwungen, w górę się wybił.

§. V. O Słowach zaimkowych.

Von den zurückkehrenden Zeitwörtern.

Względem słów zaimkowych tyle tu tylko uważać mamy: że Polacy zaimka *się*, *siebie*, *sobie*, używają na wszystkie osoby i liczby: Niemcy zaś według osób i liczb zaimki swoje odmieniają, *np.* Ich schäme mich, ia się wstydzę, du schämest dich, ty się wstydzisz: er schämt sich, on się wstydzi: sie schämt sich, ona się wstydzi: wir schämen uns, my się wstydzimy: ihr schämt euch, wy się wstydzicie: sie schämen sich, oni się wstydzą, one się wstydzą.

Ich bilde mir ein, ia sobie wyobrażam, du bildest dir ein, ty sobie wyobrażasz: er, sie bildet sich ein, on, ona sobie wyobraża: wir bilden uns ein, my sobie wyobrażamy: ihr bildet euch ein, wy sobie wyobrażacie; sie bilden sich ein, oni, one sobie wyobrażają.

Ich entschlage mich meiner Sorgen, uwalniam się od moich trosk: du entschlägst dich deiner

Sorgen, uwalniasz się od twoich trosk: er entschlägt sich seiner Sorgen, on się uwalnia od swoich trosk: sie entschlägt sich ihrer Sorgen, ona się uwalnia od swoich trosk: wir entschlagen uns unserer Sorgen, my się uwalniamy od naszych trosk: ihr entschlaget euch eurer Sorgen, wy się uwalniacie od waszych trosk: sie entschlagen sich ihrer Sorgen, oni, one się uwalniają od swoich trosk.

Powtóre, że wiele iest słów zaimkowych w Niemczyźnie, które w Polszczyźnie takienii nie są: i nawzajem, np. sich bedanken dziękować, sich bedienen używać, lernen uczyć się, beichten spowiadać się, fragen pytać się.

§. VI. O Słowach nieosobistych.

Von den unpersönlichen Zeitwörtern.

Słowa nieosobiste, to iest w trzeciej tylko osobie pojedynczey przez wszystkie tryby i czasy używane, są dwoiakie u Niemców: iedne którym się daie zaimek es, drugie którym służy man.

Es tym w ogólności dodaie się słowom, któremi nie oznaczaią właściwie ani czynienia, ani cierpienia: mówią Niemcy o przypadkach, odmianach powietrza, obowiązkach, zwyczajach i obyczajach ludzkich, np. es regnet deszcz pada, es schneyet śnieg pada, es frieret marznie, es thauet odwilża, taie, es thaut rosa pada, es gebühret sich albo es geziemet sich przystoi, es verdrüßet mich przykrzy mi się, es hungert mich iedź mi się chce, es schläfert mich drzymie mi się, es ekelt mich nudzi mi się, es schmerzet mich dolega mię, es befremdet mich dziwno mi, es erfreuet mich cieszy mnie, es betrübt mich smuci mię, es ist gefährlich niebezpieczno iest, i t. d. gdzie razem

uwazamy, że nawet słowa osobiste czynne mogą być użyte nieosobiście.

Man używa się przed trzecią osobą słów wszelkich, kiedy osoba prawdziwa nie jest pewna, lub, gdy iey wydadź nie choemy, iuż przez ostrożność i boiaźń, iuż przez skromność, np. man saget mówią, man glaubte rozumiano, man hat Nachricht bekommen dowiedziano się, man will sich nicht rühmen alles getroffen zu haben, nie będę się chępił, żem wszystko zgadł, lub, żem wszystko dobrze zrobił, man schmeichelt sich mit seiner Vollkommenheit, nie przypisuię sobie żadney doskonałości: Wie oft spricht man mit den Fächsen, wenn man das Verlangte nicht erhalten kann: Die Trauben sind sauer, ich mag sie nicht! Jak często mówi się z liszkami, kiedy požadaney rzeczy dopiąć nie można: jagody te są kwaśne, nie chcę ich.

Jak eś, tak man nic nie odmieniaią w czasowaniu słów, którym się dodaią: trzecia bowiem osoba słów idzie zupełnie przez wszystkie tryby i czasy, iak w osobistych.

§. VII. O używaniu Trybu bezokolicznego.

Ponieważ w Formie czasowania, tryb bezokoliczny dwoiaki iest położony, ieden bez przyimka, drugi z przyimkiem zu; wiedzieć potrzeba, iż pierwszego używaią Niemcy: *naprzd*: ze słowami znaczącemi poruszenia z mieysca na mieysce, np. gehen wir spazieren, chodźmy przechodzić się: kommet ihr spielen, chodźcie grać.

Powtore ze słowami następującemi: dürfen śmieć, heißen rozkazać, helfen pomagać, hören słyszeć, können móż, umieć, lassen dopuścić, kazać, mōgen móż, müssen musieć, sehen widzieć, sollen być powinnym, wollen chcieć, np.

ich darf es nicht sagen, nie śmiem tego powiedzieć: helfet mir schreiben, pomóżcie mnie pisać: ich höre ihn weinen, słyszę go płaczącego: wir sahen ihn gehen, widzieliśmy go idącego.

Potrzecie z temi: bleiben zostać, finden znaleźć, lehren uczyć, lernen uczyć się, np. er blieb stecken in der Rede, nie umiał daley mówić: ich will dich lehren Gutes thun, nauczę cię dobrze czynić: wir lernen reiten, uczymy się na koniu iezdzić.

Drugi tryb bezokoliczny, to jest z przyimkiem zu, ze wszystkimi innemi słowami używany bywa, np. es ist schon Zeit aufzustehen, już iest czas wstać: es gereuet mich dieses gethan zu haben, żal mi żem to uczynił: ich meine dich daselbst zu finden, rozumiem, że cię tam znajdę: wer sich zu beten schämt, der schämt sich Gottes Freund zu seyn, kto się modlić wstydzi, ten się wstydzi bozkim bydź przyjacielem: ein tugendhaftes Kind denket nicht der andern Fehler zu beobachten, cnotliwe dziecię nie obraca myśli swoiey do postrzegania w drugich błędów: sondern es merket auf ihre guten Eigenschaften, ale uważa ich dobre przymioty: die es nachzuahmen sucht, których naśladować stara się.

Przestroga. Gdy które z iedenastu słów owych dürfen, heißen etc. ma bydź położone w czasie przeszłym dokonanym lub zaprzeszłym, a do niego należeć będą ieszcze tryb bezokoliczny znaczenia iego dopełniający; wtedy nie imiesłowu słowa tego, lecz trybu także bezokolicznego używają, np. er hat es nicht thun sollen, a nie gefollt, nie powinien byl tego czynić: wer hat dich sagen heißen, a nie geheißt, któż ci to powiadać kazał: ich habß sagen hören, a nie gehört, iam słyszał że to mówiono: sie hatte ihn grüßen lassen, a nie gelassen, kazała go pozdrowić.

R O Z D Z I A Ł V.

O Pisowni, von der Rechtschreibung.

Prawidła Pisowni szczególne Niemczyźnie te są powszechniejsze.

1. Głoski większe początkowe piszą Niemcy nie tylko tam gdzie i Polacy, ale też we wszystkich Rzeczownikach, *np.* Abendessen kolacya, Birne gruszka, Dorſche głąb, Entſchluß ueterminacya, Falte fałd, Garbe snop i t. d.

2. W wyrazach pochodnych, których pierwotne miały a, o, u, piszmy te same samogłoski, ale kreskowane, gdy w mieyscu pierwotnego a, lub o, słyszeć się daie dźwięk podobny do e, a na mieyscu pierwotnego u, brzmi niby nasze y, *np.* Name imie, nāmlich mianowicie, ſchlafen spać, ſchlāfrig śpiący, Lohn zapłata, Löhnung żold, Mutter matka, Mütter matki.

3. Za i, pisz ie, na końcu wyrazów, *np.* die ci, ſie oni, one, wie iak, często też i we ſrzedku, *np.* miethen naymować, Rieſ gruby piasek, nieszen kichać.

4. j, długie pisze się w zgłoskach ja, jā, je, ju, *np.* jammern lamentować, jährlich rocznie, jedoch przecież, jauchzen krzycheć iak chłop pijany, juden ſwierzbieć.

5. c, pisze się zamiast k, *naprzód* w wyrazach cudzoziemskich, *np.* Cato Katon, communiciren komunikować: *powtóre*, przed k, zamiast drugiego k, *np.* Stoß piętro, Stöße piętra, gucken wypatrywać.

6. Po samogłosce długiej pojedynczey i po t, pisać się często zwykło h, lubo go w wymawianiu nie słyhać, *np.* Mahlzeit bankiet, mahlen mleć, wohl dobrze, rathen radzić, Thurm wieże, Thomas Tomasz.

7. Piszmy *dann* tedy, *denn* albowiem, *wann*, *wenn* kiedy, przez dwa *nn*.

8. *ß*, znaczące dwa *s*, pisać się powinno *na-przód* na końcu zgłosek, w których brzmi i pisze się *ss*, gdy przybiorą samogłoskę, *np.* *Haß* nienawiść, *häßlich* nienawistny: bo się pisze i mówi *Hasses*: *Fluß* rzeka, *Flußwasser* rzeczna woda, bo się pisze *Flusseß*.

Powtóre, we śródku wyrazów zamiast *ss*, gdy się po nim *e* opuszcza, *np.* *er* ißt zamiast *ißet* ie: *zerrißenes* zamiast *zerrißenesß*.

Potrzenie, po samogłosce lub dwugłosce długiej, od której w przedłużonym wyrazie odrywa się, i z następującą samogłoską brzmi jak nasze *s* pojedyncze, *np.* *groß* wielki, *großeß*: *Stoß* uderzenie, *Stoßeß*: *Fuß* noga, *Fußeß* *etc.* i w spójniku *daß* że.

We wszystkich innych okolicznościach na początku zgłoski pisz *s* pojedyncze długie, a na końcu wyrazu pierwotnego *ß* krótkie, *np.* *seifen* mydlic, *beseelen* ożywiać, *Reise* podróż, *Gras* trawa, *daß* to.

Przestroga. Po spółgłosce długiej, dwugłosce lub samogłosce nigdy się spółgłoska nie podwaja.

9. Pisz *sch*, *st*, *sp*, *st*, na wydanie brzmienia *sz*, *szk*, *szp*, *szt*, *np.* *Schaude* wstyd, *Sklave* niewolnik, *spinnen* prząść, *stammeln* iąkać się.

10. *v*, piszmy za *f*, w wyrazach Niemieckich *Water* oyciec, *Wies* runo, *voll* pełny, *von* od, *z*, i w przyrostkach *ver*, *vor*: za *w* w niektórych wyrazach cudzoziemskich, *np.* *Basal* lennik, *Benedig* Wenecya, *Violin* skrzypce, *Pulver* proch, i t. d.

W wyrazach Greckich za *f*, pisze się *ph*, *np.* *Philosoph* Filozof, *Phönix* Fenix.

11. *y* używane bywa na końcu wyrazów w dwugłosce, *np.* *May* *may*, *bey* *u*, *pfuy* *fe*:

we śródku między dwiema samogłoskami, *np.* *Spenen* pluć, i w imionach cudzoziemskich, *np.* *Enlbe* zgłoska, *Myrrhen* mirra.

12. Ile razy w wyrazach Niemieckich sły-
chać brzmienie naszego *c*, pisz *z*, *np.* *Zahl* liczba;
a zamiast podwójney *tey* zgłoski *ß*, *np.* *Kraßen*
drapać.

CZĘŚĆ TRZECIA.

ROZDZIAŁ I.

O Składni, von der Wortfügung.

Troista wyrazów Niemieckich Składnia, toiest Szyku, Zgody i Rządu, w czém iest podobna do składni wyrazów Polskich, a w czém się od niey różni, obaczmy:

§. I. Składnia Szyku.

P r z y k ł a d.

Ein Knabe bot auß
Mitleiden einem Manne,
welcher sehr hungriq auß-
sah, sein ganzes Frühstück
an, und bat auch andere,
ihm etwas zu geben. Ein
nige Zeit nachher stieg er

Pewny chłopiec ofia-
rował z politowania ie-
dnemu człowiekowi, któ-
ry bardzo głodny wy-
glądał, swoje całe śnia-
danie, i prosił ieszcze
drugich, ażeby mu co

mit seinem Bruder in einen Kahn, der am Ufer eines schnellen Flusses lag. Sie wackelten, bis der kleine Kahn umschlug, und sie beyde in das Wasser fielen. Dieses sah der mit dem Butterbrode beschenkte arme Mann, und eilte beyden zu helfen. Er hätte eben so leicht diesen als jenen zuerst ergreifen können, aber sein kleiner Wohlthäter fiel ihm zuerst in die Augen. Da er ihn nun zuerst rettete, hatte der Strom den andern so weit weggerissen, daß er nicht gerettet werden konnte.

dali. Po niejakim czasie wszedł on ze swoim bratem w ieden czółu, który na brzegu iedney bystrey rzeki leżał. Chybotali się oni, aż się czółnek wywrócił, i obay w wodę wpadli. Widział to ów chlebem z masłem obdarzony ubogi człowiek i przybiegł obu ratować. Mógłby on być równie łatwo tego iak owego pierwey uchwycić, lecz iego mały dobrodziey wpadł mu pierwszy w oczy. Gdy go więc pierwey ratuie, pąd wody drugiego tak daleko porwał, że uratowanym bydź nie mógł.

U w a g i.

Nie tak są wolni Niemcy w szykowaniu wyrazów swoich, iak Polacy: u nich bowiem każdy prawie wyraz ma sobie wyznaczone miejsce, które rzadko się odmienia. I tak kładzie się pospolicie:

1. Wyraz nieodmienny przed swoim odmiennym, *np.* aus Mitleiden, mit seinem, in einen.
2. Przedimek przed swoim imieniem lub iego rzędem, *np.* ein Knabe, der mit Butterbrode beschenkte.
3. Przymiotnik przed swoim Rzeczownikiem, *np.* ganzes Frühstück, einige Zeit, schnellen Flusses.
4. Przypadki rządzone od trybu bezokoli-

cznego przed tymże trybem, a um i ohne przed iego rzędem, ihm etwas zu geben, beyden zu helfen, um die Sache recht zu erfahren, aby rzecz dobrze poznać: ohne ein Wort zu sagen, ani słowa nie mówiąc.

5. Co się tycze słowa osobistego zgadzającego się z przypadkiem pierwszym, to, według troistego położenia swojego, troiaki szyk robi.

I. Gdy się słowo kładzie zaraz po przypadku pierwszym.

II. Gdy się odkłada na koniec zdania.

III. Gdy się umieszcza przed przypadkiem pierwszym.

Szyk pierwszy ogólny.

W szyku ogólnym układają się wyrazy tym porządkiem. *Na pierwszym miejscu* przypadek pierwszy: *na drugim* Słowo osobiste: *na trzecim* Zaimek bez Przyimka, po nim Przysłówki osobliwie czas i miejsce oznaczające, po tych wyrazy rządzone od słowa i od innych części mowy: co wszystko dla krótkości nazwiemy rzędem: *na czwartym* część słowa odmienna, czyli tą będzie przyrostek oddzielny, czyli też tryb bezokoliczny, lub Imiesłów słowa przedniego posiłkowanego od osobistego: np. (1) Ein Knabe (2) bot, (3) auß Mitleiden einem Manne seyn ganzes Frühstück (4) an... Und (1) domyślać się er (2) bat (3) auch andere... (1) Er (2) hätte (3) eben so leicht diesen als jenen zuerst, (4) ergreifen können.

Tym sposobem szykują Niemcy wyrazy swoje, ile razy na początku zdania przed przypadkiem pierwszym żadnego innego wyrazu nie kładą, albo tylko ieden z następujących: aber ale, allein aliści, als iako, auch także, denn bo, entweder albo, ja owszem, nicht nie, noch ani,

nur tylko, sondern lecz, tylko, und i, weder ani, które szyku pierwszego nie psują: *np.* aber sein kleiner Wohlthäter fiel ihm in die Augen. Nur die Tugend macht uns verehrungswerth, tylko cnota sama czyni nas szanownymi.

S z y k d r u g i.

W tym szyku słowo osobiste z miejsca drugiego przekłada się na koniec zdania nie rozłączając się z częstką oddzielną, reszta zostaje, iak w szyku ogólnym, *np.* (1) Welcher — (3) sehr hungrig (4) — (2) ausah.. (1) der — (3) am Ufer eines schnellen Flusses (4) — (1) lag ... Daß (1) er — (3) nicht (4) gerettet werden (2) konnte.

Przestroga. Gdy prócz części słowa nieodmienney posilkowanej znayduie się ieszcze w zdaniu osobny Imiesłów, lub tryb bezokoliczny; wtedy słowo osobiste może się kładź przed niemi: i tak w ostatnim przykladzie można było powiedzieć konnte nicht gerettet werden.

Szyku drugiego używa się: *naprzód*, z Zaimkami względniemi welcher, welche, welches, der, die, das, który, która, które, so które, welch ein, was für ein, co za ieden, wer kto, was co, kiedy Zaimki te nie wyrażają pytania: iako widzieć w przykladach pierwszym i drugim.

Powtóre, ze Spoynikami i Przysłówkami als iak, als, da, indem, gdy, bevor, ehe, nim, bis aż, póki, daß że, daß, aufdaß, damit, aby, je im, im Falle ieżeliby, nachdem skoro, ob czyli, seit dokąd, weil ponieważ, sobald iak tylko, solange póki, unerachtet, ungeachtet chociaź, wann, wenn, so ieżeli, warum dla czego, wie iak, wo gdzie, bez pytania, i ze złożonemi z tychże als wenn iakoby, bißdaß aż, dafern, sofern, wosern, ieżeli, obgleich, obchon, obwohl, wenngleich chociaź i t. d. iako ukazuie przykład trzeci.

Przestroga. Spojniki obgleich, obſchon, obauch, obzwar, wennauch, wengleich mogą się rozłożyć, i jedna część stać przed Przypadkiem pierwszym, druga po nim, np. Wenn du auch nicht wiſſt, ſo muſt du eſ thun, chociaż nie chcesz, iednak muſisz to uczynić.

S z y k t r z e c i.

Mieści się ſłowo osobiste przed Przypadkiem pierwszym: *naprzód*, pytając się i rozkazując, często też wykrzykując i życząc, np. Willſt du dich ſelbſt betrügen? chceszże się sam oszukać? Bedenken Sie eſ recht, rozważ to Wać Pan dobrze. Kommen Sie mit mir, chodźcie W. Pano wie ze mną. Träfe doch kein aufrichtiger Lehrer auf undankbare Lehrlinge! Bodayby nie trafił żaden poczciwy nauczyciel na niewdzięcznych uczniów.

Powtóre, gdy Spojnik wenn opuszcza się, i w długiej części zdania po wyrazach ſo, da, i tym podobnych, znaczących nasze, *to, tedy, na-ówczas*, czy wyraźnych, czy domyślnych, np. Lerneſt du ſelbſt nicht, zamiast wenn du ſelbſt nicht lerneſt, ſo wird dich kein Lehrer gelehrt machen, jeżeli się sam uczyć nie będziesz, to cię żaden Nauczyciel uczonym nie zrobi. Da er ihn nun zuerſt rettete, hatte der Strom etc. domyślając się ſo przed hatte.

Potrzezie, gdy cokolwiek z rzędu, oprócz Spojników i Przysłówek pod szykiem pierwszym i drugim wyrażonych, zdanie zaczyna, np. Einige Zeit nachher gieng er etc. Dieſeſ ſah der arme Mann etc. Heute will ichſ thun, dziś to uczynię. Waſ einer nicht gelernet hat, daſ kann er auch nicht, czego się kto nie uczył, tego też nie umie.

Przestroga. Kiedy w szyku drugim i trzecim Przypadek pierwszy nie iest iednu z Zaimków, ich, du, er, ſie, eſ, wir, ihr, man, na ten

czas rząd poprzedzać go może, *np.* Wenn zur Vollführung deiner Pflicht, dich Gottes Liebe nicht befelet, so rühme dich der Tugend nicht, und wisse daß dir Alles fehlet. Jeżeli do dopełnienia twojej powinności miłość cię Boga nie zagrzewa; tedy nie przechwalay się z cnotą, i wiedz, że ci wszystkiego nie dostaie.

Wenn mich mein Vater verlassen wird, albo wird mich mein Vater verlassen, jeżeli mnie mój oyciec opuści, so wird sich doch meiner meine Mutter annehmen, tedy się matka moja opiekować mną będzie.

O wie entfliegen bei eifriger Arbeit die goldenen, die edel genossenen Stunden! O! iak miło upływaią przy gorliwej pracy złote, wybornie użyte godziny.

§. II. Składnia zgody.

P r a w i d ł a.

1. Przedimek, Zaimek i Przymiotnik zgadza się z Rzeczownikiem czy wyraźnym, czy tylko domyślnym w Rodzaju, w Liczbie i w Przypadku.

2. Słowo z Zaimkiem osobistym, czy wyraźnym, czyli domyślnym zgadza się w osobie i liczbie tylko: bo słowa Niemieckie nie odmieniają się przez rodzaje.

P r z y k ł a d y.

Gott der Allmächtige, Bóg wszechmogący: Gott allein, Bóg sam: August der Dritte, August trzeci: Alexander der Große, Alexander wielki: Zur Zeit Maximilians des Ersten, za czasów Maxymiliana pierwszego: Von Ludwig des

Bierzehuten, od czasów Ludwika czternastego: der Herr selbst, sam Pan.

Sey vorsichtig in deinen Vergnügungen, bądź przezorny w swoich rozrywkach. Przy wyrazie sey, domyślmy się du.

Der Klügste unter den Menschen ist der, welcher die Gelegenheit, seinen Zweck zu erreichen, nicht fahren läßt, najroztropniejszy między ludźmi jest ten, który sposobności dościa do swojego końca nie opuszcza. Przy tych wyrazach der Klügste, der, welcher, domyślmy się Mensch.

Die Vernunft und Tugend gehen über Reichtum, rozum i cnota przewyższają bogactwa. Tu gehen zgodza się z domyślnym zaimkiem sie.

Uwaga. W siedmiu pierwszych przykładach widzimy, że imiona przymioty Bozkie oznaczające, i Przymiotniki wyszczególniające imiona własne ludzi, po swoich Rzeczownikach kładź się zwykły: allein i selbst rzadko Rzeczownika poprzedzają.

§. III. Niektóre osobliwości względem zgody.

1. Przymiotnika z Rzeczownikiem.

Ponieważ przymiotnik Niemiecki przy właściwem zakończeniu swoim jest nieodmienny, a w przybieraniu zakończeń odmiennych do Okreśnika stosuje się; więc zachodzącą między sobą a Rzeczownikiem zgodę wewnętrzną, nie on, ale Okreśnik, już sam przez się, już użyczonem zakończeniem swoim powierzchownie wydaje: iakośmy w przykładach powyższych uważać byli powinni.

I tak nawet nie zawsze wyrażają Niemcy przyrodzoną zgodę przymiotnika z Rzeczownikiem, używając tamtego w stopniu równym i

wyższym przez wszystkie rodzaje, liczby i przypadki z zakończeniem pierwotnem nieodmiennem i bez wszelkiego przedimka, ile razy go kładą bez rzeczownika wyraźnego: *naprzd* iako powtórny przypadek pierwszy, zamiast którego u Polaków często bywa przypadek szósty, *np.* Die wahre Weisheit macht nicht schwermüthig, sondern heiter, prawdziwa mądrość nie czyni smutnym, lecz wesołym: Die Tugend ist kostbarer als Gold, cnota jest droższa nad złoto. Ein jedes Kind soll gehorsam seyn, każde dziecię powinno bydź posłuszne. Wir fühlen es, daß wir nur dann wahrhaftig glücklich sind, wenn wir tugendhaft sind, czuiemy to, że tylko wtedy prawdziwie szczęśliwymi jesteśmy, kiedy jesteśmy cnotliwi.

Powtóre. Jako powtórny Przypadek czwarty, bądź sam przez się, bądź z Przyimkiem für, po słowach, które przypadku tego podwójnego wyciągają, *np.* Man hat mich unbekleidet überfallen, nieubranego mnie zastano. Ich habe die Briefe unversiegelt empfangen, iam listy niezapieczetowane odebrał. Halte dich nicht für unfehlbar, nie miej się za nieomylnego.

Zaimek także es, gdy wyraża polskie *nim, nią, niem, nimi, niemi*, bez odmiany się kładzie, *np.* ich bin es, iestem nim: sie ist es, ona iest nią: wir sind es, my iesteśmy nimi.

W zgadzaniu trzeciej osoby zaimka dzierżawczego z Rzeczownikiem uważać potrzeba nie tylko na tenże rzeczownik wyrażający zawsze rzecz dzierżoną, ale też na osobę dzierżącą: gdy albowiem ta iest rodzaju męzkiego lub niakiego liczby pojedynczej, używa się Zaimka sein, jeżeli zaś iest liczby mnogiej iakiegokolwiek rodzaju, albo też liczby pojedynczej, ale rodzaju tylko żeńskiego, używa się ihr, *np.* Der Herr N. hat seinen Bruder, seine Schwester, sein einziges Kind, und alle seine Freunde verloren, Pan N.

swego brata, swoją siostrę, swojego iedynaka, i wszystkich swoich przyjaciół utracił. Sein eigener Fleiß wird ihn gelehrt machen, iego własna pilność uczonym go robi.

Die Frau N. hat ihren Sohn nach Leipzig geschickt, aber ihre Tochter will sie noch bey sich behalten, Pani N. syna swego do Lipska odesłała, ale swoją córkę chce ieszcze przy sobie zatrzymać. Ihr Mann soll nach Preußen verreisen, iey mąż ma do Prus iechać.

Die Soldaten haben ihren General verloren, żołnierze Jenerała swego utracili. Die Sterne haben ihren Glanz, gwiazdy mają swoją świetność.

II. Słowa z Zainkiem osobistym.

Polacy zwykli pospolicie zgadzać Słowa z Zainkiem tylko domyślnym: Niemcy zaś zawsze go wyraźnie kładą, ile razy w zdaniu nie masz wyraźnego Imienia w Przypadku pierwszym, z którymby słowo swoje zgadzali. I tak po Polsku mówi się: *jestem, miałeś, będzie chwalił, bylibyśmy*, po Niemiecku zaś mówić potrzeba: *ich bin, du hattest, er wird loben, wir waren*, *z. wyjąwszy tryb rozkazujący.*

Słowom nawet nieosobistym dodaie się eß lub man, gdy innego przypadku pierwszego przy sobie nie mają, *np. eß regnet, deszcz pada: eß geizmet sich, przystoi, eß trägt sich zu, przytrafia się: man glaubet, rozumieią: man hat sich bemühet, starano się.*

Mówi się także: *Es waren hier viele Bücher, zamiast viele Bücher waren hier, albo hier waren viele Bücher, było tu wiele książek: eß blieben nur etliche davon, zamiast nur etliche davon, tylko kilka z nich zostało.*

Jak u Polaków, tak u Niemców, osoba pojedyncza kładzie się często ze słowem liczby mno-

giey, *np.* Mutter kommt, ich bitte euch, matko chodźcie, proszę was. *Bir Friedrich Wilhelm etc.* befehlen, *My Fryderyk Wilhelm etc.* rozkazujemy.

Gdy zaś Niemcy chcą wyrazić polskie *WCPan*, *WCPani*, *WCPanna*, *WCPanowie*, *WCPanie*, *WCPanny*, *WCPaństwo*; na ów czas kładą słowo w osobie trzeciej liczby mnogiej, *np.* *Herr von P. . . was machen Sie?* *MCPanie P. . . .* co *WCPan* robisz, *Madame*, freuen Sie sich, *MPani*, ciesz się *WCPani*. *Sie haben es mir gesagt*, *WCPannaś* mi to powiedziała.

Chcąc znowu kogo tyle tylko uczyć, ile Polacy mówiąc *Ważć*, używają słowa w osobie trzeciej liczby pojedynczej, *np.* *mache es*, zrób to *Ważć*: *ich bitte ihn*, proszę *Ważć*: *sie soll dieses nicht vornehmen*, nie powinnaś tego przedsiębrać.

§. IV. Składnia Rzędu.

I. W Y K R Z Y K N I K.

Wykrzykniki własnego rzędu nie mają, dodają się tylko przypadkom, *np.* *O ich Unglückseliger*, *was habe ich verloren*, *da ich die Unschuld verlor!* o ja nieszczęśliwy, czegożem nie postradał, gdym niewinność stracił! *Uch mein Gott!* Ach mój Boże! *O Vaterland!* o Ojczyzno! *O des Unverständes!* o nierozumie! *Wehe dir!* biada tobie! *O mich Elenden!* Ach mnie nędznemu!

II. P R Z Y I M E K.

1. Rządzą przypadkiem drugim te przyimki: *Anstatt* lub *statt*, *dießseitß*, *jenseitß*, *kraft*, *vermöge*, *vermittelst*, *halber*, *willen*, *wegen*, *unerachtet*, *ungeachtet*, *während*.

Anstatt lub *statt* *meiner*, zamiast mnie: *dieß*

seits des Berges, z tey strony góry: jenseits des Flusses, z tamley strony rzeki: kraft albo vermöge seiner Zusage, na mocy iego przyrzeczenia: vermittelst dessen, za pośrednictwem tego.

Deines Bestens halber, um deines Bestens willen, dla twego dobra.

Wegen der Wahrheit, albo der Wahrheit wegen, dla prawdy: unerachtet alles Einwendens, pomimo wszelki zarzut: aller Sorgfalt ungeachtet, pomimo wszelką troskliwość: während der Zeit, pod ten czas.

Z temi trzema przyimkami, halber, willen, wegen, kładzie się: meinet, deinet, seinet, unseret, euret, ihret, des, weß, zamiast meiner, deiner, ic. dessen, wessen, np. meinetwegen dla mnie, um deinet willen dla ciebie, ihrethalben dla nich, deswegen dla tego, weßwegen dla czego.

2. Rządzą przypadkiem trzecim: auß, außer, bey, binnen, entgegen, gegenüber, längst, mir, nach, nebst, sammt, seit, von, zu.

P r z y k ł a d y.

Auß der Stadt, z miasta, außer dem Kleide, prócz sukni, bey meinem Freunde, u mego przyjaciela, bey gutem Verstande, przy dobrym rozumie, bey großer Strafe, pod wielką karą, binnen acht Tagen, w ośmiu dniach.

Mir entgegen, naprzeciw mnie, nach meiner Zusage, albo meiner Zusage nach, według moiey obietnicy, nach dir, po tobie.

Gegenüber dem Rathhause, albo dem Rathhause gegenüber, albo gegen dem Rathhause über, naprzeciwko ratusza.

Längs dem Strome, wdłuż rzeki: mit allem Fleiße, ze wszelką pilnością: nebst lub sammt seinem Gefolge, ze swoją kalwakatą: seit vielen Jahren, od wielu lat: von ihm, od niego, o nim: von

Jugend auf, od młodości: von seiner Kindheit an, od iego dzieciństwa: zu Ihnen, do WCPana: zu dem Fenster hinaus, oknem.

3. Przypadkiem czwartym rządzą te Przyimki: durch, für, gen, gegen, ohne, sonder, um, wider, *np.* durch meinem Fehler, przez mój błąd: er bezahlt für mich, on płaci za mnie: gegen die Stadt, ku miastu: auch gegen Feinde soll man Liebe hegen, nawet ku nieprzyjacielowi miłość mieć należy: ohne meinen Beystand, bez moiey pomocy: sonder eigene Mühe, bez własney pracy: um Gnade bitten, o łaskę prosić: wider seinen Willen, przeciw iego woli.

Mówi się także: Zweifels ohne, bez wątpienia: von Alters her, od wieków: die ganze Stadt hindurch, przez miasto.

4. Rządzą przypadkiem drugim lub trzecim: außershalb, innerhalb, oberhalb, unterhalb, laut, *np.* außershalb des Landes lub dem Lande, za kraiem: innerhalb des Landes lub dem Lande, w kraiu: oberhalb des Berges lub dem Berge, na górze: unterhalb des Hügelß albo dem Hügel, poniżey pagórka: laut seines Versprechens lub seinem Versprechen, podług iego przyrzeczenia.

5. Przyimki an, auf, hinter, in, neben, über, unter, vor, zwischen, gdy znaczą *gdzie?* rządzą przypadkiem trzecim: gdy znaczą *dokąd?* rządzą przypadkiem czwartym, *np.* an einem Steine liegen, przy kamieniu leżeć: an einen Stein stoßen, o kamień uderzyć: Es liegt auf dem Tische, leży na stole: er leget auf den Tisch, kładzie na stół: Er steht hinter mir, stoi za mną, wirf es hinter dich, rzuć to za siebie: in der Schule seyn, bydź w szkole: in die Kirche gehen, iść do Kościoła: Sie sitzt neben mir, ona siedzi przy mnie: setze dich neben mich, usiądź przy mnie: Ueber dem Kopfe, nad głową, über den Kopf, nad głowę: Unter dem Tische, pod stołem: unter den

Tisch, pod stół: Die Truppen standen vor der Stadt Berlin, woyska stały pod miastem Berlinem: sie giengen vor die Stad Breslau, poszły pod miasto Wroclaw: Zwischen den Zähnen halten, między zębami trzymać: Zwischen die Zähne nehmen, między zęby wziąć.

W przykładach poprzedzających uważamy: że niektóre Przyimki kładą się zawsze przed swoim imieniem, niektóre po imieniu: drugie mogą się kłaść i przed i po niem: inne zrastają się w jeden wyraz z Zaimkiem od siebie rządonym: że niektóre przybierają do siebie inne przyimki lub przysłówki: niektóre nakoniec ze złożonych mogą się rozłożyć, i część ich jedna przed, druga po imieniu mieścić się może.

Przestroga. Szczególniejsze mówienia sposoby z Przyimkami znajdziesz w Przydatku do tej Grammatyki.

III. P R Z Y S Ł O W E K.

Przysłówki znaczące ilość, rządzą przypadkiem drugim, *np.* *deß Dinges genug, dosyc tego: viel Lärmens und Schrenens, wiele hałasu i krzyku: ein wenig Weins, trochę wina.* Rzadko jednak Niemcy uważają na rząd ten, mówiąc pospolicie: *Brod genug, dosyc chleba: wenig Geld, mało pieniędzy: viel Wasser, wiele wody.*

Inne Przysłówki kładą się z temi przypadkami, któremi rządzą przymiotniki od nich pochodzące, *np.* *Seinem Stande gemäß handeln, przyzwyczajcie swemu stanowi postępować: nächst dem Himmel, po Bogu.*

Kładą się ze stopniem równym te Przysłówki: *eben so, ganz und gar, genug, überaus, ziemlich, np. eben so groß, równie wielki: ganz und gar schlecht, wcale zły: ziemlich gut, dosyc dobry.*

Kładą się ze stopniem wyższym: je, desto, viel, weit, *np.* je mehr je besser, im więcej tym lepiej, je weniger desto lieber, im mniej tym przyjemniej.

Okoliczność przeczenia iednym pospolicie Przysłówkiem wyraża się, *np.* Ich habe nichts gethan, nicem nie uczynił: du bist niemals gesund gewesen, tyś nigdy nie był zdrow: Sie haben niemanden gesehen, WCPan nikogo nie widziałeś: Freund, die Jugend ist kein leerer Name, Przyjacielu, cnota nie iest próżnym nazwiskiem.

IV. S P O Y N I K.

Spoyniki kładą się z trybami: i tak alś kładzie się z trybem oznaymującym, *np.* Als ich in die Schule gieng, gdym szedł do szkoły: daß gdy znaczy *aby*, *aufdaß*, *damit*, kładą się z trybem życzącym: bemühe dich, daß du gelehrt werdest, staray się, abys został uczonym: ich melde es, *aufdaß* es niemanden unbekannt sey, oznaymieę to, *aby* nikomu tajno nie było: damit man besser springen kann, muß man ein wenig zurückgehen, ażeby lepiej skoczyć, potrzeba się trochę w tył cofnąć.

Inne Spoyniki kładą się z trybem, iuż oznaymującym, iuż życzącym, *np.* Du siehst ja, daß man dich höher schätzet, alś alle andere deines gleichen, widzisz, że cię więcej szacują, niż innych tobie równych: Hoffe nur, daß dir alles gelingen werde, wenn du das Deine redlich thun wirst, ufay tylko, że ci się wszystko uda, jeżeli rzecz swoją dobrze sprawować będziesz: er denkt, daß ihm alles erlaubt sey, rozumie, że mu wszystko wolno: wenn ich es gewußt hätte, gdybym był o tém wiedział: aber es trug sich zu, lecz się przytrafiło: es wäre aber sehr schlecht, byłoby atoli wszystko źle.

V. I M I E.

Jak w Polszczyźnie tak i w Niemczyźnie Imiona rzeczowne i przymiotne, wyciągające dopełnienia w znaczeniu swoim, rządzą przypadkiem drugim, *np.* die Strahlen der Sonne, promienie słońca: ein Kasten voll des feinsten Goldes, skrzynka pełna nayprzedniejszego złota.

Nie zachowują tego względu Niemcy z rzeczownikami *ilość* znaczącemi, mówiąc *np.* ein Scheffel Haber, korczyk owsa: zwey Tonnen Wein, dwie beczki wina: ein Paar weise Männer, para mądrych ludzi.

Mówią ieszcze Niemcy przez przypadek drugi: seines Alters ein Kind, co do wieku swego dziecię: seines Geschlechts ein Edelmann, z rodu swego szlachcic: ihrer Herkunft eine Französin, rodem Francuzka: seines Handwerks ein Schneider, z profesyi swojej krawiec, etc. domyślając się iednego z przyimków halber, wegen i t. p.

Przez tenże przypadek drugi odpowiadaiają na pytanie *kiedy?* wann? *np.* Sonntags w Niedzielę, Montags w Poniedziałek i t. d.: des Tages und des Nachts, w dzień i w nocy i t. d. domyślając się zur Zeit.

Na to samo pytanie *kiedy?* i na wiele innych, a nayczęściey na te: *jak długo?* wie lange? *jak daleko?* wie weit? *na ile?* wie viel? odpowiadaiają przez przypadek czwarty, *np.* den ersten Hornung, pierwszego Lutego: den achten Heumenat, osmego Lipca: vorige Woche, przeszlego tygodnia: anderthalb Stunden, przez półtorey godziny: vierzehn Tage, przez dwa tygodnie: einen Fuß von einander, na stopę ieden od drugiego: dreyzehn Meilen entfernt, na trzynaście mil odległy: achtzig Jahr alt, ośmdziesiąt lat mający: einen Fuß breit, na stopę szeroki: zwey Klaftern tief, na dwa sążnie głęboki: zehn Ellen

lang, na dziesięć łokci długi: vier Tonnen groß, cztery beczki zawieraiący: hundert Thaler werth, sto talerów wartuiący: tausend Dukaten reich, tyśiąć dukatów maiący: domysłaiąc się podobnie jednego z przyimków, an, auf, durch, gegen, über, um.

Ponieważ imiona Niemieckie osobnego zakończenia na przypadek szósty nie maią; więc gdy się łączą z wyobrażeniem narzędzia, kładź się zwykły w przypadku trzecim z przyimkiem mit, *np.* mit der Hand, ręką: mit dem Säbel, szablą.

VI. Z A I M E K.

Zaimek nie ma osobnego od Imienia rządu.

Zaimki er, dieser, der, wer, was, welcher, tę maią osobliwość, że gdy się ściągaią do imion nieżywotnych, a przynajmniey nie do ludzkich, i maią przed sobą przyimek rządzący przypadkiem trzecim, lub czwartym, odmieniaią się na da lub dat, hie lub hier, wo lub wer, i zrastaią się z przyimkiem, *np.* wer Verstand hat, prablet niemaś damit, kto ma rozum nigdy się z niego nie chełpi: wer dem andern eine Grube gräbt, fällt selbst darein lub hinein, kto pod drugim dół kopie, sam weń wpada: woran wir stets denken, davon reden wir oft, o czém ustawicznie myślimy, o tém mówimy często: die Brücke, worüber du gegangen bist, most, przez który ty szedłeś: das Geld, dafür ich Bürge geworden, pieniądze, za które zaręczyłem: der Weg, wohin das Heer gehet, droga, którą wojsko idzie.

VII. S Ł O W O.

1. Przypadek drugi, który się zdaie bydź rządzonim od słowa, iest prawdziwie rządzony od

innego wyrazu, albo domyślaego, albo takiego, który się zamienił w słowo, i wyciąga dopełnienia w znaczeniu swoim, np.

Es ist meines Amtes nicht, domyślmy się Pflicht, Geschäft, 2c. nie jest to moiego urzędu obowiązkiem: der Hoffnung leben, domyślmy się vermittelst nadzieją żyć.

Er bedarf meiner, potrzebuie mnie, niby er ist meiner bedürftig, on jest mnie potrzebującym: der Feind bemächtiget sich unserſ Landes, zamiast macht sich unserſ Landes mächtig, nieprzyjaciel opanowuywa nasz kraj: man beschuldigt ihn der Verrätherey, zamiast man macht ihn der Verrätherey schuldig, obwiniają go o zdradziectwo: du hast dich meines Herzens bemeistert, zamiast du hast dich zum Meister meines Herzens gemacht, opanowałeś serce moie.

Przez podobną domyślnią i zamiennią, kładą się z przypadkiem drugim słowa w przypadkach następujących:

Er wird des Kirchenraubes angeklagt, oskarżają go o złupienie kościoła: Man beraube mich nur meines guten Namens nicht, niech mi tylko mego dobrego imienia nie wydzierają: Dessen oft erwähnen, o tém często wspominać: Sie ist des Todes verblichen, umarła: einen eines Augenblickes würdigen, kogo weyrzeniem swoim uraczyć.

Ich kann dessen entbehren, mogę się bez tego obeysdz: Ich will meines Vermögens genießen, użyć mego majątku: Ich bin der Meinung, des Sinnes, des Vorhabens, iestem tego mniemania, tej myśli, tego przedsięwzięcia: Dessen zu geschweigen, nie wspominając o tém: Nimm deiner Jugend wahr, miey haczność na swoją młodość: ich bediene mich eines Schreibers, używam pisarza: sich einer Sache enthalten, wstrzymać się od iakiey rzeczy.

Ein böser Mensch entladet sich nie des unruhigen

Gewissenß, zły człowiek nie pozbywa się nigdy niespokojnego sumnienia: erbarne dich meiner, zlituj się nade mną: sich seiner Augen bedienen, swoich oczu używać: Man soll sich seiner Weisheit nicht rühmen, nie potrzeba się ze swoją mądrością przechwalać: sich seiner Unart schämen, wstydzić się swojego niestatku.

Ich will deiner gedenken, będę o tobie pamiętał: der Thoren lachen, śmiać się z głupich: er pflegt seiner, on ma staranie o nim: sie spotten meiner, naśmiewają się ze mnie: er nimmt sich der Armen an, ma staranie o ubogich: i wiele innych zwłaszcza zaimkowych.

2. Z przypadkiem trzecim prócz tych, które się w rządzie zgadzają z Polskimi, przez które się tłumaczy, kładą się słowa następujące: Einem guten Rath folgen, iść za dobrą radą: ich begegnete ihm auf der Straße, spotkałem się z nim na ulicy: es ahnet mir, coś złego przeczuwam: es grauet mir, strach mnie bierze: der Kopf thut mir weh, głowa mnie boli: dem Gesinde nachsehen, doglądać czeladzi: einem zutrinken, pić do kogo: einem nachbringen, nieść za kim: i wszystkie inne znaczące dążenie do czego, iak do celu iakiego.

3. Z przypadkiem czwartym: die Strafe verdienen, zasłużyć na karę: verabscheue den Müßiggang, brzydź się próżnowaniem: einem bedienen, usługiwać komu: einen bedrohen, grozić komu: anreden, mówić do kogo: anschauen, patrzeć na kogo: verhindern, przeszkadzać komu: verdrießen, nie podobać się komu: Karten, Ball spielen, w karty, w piłkę grać: ich erinnere mich, przypominam sobie: mich dünket, zdaie mi się: es hungert mich, ięszć mi się chce: es durstet mich, pić mi się chce: es frieret mich, zimno mi jest: er lehret sie seine Sitten, on ich uczy swoich obyczajów: i wszy-

stkie inne wyrażające razem i osobę czyniącą, i rzecz czynioną.

4. Przypadek drugi polsk. słowa *bydź*, oznaczający iaki przymiot Rzeczownika, a najczęściej pochwałę lub naganę, wyraża się przez przypadek trzeci z przyimkiem *von*, *np.* *dieß Tuch ist von guter Farbe*, to sukno pięknego jest koloru: *dieß Buch ist von großem Werthe*, ta książka jest wielkiego szacunku: zaś przypadek szósty polskich słów *bydź*, *stać*, *zostać*, *nazywać się*, wyrażają Niemcy przypadkiem pierwszym, *np.* *Du bist ein Herkuleß*, ty jesteś Herkulesem: *er wird Oberster*, zostaje Półkownikiem: *ich bleibe dein Freund und Diener*, zostaję twoim przyjacielem i sługą: *sie heißt der Armen Mutter*, nazywa się matką ubogich.

VIII. I M I E S Ł O W.

Imiesłowy temi rządzą przypadkami, któremi ich słowa, *np.* *der seine Kinder liebende Vater*, dzieci swoje kochający oyciec: *der Ehre beraubt*, odarty z honoru: *deß Kummers enthoben*, od smutku oswobodzony.

Tu ieszczę wiedzieć należy, iż imiesłowy Polskie nie zawsze się przez imiesłowy Niemieckie tłumaczyć mogą, ale częstokroć omawiają się, *np.* *Jadąc do Rzymu byłem także w Wiedniu, als ich nach Rom reisete. war ich auch in Wien: prawdę mówiąc, die Wahrheit zu sagen: powiedziawszy to, upadł i umarł, nachdem er dieses gesagt hatte, fiel er und starb.*

R O Z D Z I A Ł. II.

O Iloczasie,

tojest o krótkości i długości czasu, który się łoży na wymawianie iakiey zgłoski.

Mówiąc w części pierwszej tey Grammatyki o wymawianiu, namieniło się, że wyrazów Niemieckich zgłoska przedostatnia często się skraca, a ostatnia często się przedłuża: kilka następujących prawideł ogólnych mogą bydź dla poczynaających mówić po Niemiecku iakąkolwiek w tey mierze pomocą.

Prawidła Iloczasowe.

1. Z wyrazów iednozgłoskowych nayznaczniey się przeciągają w mówieniu wyrazy maiące we śrzedku lub na końcu zgłoskę *h*, *np.* *Lohn* nagroda, *Wahl* obranie, *Zahl* liczba, *Shuh* trzewik, i wiele innych, zwłaszcza na iedną Spółgłoskę kończących się, *np.* *Flur* prospekt na pole, *Muß* papka, *Spur* ślad, *Ton ton*, *Zug* ciąg, *mir*, *dir*, *wir*, *wer*, *zwat* i t. p.

2. Wyrazy nieodmienne *ab*, *an*, *auf*, *aus*, *ben*, *dar*, *durch*, *ein*, *für*, *her*, *hin*, *mit*, *nach*, *um*, *un*, *von*, *weg*, *will*, *zu*, w imionach z nich składających się, maią Samogłoski długie, a zatem przedostatnie zgłoski wyrazu złożonego maią krótkie, *np.* *ablegen* złożyć, *anspannen* zaprzęgać, *austilgen* wykorzenić, *benutzen* przyłożyć się, *darbieten* ofiarować, *durchgehen* przeyść śrzedkiem, *Einnahme* percepta, *Fürbitte* wstawienie się za kim, *hinreisen* odiechać i t. p.

3. W wyrazach złożonych z części nieod-

miennych, ostatnia wyrazu Samogłoska bywa długa, np. auben, daher, dahin, hinein, hievon, hinzu, i t. d.

4. W imionach i słowach złożonych z wyrazów odmiennych przedostatniego zgłoska pierwotna przeciąga się, np. Handschuh rękawiczka, Rdnigreich Królestwo, England Anglia, Laufbahn miejsce gonitwy, Wettlauf wyścigi i t. p.

5. W wyrazach pochodnych zgłoska przedostatnia wyrazu pierwotnego, czyli się znajduie na początku, czyli we śródku, lub na końcu, pospolicie się przedłuża w wymawianiu, np. leben żyć, lebender żyjący, belebende ożywiający, belebt ożywiony, gewiß pewny, Gedicht powieść zmyślona, Geschrey krzyk, tugendhaft cnotliwy, wunderlich dziwny, Rdniginn Królowa, Finsterniß ciemnota, wyjąwszy, Türken Turcy, i kilka innych zwłaszcza cudzoziemskich, w których się ostatnia przeciąga.

Przestroga. Gdy wiakim wyrazie kilka razem okoliczności zachodzi, iloczias miarkować należy po okoliczności we czterech ostatnich pierwszej, np. nachtreten iść za kim, hinweggehen odejść, nach i weg, są długie, a tre i ge, krótkie: bo okoliczności druga i trzecia poprzedzają piątą.

PRZYDATEK DO GRAMMATYKI.

ZBIÓR IMION UŻYWAŃSZYCH.

§. I. *Nazwiska liczb.*

1. Eins.	19. Neunzehn.
2. Zwey.	20. Zwanzig.
3. Drey.	21. Ein und zwanzig.
4. Vier.	22. Zwen und zwanzig, 2c.
5. Fünf.	30. Dreißig.
6. Sechß.	40. Vierzig.
7. Sieben.	50. Funfzig.
8. Acht.	60. Sechzig.
9. Neun.	70. Siebzig.
10. Zehn.	80. Achtzig.
11. Elf.	90. Neunzig.
12. Zwölff.	100. Hundert.
13. Dreyzehn.	200. Zweyhundert.
14. Vierzehn.	1000. Tausend.
15. Funfzehn.	1829. Ein tausend acht
16. Sechzehn.	hundert neun und
17. Siebzehn.	zwanzig.
18. Achtzehn.	1000000. Eine Million.

§. II. *Nazwiska ciał Niebieskich, odmian powietrznych i żywiołów.*

Blyskawica Blitz m. (*)	Pora powielrza Wetter n.
Chmura trübe Wolke ż.	Powietrze Luft ż.
Deszcz Regen m.	Rosa Thau m.
Glina Leimen m. Lehm.	Słońce Sonne ż.
Goleoedź Blatteis n.	Snieg Schnee m.
Grad Hagel m.	Szron Reif m.
Grzmot Donner m.	Tęcza Regenbogen m.
Gwiazda Stern m.	Upał Hitze ż.
Lód Eis n.	Wiatr Wind m.
Mgła Nebel m.	Wicher Sturm m.
Morze Meer n.	Woda Wasser n.
Niebo Himmel m.	Xieźyc Mond m.
Oblók Wolke ż.	Ziemia Erde ż.
Ogień Feuer n.	Zimno Kälte ż.
Piorun Donnerstrahl m.	

§. III. *Nazwiska Czasu i Święt.*

Wschód słońca Sonnenaufgang m.	Poniedziałek Montag m.
Rano Morgen m.	Wtorek Dienstag m.
Dzień Tag m.	Szroda Mittwoch e ż.
Południe Mittag m.	Czwartek Donnerstag m.
Wieczór Abend.	Piątek Freitag m.
Noc Nacht ż.	Sobota Sonnabend m.
Północ Mitternacht ż.	Dwa tygodnie vierzehn Tage.
Tydzień Woche ż.	Miesiąc Monat m.
Niedziela Sonntag m.	Styczeń Jenner.

(*) Głoska m. znaczy rodzaj męzki, ż. żeński, n. niaki. Którym zaś wyrazom Niemieckim żadna z tych trzech głosek nie jest dodana, te się zgadzają w rodzaju z Polskimi.

Luty Hornung.	Zniwo Merdte ž.
Marzec März.	Wiliia der Tag, der heilige Abend vor einem Feste.
Kwiecień April.	Boże narodzenie Weihnachten.
May May.	Tlusty czwartek der letzte Donnerstag vor der Fasten.
Czerwiec Brachmonat.	Zapusty Fastnachten.
Lipiec Humonat.	Kwiecna niedziela Palmsonntag m.
Sierpień Merdtemonat.	Wielki tydzień Charwoche ž.
Wrzesień Herbstmonat.	Wielki czwartek der grüne Donnerstag.
Pazdziernik Weinmonat.	Wielki piątek Charfreitag.
Listopad Wintemonat.	Wieika sobota der heilige Abend vor Ostern.
Grudzień Christmonat.	Zielone świątki Pfingsten.
Rok Jahr n.	Mięsny dzień Fleischtag.
Pótrocze ein halbes Jahr.	Postny dzień Fasttag.
Kwartak Vierteljahr n.	Roboczy dzień Werktag.
Pora roku Jahreszeit.	Święto Feiertag.
Wiosna Frühling m.	
Lenz m.	
Lato Sommer m.	
Jesień Herbst m.	
Zima Winter m.	
Godzina Stunde.	
Pół godziny halbe Stunde.	
Kwadrans Viertelstunde ž.	
Chwila Augenblick.	

§. IV. *Wyrazy Szkolne.*

Arkusz papieru ein Bogen Papier.	Koperta Umschlag m.
Atrament Tinte ž.	Lak Siegelack n.
Bibula Eschpapier n.	Lekeya Lectio, Aufgabe.
Bilet, kartka Zettel m.	Libra papieru Buch Papier n.
Cyrkiel Zirkel.	Linia lineal n.
Formuła Vorschrift.	List Brief.
Kalamarz Tintenfaß n.	Ołówek Bleystift.
Karta Blatt n.	Oplatek Oblate ž.

Oryginał Urschrift ż.	Piórnik Federschachtel ż.
Przepisanie, kopia u. Abschrift	Scyzoryk Federmesser u.
Piasieczniczka Sandbüchse.	Sextern Schreibebuch u.
Pieczątka Petschaft n.	Taka Papierraihe.
Pieczęć Siegel u.	Umaczenie Uebersetzung
Pióro Feder' ż.	ż.
	Wiersz Zeile ż.

§. V. *Nazwiska ubiorów, bielizny, pościeli i rzeczy do szycia potrzebnych.*

Bawelna Baumwolle.	Kontusz Kontusch, Oberrock m.
Bielizna Weißzeug u. Wäsche.	Kornel Kopszeug n. Hauube.
Bót Stiefel.	Koszula Hemd n.
Chustka Schnupftuch n.	Krochmal Kraftmehl n.
Chustka na szyję Hals-tuch.	Stärke ż.
Czapka Mütze.	Kwef Kappe n.
Farlnuch Schürze ż. Vor-tuch u.	Lóžko z pościelą Bett u.
Firanki Vorhänge.	Lóžko samo Bettstelle ż.
Franzla Franse.	Mankietka Handkrause.
Futro Pelz m.	Materac, siennik Strohsack.
Gotowalnia Nachttisch.	Miotelka, szczotka Kehrbürste.
Grzebień Kamn.	Mondur Montur, Montierung.
Guzik Knopf.	Motek nici Garnstrang.
Jedwab Seide ż.	Naparstek Fingerhut.
Igla Nadel.	Nie Zwiern m.
Igielnik Nadelbüchse ż.	Nożyczki Scheere ż.
Kaſtan Wamms u.	Obicie Tapeten ż.
Kamizelka Weste.	Obrąbek Saum.
Kapelusz Hut.	Parawan Vorschirm.
Kieszon Schuback m.	Pas Gürtel.
Kilko Federbusch m.	
Koldra Bettdecke.	
Kolnierz Kragen.	

Paski, rąpcio Behrgehång	Rękawiczka Handschuh m.
n. Säbelriemen m.	Salop Salope, Frauen-
Peruka Perücke.	mantel m.
Piernat Unterbett n.	Spodnica Unterrock m.
Pierzyna Federbett.	Suknia Kleid n.
Pierścień Ring.	Szabla Säbel m.
Plaszcz Mantel.	Szczotka do bótów Schuh-
Plótno Leinwand ż.	bürste.
Pludry Hosen.	Sznurówka Schnürleib n.
Podszewka Futter n.	Szpilka Stecknadel, Haars-
Poduszka Kissen n.	nadel.
Podwiązka Knieband n.	Tómok Bettsack.
Podwłóśnik Pudermantel.	Trzewik Schuh.
Pończocha Strumpf m.	Wachlarz Fächer.
Pręcicka Schnalle.	Wstęga Band n.
Prześcieradło Leihlaken m.	Wyłoga Aufschlag.
Bett-Luch n.	Załoba Trauerkleid n.
Pudełko Schachtel ż.	Zausznica, kolczyk Dhr-
Puder Puder.	gehång n.
Puzderko Futteral.	Zegarek Saclubr ż.
Ręcznik Handtuch n.	Zelazo Plátteisen.
Rękaw Ärmel.	Zupan Unterrock.
Rękaw Muff.	

§. VI. *Nazwiska pokarmów, napoiów, przypraw i sprzętów stołowych.*

Barszcz Saueruppe ż.	Cynamon Zimmet.
Białek Eyweiß n.	Cebula Zwiebel.
Bigos Eigenschnittenes, ge-	Czosnek Knoblauch.
hacktes Fleisch.	Flaki Kaldaunen, Flecke.
Bułka Semmel.	Filizanka Schale.
Buraki rothe Rüben.	Groch Erbsen mnog.
Chleb Brod.	Groch zielony Echten
Chleb z masłem Buttero	mnog.
brod.	Herbata Thee m.
Chrzan Meerrettig.	Jaja sadzone gefetzte Eyer.
Cukier Zucker.	Jaiecznica gerührte Eyer,
	Rühreyer.

- Jaiecznik Eyerkuchen.
 Jarmuż Kobl.
 Jarzyna Zugemüse n.
 Imbier Ingwer.
 Kapusta kwaśna Sauero
 fraut n.
 Kartofle Erdäpfel.
 Kasza Gricze.
 Kawa Caffee m.
 Kiszka Wurst.
 Kielbasa Bratwurst.
 Kolacya Abendmahl n.
 Abendessen n.
 Łyżka Löffel m.
 Makaron Nudeln mn.
 Mąka Mehl n.
 Marchew gelbe Rübe.
 Maślanka Buttermilch.
 Mięso Fleisch n.
 Miód przasny Honig.
 Miód napóy Meth.
 Misa, półmisek Schüssel
 ż.
 Mleko Milch ż.
 Musztarda Senf m.
 Nóż Messer n.
 Obiad Mittagsmahl n.
 Obrus Tischtuch n.
 Obwarzanek Brezel.
 Ocet Essig.
 Ogórek Gurke ż.
 Okruszyna Brodsame.
 Oliwa Baumbl n.
 Osrzodek Brodtrume.
 Paszlet Pastete ż.
 Pieczenia Braten m.
 Pietruszka Peterfilie.
 Piwo Bier n.
 Placek Kuchen.
 Potrawa Speise, Gericht
 n.
 Rosól Fleischsuppe ż.
 Rozynka Rosine.
 Rzepa Rübe.
 Sałata Salat m.
 Serweta Serviette.
 Skórka, kromka chleba
 Rinde, Kranz n.
 Słonina Speck m.
 Sól Salz n.
 Solniczka Salzfaß n.
 Solone mięso Pökelfleisch
 n.
 Sucharek Zwieback.
 Szklanka Bierglas n.
 Winioglas.
 Sztuka mięsa Rindfleisch n.
 Szynka Schinken m.
 Szczaw Sauerkraut.
 Talerz Teller.
 Uczta Gastmahl n.
 Wędzonka geräuchert
 Fleisch n.
 Widelce Gabel ż.
 Wino Wein m.
 Wódka Brauntwein m.
 Żółtek Eyerdotter.
 Zwierzyna Wildbret.

§. VII. *Nazwiska Zwierząt.*

Baran Widder.	Lis Fuchs.
Bawół Büffelochs.	Lusica Miesel.
Chart Windhund.	Maciora Zuchtjau.
Cielę Kalb.	Mysz Maus.
Dzik wild Schwein.	Owca Schaf n.
Jeleń Hirsch.	Pies Hund.
Jeź Jael.	Pies gończy Jagdhund.
Kot, kotka Kater, Kaze.	Prosię Ferkel.
Koza Ziege.	Sarna Reh n.
Kozielec Beck.	Skop Schöpß, Hammel.
Kret Maulwurf.	Wiewiórka Eichhorn n.
Krowa Kuh.	Eichhörchen n.
Kuna Marder.	

§. VIII. *Nazwiska Ptaków.*

Bazant Fasan m.	Kokosz Henne.
Bekas Schnepfe z.	Kos Umsel z.
Ciećwierz Birkhuhn.	Kruk Rabe.
Cyranka Kriechente.	Kukulka Kuckuck m.
Czyż Zeisig m.	Kuropatwa Rebhuhn n.
Geś Gans.	Nietoperz Fledermaus z.
Głuszcak Auerhahn.	Orzeł Adler.
Gółąb Taube z.	Przepiórka Wachtel.
Grzywacz Holztaube z.	Sikora Meise.
Gil Bimpel.	Sinogarlica Turteltaube.
Jarząbek Haselbuhn n.	Skowronek Lerche.
Jastrząb Habicht.	Słowik Nachtigall.
Jaskółka Schwalbe.	Sroka Meister.
Indyk Truthahn.	Szczygiel Stieglitz.
Kaczka Ente.	Szpak Star.
Kanarek Kanarienvogel.	Trznadel Goldfink.
Kapłon Kapuun.	Wrona Krähe.
Kania Weihe.	Wróbel Sperling.
Kogut Hahn.	

§. IX. *Nazwiska Ryb i ich części.*

Jesiotr Stör.	Ostryga Musser.
Ikra Rogen m. Fischeyer	Pietwa Flossfeder.
mu.	Plotka Weißfisch.
Karaś Karausche ź.	Piskorz Schlampeizfer.
Karp Karpfen.	Psirag Forelle ź.
Kiełb Gündling.	Rak Krebs.
Leszcz Brassen.	Sledź Hering.
Lin Schleibe.	Skrzele Fischohren.
Łosoś Lachs.	Sum B Is.
Łuszcza Schuppe.	Szczupak Hecht.
Mlecz Milch ź.	Stokwisz Stockfisch.
Ninog Neunauge ź.	Węgorz Ual.
Okoń Barsch.	Wyzina Haufen.
Ośc Giäte.	

§. X. *Nazwiska Robaków.*

Chrzaszcz Manfäser.	Paięczyna Spinnwebe.
Czerw Heizwurm.	Pchła Stob m.
Gąsienica Raupe.	Piuwka Blutzigel.
Jaszczurka Eidechse.	Pluskwa Wanze.
Jedwabnica Seidenwurm	Pszczola Biene.
m.	Robak Wurm.
Komór Mücke.	Robactwo Ungezieser.
Konik Heuschrecke.	Ropucha Kröte.
Krówka Roßtäfer.	Sierszeń Hornisse ź.
Mól Motte, Schabe ź.	Slimak Schnecke ź.
Motyl Sommervogel,	Swierz Gilde.
Schmetterling.	Wąż Schlange ź.
Mrówka Ameise.	Wolek Kornwurm.
Mucha Fliege.	Żaba Frosch m.
Osa Wespe.	Żółw Schildkröte.
Pająk Spinne ź.	

§. XI. *Nazwiska Drzew, Zbóź, Owoców,
i Jagód.*

Agrest Stachelbeere ż.	Olsza Erle.
Brzoza Birke.	Orzech Nuß ż.
Brzoskwinia Pfirsche.	Owies Haber.
Dąb Eiche ż.	Pączek Knospe ż.
Fiiołek Weilschen n.	Pniak Stamm.
Figa Feige.	Poziomka Erdbeere.
Gałąź List.	Porzeczeki Johannisbeere.
Gałązka Zweig m.	Proso Hirse m.
Głóg Hagedorn.	Pszenica Weizen m.
Gruszka Birne.	Sliwa Pflaume.
Jabłko Apfel m.	Sosna Fichte.
Jałowiec Wachholder.	Tatarka Buchweizen m.
Jęczmień Gerste ż.	Heidekorn n.
Korzeń Wurtzel ż.	Truskawka große Erdbeere.
Lipa Linde.	Wierzba Weide.
Liscie Blatt n.	Wiśnia Kirsche.
Mak Mohn.	Zboże Getreide.
Malina Himbeere.	Żyto Roggen.
Morela Aprikose.	

§. XII. *Nazwiska narzędzi i sprzętów
Gospodarskich.*

Beczka Tonne.	Faierka Kohlsfanne.
Brona Ege.	Faska Faß, Faßchen n.
Brytfanna Bratpfanne.	Flasza Flasche.
Ceber Zober.	Garnek Topf.
Cęgi Zange ż.	Głownia Brand m.
Czop Zapfen.	Graycar Korkzieher.
Drabina Leiter.	Kądziel Kunkel, Spinn-
Drzewo Holz.	Knot Docht. rocken.
Durszlag Durchschlag.	Konew Kanne.
Dynarek Dreyfuß.	Krzesiwo Feuerzeug.
Dzban Krug.	Krzesło Lehnsuhl.

Kubel Kübel.	Próchno, hubka Zunder.
Kufer Koffer.	Róoszt Kost.
Lampa Lampe.	Rożen Bratspieß.
Latarnia Laterne.	Rydel Spaten, Grabscheit
Leiek Trichter.	n.
Lemiesz Pflugcisen n.	Rynka, tygiel Ziegel.
Lichtarz Leuchter.	Siarniczka Schwefelsaden
Lustro Kronleuchter.	m.
Lapka Mausefalle.	Sito, przetak Sieb n.
Lawka Bank.	Skalka Feuerstein m.
Lopata, szufla Schaufel.	Sanki Schlitten.
Mogiel Mangel z.	Skrzynka Kasten m.
Miednica Becken n.	Stoczek Bachstöck.
Miolla Besen m.	Stolec Nachstuhl.
Młotek Hammer.	Swider Bohrer.
Motowidło Haspel,	Swieca Licht n.
Spuhle z.	Szczypce Lichtpuße z.
Motyka Hacke.	Szuflada Schublade.
Mozdzierz Mörtser.	Taboret Sessel.
Mydło Seife z.	Tarka Reibeisen.
Naczynie Geschirr.	Wiadro Bassereimer m.
Nalewka Gießkanne.	Wóz Wagen.
Obręcz Reif m.	Wrzeciono Spindel.
Panew Pfanne.	Zatyczka Stöpsel m.
Pila Säge.	Zwierciadło Spiegel m.
Pochodnia Fackel.	
Plug Pflug.	

§. XIII. Części Domu.

Balka Balken m.	Kłótko Vorlegeschloß n.
Cegła Ziegel z.	Komin Schornstein.
Dach Dach n.	Kuchnia Küche.
Drzwi Thüre z.	Ognisko Heerd m.
Garek Gang.	Okno Fenster.
Izba Stube.	Okiennica Fensterladen
Kłauka Klinke.	m.
Klucz Schlüssel.	Piec Ofen.

Piętro Stoek m. Stoekwerk n.	Sala Saal m.
Piwnica Keller m.	Sciana Wand.
Podwórze Hof m.	Spizarnia Speisekammer.
Pokóy Kammer z. Zim- mer.	Wapno Kalk m.
Powala, sufit Decke z. Gipsdecke.	Węgiel Kohle z.
Podłoga Fußboden m.	Wschody Stiege, Treppe z.
Próg Schwelle z.	Zamek Schloß n.
	Zasuwka Niegel m.
	Zawiasa Thürangel.

§. XIV. *Pola, Budynki, Wody.*

Austerya Wirthshaus.	Las Wald.
Bagno Morast m. Sumpf m.	Łąka Wiese.
Bloto Roth m.	Miasto Stadt z.
Brama Thor n.	Miasteczko Flecken m.
Browar Brauhaus n.	Młyn Mühle z. Windmühle, Wassermühle.
Brózda Zwischenfurche.	Most Brücke z.
Dolina Thal n.	Mur Mauer z.
Dół Grube.	Obora Viehstall.
Dom Haus n.	Ogród Garten m.
Dzwonica Glockenthurm m.	Opoka, skała Fels m.
Fara Pfarre, Pfarrkirche.	Owczarnia Schäferey.
Forteca Festung.	Pagórek Hügel.
Góra Berg m.	Pałac Pallast.
Gospoda Herberge.	Pastwisko Weide z.
Jatka Fleischbank.	Parkan, płot Zaun.
Inspekt Mistbeet.	Plebaniia Pfarrhaus n.
Kaluża Lache, Pfütze.	Probostwo Probstei z.
Kaplica Kapelle.	Pustynia Wüste.
Karczma Schenke m.	Ratusz Rathhaus n.
Komora celna Zollhaus n.	Rynek Markt.
Kościół Kirche z.	Rzeka Fluß m.
Krzaki Gebüsch n.	Skiba, zagon Furche z.

Staw Teich.	Tama, grobla Damm m.
Staynia Stall m.	Ugór Brachacker.
Stodola Scheuer.	Ul Bienenstock.
Strumień Bach.	Ulica Gasse, Straße.
Studnia Brunnen m.	Wał Wall.
Szopa Schoppen m.	Wieża Thurm n.
Spichrz Speicher.	Wieża Thurm m.
Szpital Spital n.	Więzienie Gefängniß.
Szynkownia Schenkhaus	Zamek Schloß n.
n.	

§. XV. *Nazwiska chorób, lekarstw i innych powierzchownych skaz ciała.*

Apoplexyą tknięty vom Schlag gerührt.	Kresa Schmarre.
Blizna Narbe.	Krosta Finne, Hitzblatter.
Ból Schmerz.	Kulawy lahni.
Ból głowy Kopfschmerzen.	Kurcz Krampf.
Brodawka Warze.	Letarg Schlassucht ź.
Choroba Krankheit.	Łysy fahl.
Cięcie Hieb m.	Marszczka Runzel.
Czkawka Schlucken m.	Mdłość Dhumacht.
Duszność Engbrüstigkeit.	Niemy Stumm.
Febra Fieber n.	Odcisk, nagniotek Hüßnerauge.
Gangrena der kalte Brand.	Odra Masern ź.
Garb Buckel.	Odrzucanie się Aufstoßen n.
Garbaty bucklicht.	Ograżka Schauder m.
Głuchy taub.	Ospa Kinderpocken mn.
Gorączka das hitzige Fieber.	Palpitacya serca Herzklappen n.
Guz Beule.	Piega Sommersprosse.
Kaleka Krüppel.	Powietrze, mór Pest.
Karzel Zwerg.	Puchlina Wassersucht ź.
Katar Schnupfen.	Rana Wunde.
Kolki Seitenstechen n.	

Róża Rose.	Uderzenie Stoß m.
Siność Braune.	Wrzód Geschwür n.
Suchoty Schwindsucht ż.	Zarazliwa łóżna choroba
Szaleństwo Raserey ż.	ansteckende Seuche.
Trąd Quasah.	Zóltaczka Gelbsucht.

§. XVI. *Władze duszy, zmysły i części ciała.*

Barki Schulter ż.	Noga Fuß m.
Bok Seite ż.	Nos Nase ż.
Broda Bart.	Nozdrze Nasenlöcher.
Brzuch Bauch.	Oko Auge.
Brwi Augenbrauen.	Pacierz Rückgrat.
Cera Gesichtsfarbe.	Pacha Uchielhöhle.
Ciało Leib.	Palec Finger.
Członek Glied n.	Palec wielki Daum.
Czoło Stirn ż.	Palec u nogi Zehe ż.
Czucie Fühlen.	Pamięć Gedächtniß n.
Dłoń die flache Hand.	Paznogieć Nagel.
Duch Geist.	Piersi Brust ż.
Dusza Seele.	Pięść Faust.
Dziąsła Zahnfleisch n.	Pięta Ferse.
Gardziel Schlund.	Podeszwa Fußsohle.
Głowa Kopf m.	Podbrodek Kinn n.
Goleń Schienbein n.	Podniebienie Gaumen m.
Grzbiet, plecy Rücken.	Pot Schweiß.
Język Zunge ż.	Powieka Augenlid n.
Języczek Zäpfchen n.	Ramię Arm.
Kark Genick n.	Rozum Verstand.
Kość Knochen m.	Ręka Hand.
Kostka Knöchel.	Skóra Haut.
Krew Blut n.	Skrouie Schlaf m.
Policzek, lice Backen m.	Slina Speichel m.
Wange ż.	Sluch Gehör n.
Lokieć Ellenbogen.	Smak Geschmack.
Lopatka Schulterblatt n.	Staw Gelenk n.
Mózg Gehirn.	Szyja Hals m.

Trup Leiche ż.	Wola Wille m.
Twarz Ugeſicht n.	Wzrok Geſicht.
Ucho Ohr.	Zab Zahn.
Udo Schenkel m.	Zdanie Urtheil.
Usta Mund m.	Zebro Rippe ż.
Warga Lippe, Leſze.	Zmysł Sinn.
Węch Geruch.	Zołądek Magen.
Włos Haar n.	Zółć Galle.
Wnętrznosci Eingeweide	Zrzenica Augapfel m.
n.	Żyła Ader.

§. XVII. *Nazwiska rzemieſlników i różnych stanów ludzi.*

Bednarz Böttcher, Faß-	Kramarz Krämer.
binder.	Krawiec Schneider.
Chłop Bauer.	Kucharz Koch.
Chłopiec Junge, Bube.	Kucharka Köchin.
Cieśla Zimmermann.	Kupiec Kaufmann.
Cyrulik Barbier.	Kuſnierz Kürchner.
Doktor Arzt.	Malarz Maler.
Drukarz Buchdrucker.	Maſter Meifter.
Felczer Wundarzt	Miecznik Schwertfeger.
Furman Fuhrmann.	Młodzieniec Jüngling.
Garbarz Gerber.	Młynarz Müller.
Garncarz Töpfer.	Mularz Mäurer albo
Gospodarz Hausvater,	Maurer.
Wirth.	Muzykant Muſikant.
Gospodyni Hausmutter,	Obywatel Bürger.
Wirthin.	Ogrodnik Gärtner.
Introligator Buchbinder.	Owczarz Schäfer.
Kapelusznik Hutmacher.	Pan Herr.
Karczmarz Schenkſwirth.	Pani Frau.
Kominarz Schornſteinf-	Panna Jungfer.
ger.	Parobek Hausknecht.
Konwiſarz Zuingießer.	Piekarz Bäcker.
Kowal Schmidt.	Piwowar Bierbrauer.

Powroznik Seiler.	Stróż Wächter, Einheitzer.
Rolnik Ackermann.	Strzelec Jäger.
Rybak Fischer.	Sukiennik Tuchmacher.
Rymarz Riemer.	Swiecarz Lichtzieher.
Rzeźnik Fleischer.	Szewc Schuhmacher.
Sędzia Richter.	Szlachcic Edelmann.
Sierota Waise ż. i m.	Szmuklerz Knopfmacher,
Siodlarz Sattler.	Bortenwärker.
Sklarz Glaser.	Tkacz Weber.
Slifierz Schleifer.	Tokarz Drechsler.
Slószarz Schlosser.	Woznica Kutscher.
Sluga Diener.	Zebrak Bettler.
Snycerz Bildhauer.	Zegarmistrz Uhrmacher.
Starzec Greiß.	Ziomek Landsmann.
Stelmach Wagner.	Złotnik Goldschmidt.
Stolarz Tischler.	Zniwiarz Schnitter.

§. XVIII. *Nazwiska Rodziców i Krewnych.*

Rodzice Aeltern.	Wdowiec Wittwer.
Przodkowie Borältern.	Wdowa Wittwe.
Oyciec Vater.	Brat Bruder.
Matka Mutter.	Siostra Schwester.
Oyczym Stiefvater.	Syn Sohn.
Macocho Stiefmutter.	Córka Tochter.
Dziad Großvater.	Pasierb Stieffohn.
Babka Großmutter.	Pasierbica Stieftochter.
Prądziad Aelternvater.	Wnuk Enkel (inn).
Prababka Aeltermutter.	Prawnuk Urenkel (inn).
Szwagier Schwager.	Bliźnię Zwilling m.
Stryy Better.	Dziecię Kind.
Wuy Dheim.	Dzieci rodzone Geschwi-
Ciotka Nuhme.	ster.
Kum Gebatter (inn).	Dzieci Braci lub Siostr
Mąż Mann.	Geschwisterkinder.
Żona Weib n. Gemah-	Synowiec Bruder'sohn.
linn.	Synowica Bruder'stochter.

Siestrzeniec john.	Schwester	Rodowity geboren. Rodzony leiblich.
Siestrzenica tochter.	Schwester	

§. XIX. *Nazwiska kolorów.*

Biały weiß.	Granatowy, szafirowy dunkelblau.
Błękitny, niebieski, mo- dry blau.	Karmazynowy farmaffin- roth.
Brunatny braun.	Kasztanowaty kastanien- farbig.
Ceglasty ziegelfarbig.	Ponsowy hochroth.
Ciemnożółtawy dunkel- gelb.	Różowy rosenroth.
Czarny schwarz.	Zielony grün.
Czerwony roth.	Żółty gelb.
Fioletowy violett.	

T A B L I C A

Słów nieforemnych.

Słowa nieforemne dzielimy tu na sześć głównych szeregów: *pierwszy* słów kończących się w czasie przeszłym niedokonanym na zgłoskę *te*: *drugi* słów zamieniających w tymże czasie zgłoskę przedostatnią trybu bezokolicznego na samogłoskę *a*: *trzeci* na dwugłoskę *ie*: *czwarty* na głoskę *i*: *piąty* na *o*: *szósty* na *u*. Każdy z tych szeregów podzielamy na gatunki słów podobnych sobie, nie tylko w czasie przeszłym niedoko-

nanym, ale też w czasie terażniejszym i imiesłowicie: przy słowach, których osoby druga i trzecia są nieforemne, kładąc w nawiasie głoski, na które się samogłoska lub dwugłoska pierwotna odmienia, np. fallen (ā), nehmen (im), fliehen (euch) t. bo się mówi: du fällst, er fällt, du nimmst, er nimmt, du fleuchst, er fleucht.

Szereg pierwszy.

Bringen przynieść: ich bringe, du bringst, er bringt, ich brachte, gebracht.

Denken myśleć: ich denke, du denkst, er denkt, ich dachte, gedacht.

Dürfen śmieć: ich darf, du darfst, er darf, ich durfte, gedurft.

Können móc, umieć: ich kann, du kannst, er kann, ich konnte, gekonnt.

Mögen móc: ich mag, du magst, er mag, mochte, gemocht.

Sollen bydź powinny: ich soll, du sollst, er soll, ich sollte, gesollt.

Wollen chcieć: ich will, du willst, er will, ich wollte, gewollt.

Müssen musieć: ich muß, du mußt, er muß, ich mußte, gemußt.

Wissen wiedzieć: ich weiß, du weißt, er weiß, ich wußte, gewußt.

Przestroga: sollte i wollte w trybie życzącym nie kreskują się.

Sollen zastępuje także miejsce naszego słowa posiłkowego *mam*, np. er soll heute bey mir fern, ma dziś u mnie bydź.

Szereg drugi.

Thun czynić, ich thue,	ich that,	gethan.
stehen stać,	stand (u),	gestanden.
Bitten prosić,	bat,	gebeten.
liegen leżeć,	lag,	gelegen.
sitzen siedzieć,	saß,	gesehen.
Beginnen zaczynać,	begann,	begonnen.
gewinnen wygrywać,	gewann,	gewonnen.
kommen przychodzić,	kam,	gekommen.
pflügen zwyknąć,	pflug,	gepflügen.
riunen cieć,	rann,	geronnen.
schwimmen pływać,	schwamm,	geschwommen.
sinnen myśleć,	sann,	gesonnen.
spinnen prząszyć,	spann,	gesponnen.
Binden wiązać,	band,	gebunden.
finden znaleźć,	fand,	gefunden.
schwinden schynąć,	schwand,	geschwunden.
dringen nalegać,	drang,	gedrungen.
Klingen brzęczeć,	klang,	geklingen.
ringen pasować się,	rang,	gerungen.
schlingen połykać,	schlang,	geschlungen.
schwingen wiać zboże,	schwang,	geschwungen.
singen śpiewać,	sang,	gesungen.
sinken upadać,	sank,	gesunken.
springen skakać,	sprang,	gesprungen.
stinken śmierdzieć,	stank,	gestunken.
trinken pić,	trank,	getrunken.
winden windować,	wand,	gewunden.
zwingen przymuszać,	zwang,	gezwungen.
Geben (ie) dawać.	gab.	gegeben.
geschehen (ie) stać się.	geschah,	geschehen.
lesen (ie) czytać,	las,	gelesen.
sehen (ie) widzieć,	sah,	gesehen.
Essen (i) ięszć,	aß,	gegessen.
fressen (i) żreć,	fraß,	gefressen.
messen (i) mierzyć,	maß,	gemessen.
treten (it) deptać,	trat,	getreten.

Kenner znać,	ich	kannte,	gekannt.
vergessen (i) zapomnieć,		vergaß,	vergessen.
Empfehlen (ie) zalecać,		empfaß,	empfohlen.
gelten (i) popłacać,		galt,	gegolten.
gebären (ie i ā) porodzić,		gebar,	geboren.
stehlen (ie) kraść,		stahl,	gestohlen.
Bergen (i) chować,		barg,	geborgen.
bersten (i i e) rozpuknąć		barst,	geborsten.
się,			
dreschen (i) młócić,		drasch	gedroschen.
erschrecken (i) przelęknąć		erschraß,	erschrocken.
się,			
helfen (i) pomagać,		half,	geholfen.
Nehmen (im) brać,		nahm,	genommen.
schelten (i) laiać,		schalt,	gescholten.
sprechen (i) mówić,		sprach,	gesprochen.
stechen (i) kłóć,		stach,	gestochen.
sterben (i) umierać,		starb,	gestorben.
treffen (i) trafić,		traf,	getroffen.
verderben (i) psuć,		verdarb,	verdorben.
werben (i) werbować,		warb,	geworben.
werfen (i) rzucać,		warf,	geworfen.

Przestroga. Słowa helfen, stehen, sterben, verderben, werden, werfen, w czasie przeszłym niedokonanym trybu życzącego mają, - ich hulfe, stünde, stürbe, verdürbe, würde, würde.

Szereg trzeci.

Blasen (ā) dać,	ich	blies,	geblasen.
braten (ā) piec,		briet i bratete,	gebraten.
fallen (ā) upadać,		fiel,	gefallen.
halten (ā) trzymać,		hielt,	gehalten.
hängen (ā) wisieć,		hieng,	gehängen.
lassen (ā) dopuścić,		ließ,	gelassen.
laufen (āu) biedz,		lief,	gelaufen.
rathen (ā) radzić,		rieth,	gerathen.

schlafen (a) spać,	ich schließ,	geschlafen.
Gehen iść,	gieng,	gegangen.
Hauen rąbać,	hieb,	gehauen.
Heißen zwać się,	hieß,	geheißen.
Rufen wołać,	rief,	gerufen.
Bleiben zostać się,	blieb,	geblieben.
leiben pożycząć,	lieh,	geliehen.
meiden chronić się,	mied,	gemieden.
preisen wychwalać,	pries,	gepriesen.
reizen irzeć,	rieb,	gerieben.
scheiden rozłączać,	schied,	geschieden.
scheinen wydawać się,	schien,	geschienen.
schneuen śnieżyć,	schnie,	geschneien.
schreiben pisać,	schrieb,	geschrieben.
schreyen krzyczeć,	schrie,	geschrieen.
schweigen milczeć,	schwieg,	geschwiegen.
spenen pluć,	spie,	gespieen.
steigen wstępować,	stieg,	gestiegen.
treiben pędzić,	trieb,	getrieben.
verzeihen przebaczać,	verzieh,	verziehen.
weisen pokazać,	wies,	gewiesen.

Szereg czwarty.

Befleßen albo befließen	besiß (mich)	bestiffen.
(sich) usiłować,	bis,	gebissen.
heissen kasać,	glich,	geglichen.
Reichen równać się,	riß,	gerissen.
reissen drzeć,	schlich,	geschlichen.
schreiben wkładać się,	schliß, i schloß,	geschliffen i
schleiffen drzeć pióra,		geschlossen.
	schniß,	geschmissen.
schmeißen rzucać,	spliß,	gespliffen.
spleißen łupać się,	strich,	gestrichen.
streichen strychować,	verbligh,	verbliehen.
verbleichen zblednać,	wich,	gewichen.
weichen ustępować,	glitt,	geglichen.
Gleiten posliznąć się,		

greifen chwytac,	ich griff,	gegriffen.
kneipen szczypac,	knipp,	geknippen.
pfeifen gwizdac,	pfiff,	gepfiffen.
reiten konno iechać,	ritt,	geritten.
schleifen ostrzyć,	schliff,	geschliffen.
schreiten postępowac,	schrift,	geschritten.
streiten wadzić się,	stritt,	gestritten.
Leiden cierpieć,	litt,	gelitten.
schneiden kraiać,	schnitt,	geschnitten.

Szereg piąty.

Bellen szczekać,	boll i bellte,	gebollen i gebellet.
bewegen pobudzać,	bewog,	bewogen.
erschallen brzmieć,	erscholl,	erschollen.
glimmen tleć,	glomm,	geglommen.
heben podnosić,	hob,	gehoben.
melken doić,	molk,	gemolken.
schieben toczyć,	schob,	geschoben.
schießen strzelać,	schoß,	geschossen.
schrauben sapać,	schnob,	geschnoben.
sprießen pączki pu- szczać,	sproß,	gesprossen.
stieben kurzyć,	stob,	gestoben.
schwären iątrzyć się,	schwor,	geschworen.
schwören przysięgać,	schwor (u),	geschworen.
betriegen oszukać,	betrog,	betrogen.
verhehlen ukrywać,	verhehlte,	verhohlen, albo verhehlet.
verwirren pomieszać,	verworr,	verworren.
wägen ważyć,	wog,	gewogen.
ziehen ciągnąć,	zog,	gezogen.
Saufen (au) żłopać,	soff,	gesoffen.
Saugen (au) ssac,	sog,	gesogen.
Biegen giąć,	bog,	gebogen.
biethen podawać,	bot,	geboten.
fliegen latać,	flog,	geflogen.

fliehen uciekać,	ich floh,	geflohen.
fließen ciec, płynąć,	floß,	geflossen.
frieren ziębnać,	frot,	gefroren.
genießen używać,	genoß,	genossen.
gießen lać,	goß,	gegossen.
kriechen czołgać się,	kroch,	gekrochen.
lügen klamać,	log,	gelogen.
riechen wąchać,	roch,	gerochen.
schließen zamknać,	schloß,	geschlossen.
verdießen obmierznać,	verdroß,	verdrossen.
verlieren zgubić,	verlor,	verloren.
Scheeren (ie) strzydz,	schor,	geschoren.
Dreschen (i) młócić,	drosch,	gedroschen.
fechten (i) potykać się,	fecht,	gefechten.
flechten (i) pleść,	flecht,	geflechten.
quellen (i) wytryskać,	quoll,	gequollen.
schmelzen (i) topnieć,	schmolz,	geschmolzen.
schwellen (i) puchnać,	schwoll,	geschwollen.
Sieden warzyć,	sott,	gesotten.

Przestroga I. Słowa te, które w czasie terażniejszym zamieniaią samogłoskę pierwotną na i, lub ie, albo eu, zamieniają także oneż w trybie rozkazującym, np. befehl, brich, flieh, beut, fleug.

Przestroga II. Słowa przyymujące w czasie terażniejszym dwugłoskę eu, w tymże czasie formnie osóbować się mogą.

Szereg szósty.

Backen (ã) piec,	ich buł, i backte,	gebacken.
fahren (ã) iechać,	fubr,	gefahren.
graben (ã) kopać,	grub,	gegraben.
laden (ã) ładować,	lud,	geladen.
mahlen (ã) mleć,	mubli mahlte,	gemahlen.
schlagen (ã) bić,	schlug,	geschlagen.
tragen (ã) nieść,	truq,	getragen.
wachsen (ã) rosnać,	wuchß,	gewachsen.
waschen (ã) myć,	wusch,	gewaschen.
Schaffen stworzyć,	schuf,	geschaffen.
Dingen targować,	duug,	gedungen.
gelingen szczęścić się,	gelang,	gelungen.
schinden oprawiać,	schund,	geschunden.

Przestroga. Słowa złożone ze słów nieformnych tak się czasują, iak ich niezłożone.

SPOSOBY MÓWIENIA.

I. Z Przyimkami.

Na pytanie *gdzie?*

1. *Imiona własne Kraiów, Prowincyy, Miast, Wsi, kładą się z Przyimkiem in, np.*

W Polsce, w Mazo- In Polen, in Masowien,
wszu, w starym Za- in den alten Samosß.
mościu.

2. *Imiona Miast bez Przymiotnika często się także kładną z Przyimkiem zu, albo in, np.*

W Wiedniu, w Kra- Zu albo in Wien, zu albo
kowie. in Krakau.

3. *Imiona pospolite kładą się z różnemi Przyimkami, np.*

Szabla u boku: Der Säbel an der Seite.
Nie upatruię w nim nic Ich sehe nichts gutes an
dobrego: ihm.

Na ścienie wisieć: An der Wand hängen.

Mieć ranę w ramieniu: Eine Wunde an dem Arme
haben.

Na początku, na końcu: Am Anfange, am Ende.

W jego stancyi na górze: Auf seinem Zimmer oben.

U mego brata:	Bey meinem Bruder.
U dworu, u stołu:	Bey Hofe, bey Tische.
Na śródku kościoła:	Mitten in der Kirche.
W domu, w łóżku:	Zu Hause, zu Bette.
Na piwie, na winie:	Zu Biere, zu Weine.

Na pytanie skąd?

1. *Imiona Kraiów, prowincyy i Miast poprzedzonych od przymiotnika, z Przyimkiem auß, np.*

Ze Szwecyy, z bogatego Gdańska: Auß Schweden, auß dem reichen Danzig.

2. *Imiona Miast i Wsi bez przymiotnika, z Przyimkiem von, np.*

Z Lublina, z Ujazdowa: Von Lublin, von Uiaßdow.

3. *Imiona pospolite z różnemi przyimkami, np.*

Z ogrodu, z Kościoła: Auß dem Garten, auß der Kirche.

Z domu: Von Hause.

Z ławki paśdź. Von der Bank herabfallen.

Na pytanie którędy?

Przez miasto, przez drzwi: Durch die Stadt, durch die Thüre.

Drogą iechać, ścieszką iśdź: In der StraÙe fahren, in dem Fußsteige gehen.

Iśdź przez most: Ueber die Brücke gehen.

Przez mur skakać: Ueber die Mauer springen.

Woysko idzie przez Wisłę: Das Kriegsheer gehet über die Weichsel.

Drzwiami wniśdź, oknem Zur Thüre hinein, zum
wyśdź. Fenster hinaus gehen.

Na pytanie dokąd?

1. *Imiona własne Kraiów niezakończone na
ey, imiona Miast i Wsi bez przymiotnika,
z Przyimkiem nach, np.*

Do Danii, do Dubna: Nach Dännemark, nach
Dubno.

2. *Inne Imiona z różnemi Przyimkami, np.*

Do drzwi:	An die Thüre.
W pole, na wieś:	Auß Feld, auß Land.
Do Turek, do wspania- łego Drezna: do Ko- ścioła:	In die Türken, in das prächtige Dresden, in die Kirche.
Do Dworu:	Nach Hofe.
Do mego przyjaciela:	Zu meinem Freunde.
Na rynek, na piwo isdź:	Zu Markte gehen, zu Biere gehen.
Na papier przenieść, na posadzkę upaśdź:	Zu Papier bringen, zu Bo- den fallen.

W różnych okolicznościach.

Nikt się wodą nie upiia:	Niemand betrinkt sich an Wasser.
Mści się na mnie:	Er rächet sich an mir.
Pisać do kogo:	An einem schreiben.
Bić w rękę:	Auß die Hand schlagen.
Za włosy ciągnąć:	Beñ den Haaren ziehen.
Po imieniu wołać:	Beñ dem Namen rufen.
Strzeż się złego towarzy- stwa:	Hüte dich vor böser Gesell- schaft.
Ze strachu, z głodu:	Vor Furcht, vor Hunger.

Osoba rzadkiej cnoty:	Eine Person von seltener Tugend.
Nie dam tego od 50 złotych:	Ich gebe es nicht unter 50 Gulden.
Po groszu, po dukacie:	Zu Groschen, zu Dukaten.
Sukna na suknię kupić:	Tuch zum Kleide kaufen.
Piechotę, konno, wodą, łędem:	Zu Fuße, zu Pferde, zu Wasser, zu Lande.

II. Grzeczność okazując i prosząc.

Sługa W Pana.	Ihr Diener mein Herr.
Najniższy sługa Wmć Pana.	Ihr gehorsamster Diener.
Jestem nawzajem sługą W Pana.	Ich bin der Ihrige.
Całuję ręce W Pana Do- brodzieia.	Ich küsse Ihnen die Hände.
Spuść się W Pan na mie.	Verlassen Sie sich auf mich.
Obacz W Pan, czy mu w czym służyć mogę.	Belieben Sie zu sehen, ob ich Ihnen in etwas die- nen kann.
W Pan mi tylko roz- każ.	Sie dürfen mir nur befehlen.
Czekam na rozkaz W Pa- na.	Ich warte auf Ihre Be- fehle.
Ponieważ W Pan tego żą- dasz.	Weil Sie es denn so haben wollen.
Byłbym niegrzecznym, niewdzięcznym.	Ich wäre unhöflich, uner- kenntlich.
Jestem W Panu wielce obowiązany.	Ich bin Ihnen höchst ver- bunden.
Dziękuję uniżenie W Pa- nu.	Ich danke Ihnen ergebenst.
Dziękuję.	Ich bedanke mich.
Nie popełnię tego błędu.	Ich werde diesen Fehler nicht begehen.

Jest moją powinnością służyć W Panu.	Es ist meine Schuldigkeit, Ihnen aufzuwarten.
Nadto W Panu honoru czynisz słudze swemu.	Sie thun Ihrem Diener gar zu viel Ehre an.
Nadto iesteś grzeczny.	Sie sind gar zu höflich.
Uczyń mi W Panu tę łaskę.	Thun Sie mir den Gefallen, mein Herr.
Bardzo W Pana proszę.	Ich bitte Sie herzlich.
Day się W Panu uprosić.	Lassen Sie sich erbitten.
Nie byłbyś W Panu tak łaskaw?	Wollten Sie nicht so gütig seyn?
Upadam do nóg W Pana Dobrodziecia.	Ich bin Ihr ergebenster Diener.

II. *Pytając się.*

Cóż to ma bydź?	Was soll das seyn?
Cóż to Mospanie?	Wie mein Herr?
Czego W Panu chcesz?	Was beliebt Ihnen?
Na co tyle hałasu?	Warum so viel Wesens?
Czy pewna?	Ist es gewiß?
Któż się odważy?	Wer wird sich wohl unter- stehen?
Do czego to ma słu- żyć?	Wozu soll das dienen?
Czy można wiedzieć?	Kann man wohl wissen?
O kogo on się pyta?	Nach wem fraget er?
Czy się kto o mnie pyta?	Hat jemand nach mir ge- fraget?
Czém się W Panu ba- wisz?	Womit beschäftigen Sie sich?
Czy nie mówił on z wa- mi o tém?	Hat er nicht mit euch da- von geredet?
Na co narzekacie?	Worüber klaget ihr?

IV. Twierdząc, przecząc i zakazując.

Prawda jest, wielka prawda.	Es ist wahr, es ist nur allzumahr.
Prawdę mówiąc.	Die Wahrheit zu sagen.
Tak jest w samey rzeczy.	So ist es in der That.
Któż o tém wątpi?	Wer zweifelt daran? Daran ist kein Zweifel.
Ja rozumiem, że tak jest.	Ich glaube, ja.
Wcale inaczey myśli, niż mówi.	Er denkt ganz anders, als er spricht.
Powiedz W Pan ieszcze, że śnieg nie jest biały.	Sie dürfen noch sagen, daß der Schnee nicht weiß ist.
To się nigdy nie stanie.	Das geschieht nimmermehr.
Zdaie mi się, że żartujecie.	Ich glaube, ihr scherzet.
Mówię to szczerze.	Ich sage es im Ernste.
Niechże i tak będzie.	Es mag denn also seyn.
W imie Boże.	In Gottes Namen.
Powoli, bez hałasu.	Sachte, sachte, ohne Lärm.
Toby znaczyło tyle, co nic.	Das wäre eben so viel, als nichts.
Gdybyś W Pan był na moiém miejscu.	Wenn Sie an meiner Stelle wären.
Nie mów mi nic więcej.	Ich verbiete dir mehr zu reden.
Ani słowa, cicho!	Sage kein Wort! halte das Maul.
Nie ruszay tego.	Rühre das nicht an.
Zabronię ia wam!	Ich wills euch wohl wehren.
To jest pod karą śmierci zakazano.	Das ist bey Lebensstrafe verboten.

V. Ciesząc się i narzekając.

Co za pociecha, co za radość!	Welche Lust, welche Freude!
Ach co za honor!	Ach was für Ehre!
Jakżem teraz kontent!	Wie vergnügt bin ich nun!
Co za szczęście, co za szczęśliwy dzień!	Welch ein Glück, Welch ein glücklicher Tag ist das!
Day mi pokóy!	Laß mich zustieden!
Zal mi!	Es ist mir Leid!
Idź tylko, i patrz siebie samego!	Geht nur, und wartet eurer Sachen.
Idź mi z oczu!	Gehe mir auß den Augen!
To szpetnie!	Das ist ärgerlich!
Nie można tego ścierpieć!	Es ist nicht auszustehen!
O iakżem nieszczęśliwy!	Wie bin ich doch so unglücklich!
O nędzniśmy ludzie!	Wir elenden Leute!
Do czegożeśmy przyszli!	Wo ist es mit uns hingekommen!
Już po nas, zginęliśmy!	Es ist mit uns auß, wir sind verloren!
Jeszcze tego nie sławało!	Nur dieses fehlte noch!
Toćto iest, co mnie trapi!	Das ist eben was mich verdriest!
Nie iestemże ia naynieszczęśliwszy z ludzi!	Bin ich nicht der unglücklichste unter allen Menschen!
Cóż czynić?	Was soll man machen, was ist zu thun?
Trzeha mieć cierpliwość!	Man muß Geduld haben!
Trzeha się poddać woli Bożey!	Man muß sich dem göttlichen Willen unterwerfen.

VI. *Życząc komu dobrze.*

Witam WPana.	Seyn Sie willkommen.
Niech WPana od tego Bóg zachowa.	Gott behüte Sie davor.
Niech WPanu Bóg da wszystko dobre, życzę WPanu tego.	Gott gebe Ihnen alles Gute, ich wünsche es Ihnen.
Niech WPana Bóg prowadzi.	Gott begleite Sie.
Niech WPana Bóg błogosławi.	Gott segne Sie.
Bądź WPan zdrów!	Leben Sie wohl!
Do szczęśliwego obaczenia.	Zum glücklichen Wiedersehen.

R O Z M O W Y.

I. *O wstawaniu i ubieraniu się.*

Janie, czemu nie wstaiesz?	Johann, warum steht er nicht auf?
Juzem wstał.	Ich bin schon aufgestanden.
Czemużeś się nie odezwał, gdym na cię niedawno wołał?	Warum gab er mir keine Antwort, als ich ihn vor einer Weile rief?
Nie slyszalem WPana.	Ich hörte Sie nicht.

- Toś musiał twarodo spać. So muß er recht hart geschlafen haben. Gebe er mir ein Hemd, denn dieß ist schmutzig.
- Day mi koszulę, bo ta iest brudna. Da haben Sie eins, es ist aber feucht, ich bitte um Vergebung, daß ich darauf nicht Acht gegeben.
- Oto iest, ale wilgotna, przepraszam Pana, żem tego nie uważał. Mache er Feuer an.
- Zapał na kominku. Nie mam ani drew, ani węgli. Ich habe weder Holz noch Kohlen.
- Czemuż ich nie kupisz? Warum kauft er beydes nicht?
- Nie dałeś mi WPan na to pieniędzy. Sie haben mir kein Geld dazu gegeben.
- Zawsze ty mi klóćisz głowę. Day mi wody do umycia rąk. Er macht mir immer den Kopf warm. Gebe er mir Wasser die Hände zu waschen.
- Oto iest. Da ist welches.
- Sczesz mi włosy: ale weź grzebień, któryby mi nie darł. Kämme er mir die Haare aus, nehme er aber einen Kamm, der nicht rauft.
- Wziąłem naylepszy. Ich habe den allerbesten genommen.
- Gdzie są pończochy i podwiązki? Wo sind die Strümpfe und die Kniebänder?
- Oto leżą. Hier liegen sie.
- Wdziey mi bóty. Ziehe er mir die Stiefeln an.
- Szukam szotki, ieszczem ich nie wychędożył. Ich suche die Schubbürste, sie sind noch nicht gepuht.
- Wychędożże ie prędko. Mache er geschwind.
- Jakie suknie wdzieiesz WPan dzisiay? Was für ein Kleid wollen Sie heute anziehen.

Day mi Mundur Mazowiecki.	Gebe er mir die masovische Montirung.
Kiedy ten popruty, i na Pana ciasny.	Sie ist ja aufgetrennt und Ihnen zu enge.
To mi day suknie, iakie sam chcesz.	So gebe er mir das Kleid, welches er will.
Czyli WPan potrzebuiesz i chustki białey?	Wollen Sie auch ein weißes Schnupstuch haben?
Daway, a sciel łóżko.	Gebe er einß, und mache er das Bette zurecht.

II. Czytając i ucząc się.

Siaday WPan przy mnie, będziemy się razem uczyli.	Setzen Sie sich zu mir, wir wollen zusammen lernen.
Czego się WPan uczysz? iakich lekcy masz się WPan uczyć?	Was lernen Sie? welche Lektion haben Sie zu lernen?
Uczę się czytać: czytam po tej stronie.	Ich lerne lesen: ich lese diese Seite.
WPan czytasz cicho: czytaj WPan głośno, WP. nie dosyć wyraźnie czytasz: WP. nie uważasz na znamiona pisarskie: bardzo się WPan śpieszysz, wolniey WPan czytaj.	Sie lesen zu fachte, lesen Sie ganz laut: Sie lesen nicht deutlich genug: Sie nehmen die Tonzeichen nicht in Acht: Sie eilen sehr, lesen Sie langsamer.
Jak się to słowo wymawiać powinno.	Wie muß man dieses Wort aussprechen.
Zgłoskuy ie WPan.	Buchstabieren Sie es.
Już dobrze, umiem już moię lekcyą, każ to WPan w erracie zapisać.	Daß gehet gut, ich kann schon meine Aufgabe, lassen Sie es ins Fleißregister einschreiben.
Jam się moiey ieszcze	Ich habe die meinige noch

nie nauczył, hom do tych czas pisał.

Nie wiesz W Pan, że Nauczyciel wyraźnie przykazał, ażeby się nappierwey zadania na pamięć nauczyć.

Zaraz się go nauczę, i W Panu odmówię, day mi tylko pokóy.

Abym W Panu nie przeszkadzał, odeyde. Bądź W Panu zdrów.

Polecam się dobremu sercu W Pana.

nicht gelernt, denn ich habe bis zu dieser Zeit geschrieben.

Wissen Sie nicht, daß der Sprachmeister ausdrücklich befohlen hat, die Aufgabe vor allen Dingen auswendig zu lernen.

Ich will sie bald erlernen, und sie Ihnen aussagen, lassen Sie mich nur zu frieden.

Um Sie nicht zu verhindern, will ich fortgehen. Leben Sie wohl.

Ich empfehle mich Ihnen.

III. Wypytując się o Niemieckim Języku.

Mówiszże W Pan po Niemiecku?

Mówię, ale nie iestem jeszcze doskonały wtym języku.

Checiyże więc W Pan ze mną pomówić.

Bardzo chętnie.

Jak się to nazywa po Niemiecku?

Nazywa się łokieć.

Jestem W P. bardzo obowiązany. Chceszże W Pan jeszcze ze mną mówić?

Reden Sie deutsch, mein Herr?

Ja, ich rede, aber ich bin noch nicht vollkommen in dieser Sprache.

Belieben Sie also mit mir zu reden.

Sehr gerne.

Wie nennet man dieses auf deutsch? Wie heißt dieses deutsch?

Es heißt Elbogen.

Ich bin Ihnen sehr verbunden. Wollen Sie noch mehr mit mir reden.

- I owszem, czemu nie.
 Powiedz mi tedy WPan dokąd się udadź, aby trzcinę kupić?
- Tego ja nie wiem, iestem bowiem nie tu-teyszy, i nie znam ulic.
- Skądże WPan iesteś?
 Jestem z Litwy, iestem rodowity Litwin.
- WPan iesteś z Litwy, a tak dobrze mówisz po Niemiecku?
- Bardzo wątpię, abym dobrze mówił.
- Jak dawno tu WPan iesteś?
- Dopiero pół roku.
- Jak długoś się WPan uczył ięzyka Niemieckiego?
- Uczyłem się go pięć miesięcy.
- Dobrze więc WP. uczynisz, ieżeli się ieszcze kilka miesięcy w Warszawie zabawisz.
- Nie myślę też ieszcze powracać do domu.
- Których dni bierzesz WP. lekcyą niemiecką?
- W poniedziałek, we śródzie, w piątek i w sobotę.
- Ach ja, warum nicht.
 Sagen Sie mir doch, wo gehet man hin, um ein spanisches Rohr zu kaufen?
- Das weiß ich nicht, ich bin hier fremd, und kenne keine Straße.
- Wo kommen Sie denn her?
 Ich komme aus Lithauen, ich bin ein geböhrner Lithauer.
- Sie kommen aus Lithauen, und reden so gut deutsch?
- Ich zweifle sehr, daß ich gut deutsch spreche.
- Wie lange ist es, daß Sie hier sind?
- Ich bin erst ein halbes Jahr hier.
- Wie lange haben Sie deutsch gelernet?
- Ich habe fünf Monate gelernet.
- Sie thun also recht, wenn Sie noch etliche Monate in Warschau bleiben.
- Ich bin noch nicht Willens nach Hause zu reisen.
- Welche Tage wird Ihnen deutscher Unterricht gegeben?
- Montags, Mittwochs, Freytags und Sonnabends.

Z rana czyli po obiedzie?

O jedenastej zrana.

Jużes WPan wiele postąpił w niemieckim języku: rodowity Niemiec nie może lepiej mówić, iak WPan mówisz.

Ach! WPan mi tylko pochlebiasz: chcesz mi dodać ochoty do mówienia; to mi jednak z ciężkością przychodzi: trudno mi jest przełożyć co na niemieckie.

Obierz sobie WPan iaktwą iaką książkę, tłumacz ją z Nauczycielem naprzód ustnie, potem to samo napisz, i takie tłumaczenie podaj Nauczycielowi do poprawy.

Właśnie ia tak robić myślę: boię się jednak mówić, ażebym się nie mylił.

Nie bój się WPan, Niemiecki język nie jest tak ciężki: zwłaszcza gdy kto nim często mówi.

Prawda jest, przystaie na to, lecz chcąc nim mówić, trzeba coś umieć.

Des Morgens, oder des Nachmittags?

Um eils Uhr Vormittags.

Sie sind schon weit in der deutschen Sprache gekommen: ein Deutscher kann ja nicht besser reden, als Sie.

Ach! Sie schmeicheln mir nur: Sie wollen mir Muth machen zu reden, dieses fällt mir aber schwer, ich habe Mühe etwas zu verdeutschten.

Wählen Sie sich ein leichtes Buch, übersetzen Sie es erst mit dem Sprachmeister mündlich, hernach bringen Sie es zu Papiere, und das Ueberfetzte geben Sie dem Lehrer zur Ausbesserung.

Ich denke es eben so zu thun: ich fürchte mich aber zu reden, um nicht Fehler zu begehen.

Fürchten Sie sich nicht, die deutsche Sprache ist nicht so schwer, besonders wenn man sie oft redet.

Es ist wahr, ich gestehe es, aber wenn man reden will, so muß man etwas können.

- To pewna, ale WPan już dosyć umiesz. Rozumieszże wszystko co ja mówię?
- Prawie wszystko rozumiem.
- Więc już WPan nie potrzebujesz Nauczyciela, i reszty możesz się z używania nauczyć.
- Toby mi było bardzo miło.
- Sie haben recht, aber Sie können schon genug. Verstehen Sie alles, was ich sage?
- Ich verstehe fast alles.
- Also haben Sie keinen Sprachmeister mehr nöthig, und Sie können das Uebrige durch den Umgang erlernen.
- Das wäre mir sehr lieb.

IV. P i s z ą c.

- Proszę, pożycz mi WP. pióra.
- Nie mam zatemperowanego. Umiesz WPan pióra temperować?
- Umiem, ale tylko do moiej ręki.
- Ołoż są pióra i scyzoryk, temperuyże WP.
- Scyzoryk ten jest tępy, muszę go poostrzyć.
- Nie dawno go kazał wecować, proszę o niego. Jakiego WPan potrzebujesz pióra, grubego, czyli cienkiego?
- Srzedniego, ani bardzo grubego, ani bardzo cienkiego.
- Ich bitte leihen Sie mir eine Feder.
- Ich habe keine geschlittene. Können Sie Federn schneiden?
- Ja, ich schneide sie auf meine Art.
- Da sind Federkiele und ein Federmesser, schneiden Sie sie.
- Dieses Federmesser ist stumpf, ich muß es abziehen.
- Ich habe es ohnlängst schleifen lassen, erlauben Sie es mir. Wie wollen Sie die Feder haben, grob oder fein?
- Mittelmäßig, weder zu grob, noch zu fein.

Masz WPan dobry atrament?

Oto jest mój kałamarz. Czy dobrze pisać tym piórem?

Jest trochę twarde.

Owszem jest zamiękkie, potrzeba je wolniey prowadzić.

Nie wiem, gdzie podział listowy papier.

Czy mogę się WPanu arkuszem przysłużyć?

Oddam go WPanu z podziękowaniem: ale ten papier przebiła.

Oto jest inszy papier.

Mam tu piękną formę ale początkowa litera jest trudna do wykreślenia.

Spróbuj WPan raz i drugi, a obaczysz, iż ci się uda: lecz zacoż WPan tak prędko piszesz, i walasz swój list, iakoś już i mój splamił?

Niechący to uczyniłem, muszę się zaś spieszyć, bohym na czas nie wygotował.

Lepiej jest mało a dobrze napisać, niżeli wiele a źle. Nie za-

Haben Sie gute Tinte?

Da ist mein Tintenfaß. Schreibt die Feder gut?

Sie ist zu hart.

Sie ist vielmehr zu weich, man muß sie leichter führen.

Ich weiß nicht, wo ich mein Briefpapier hingethan habe.

Kann ich Ihnen mit einem Bogen dienen?

Ich werde Ihnen selbigen mit Dank wiedergeben, aber dieses Papier schlägt durch.

Hier ist anderes Papier.

Ich habe hier eine schöne Vorschift, aber der Anfangsbuchstabe ist schwer nachzumachen.

Bersuchen Sie es ein oder zweymal, hernach wird es schon gehen; aber warum schreiben Sie so geschwind, und beschmutzen ihren Brief, so wie Sie schon den meinigen beflackt haben?

Ich habe es nicht mit Fleiß gethan, ich muß aber eilen, sonst werde ich nicht fertig.

Es ist besser wenig und gut schreiben, als viel und schlecht. Vergessen

<p> pomniy W Pan dnia położyć. Który dziś dzień mamy? Mamy dziś trzydziesty. Mamże i kopertę zro- bić? Jeżeli łaska W Pana, chcey go oraz podpi- sać. </p>	<p> Sie nicht den Tag anzu- merken. Welchen Tag des Monats haben wir? Wir haben den dreßsigsten. Soll ich auch einen Um- schlag machen? Ja, wenn es Ihnen be- liebt, machen Sie auch die Aufschrift darauf. </p>
--	---

V. Wysyłając sługę na Pocztę.

<p> Gdzie jest mój sługa? Dopiero wyszedł. Któż go wysłał? Nikt: rozumiem, że za swoją wyszedł potrze- bą. Czyli powinien bez me- go pozwolenia wycho- dzić? Powiedział, że zaraz po- wróci. Gdy przyydzie, przyślę go W Pan do moiej stancyi. Bardzo dobrze, nie u- chybię tego. Powiedz mu W Pan, aby z sobą świecę przy- niósł. Daruy mi Pan, że muie tak długo nie było. Drugi raz nie waź się wychodzić bez moiej wiedzy. </p>	<p> Wo ist mein Bedienter? Er ist eben ausgegangen. Wer hat ihn ausgeschickt? Niemand, ich glaute er ist für sich selbst ausgegan- gen. Darf er ohne meine Erlaub- niß ausgehen? Er hat gesagt, daß er gleich wieder komme. Wenn er kommt, so schicken Sie ihn auf mein Zim- mer. Sehr wohl, ich werde nicht ermaueln. Sagen Sie ihm, daß er ein Licht mitbringe. Mein Herr, vergeben Sie mir, daß ich so lange anögeblieben bin. Ein andermal unterstehe er sich nicht, ohne mein Wissen wegzugehen. </p>
--	--

Już tego więcey nie uczynię.

Czy na poczcie byłeś?

Tak iest, ale ieszcze była poczta nie przyszła.

Rychło przyydzie?

Za dwie godziny.

Zapal świecę.

Jużem ją zapalił.

Weź popieczętowane listy, i zanieś ie na pocztę.

Mamże od nich zapłacić?

Nie inaczey: oto masz czerwony złoty, obacz co się od nich należy, a za resztę kupisz mi pięknego pocztowego papieru.

Czy ma bydź z wyłączeniem brzegami?

Tak iest: wszak wiesz, że iuszego nie używam.

Mamże ieszcze isdź dokąd?

Nie: idź tylko prędko, i powracay iak nayrychley.

Ich werde es nicht mehr thun.

Ist er auf der Post gewesen?

Ja, aber die Post war noch nicht anaekommen.

Wenn wird sie ankommen?

Innerhalb zwey Stunden.

Zünde er das Licht an.

Ich habe es schon angezündet.

Nehme er die zugesiegelten Briefe, und trage er sie auf die Post.

Soll ich sie frey machen?

Ja, hier hat er einen Ducaten, sehe er, was die Briefe kosten, und für das übrige Geld kaufe er mir vom besten Briefpapier.

Soll es vergoldet auf dem Schnitte seyn?

Ja freilich, er weiß ja, daß ich kein anderes brauche.

Habe ich noch anderswo hinzugehen?

Nein, gehe er nur hurtig, und komme er auß geschwindeste wieder.

VI. Nawiedzaiąc i Gościa przyymuiąc.

Zyczę W Panu dnia dobrego.

Ich wünsche Ihnen einen guten Morgen.

- Dobry dzień W Panu, iak się W Pan masz?
- Bardzo dobrze, do usług W Pana.
- Cieszę się mocno, że mam honor oglądać WP. w domu moim.
- Częścicybym W Pana odwiedzał, gdybym się nie obawiał, abym mu się nie naprzykrzył.
- Bynaymniey: owszem miło mi będzie, gdy się z W Panem częścicy widywać będę.
- Będę się starał z tego pozwolenia korzystać.
- Cheicy W Pan tymczasem usieść, nim się ubiorę. Micy W Pan cierpliwość, a zaraz służyć będę.
- Jestem W Pana uniżonym sługą, proszę sobie dla mnie żadney przykrości nie czynić.
- Zal mi, żeś W Pan tak długo na mnie czekać musiał.
- Upewniam WP. że mi się czas ten nie zdawał bydź długim.
- Czy mogę WP. służyć filiżanką kawy?
- Proszę o nią.
- Przykrzy mi się długo
- Guten Morgen, mein Herr, wie befinden Sie sich?
- Sehr wohl, Ihnen zu dienen.
- Ich freue mich sehr, daß ich die Ehre habe, Sie bey mir zu sehen.
- Ich würde mir öfters die Ehre nehmen Sie zu besuchen, wenn ich nicht fürchten dürfte, Ihnen beichwerlich zu fallen.
- Im geringsten nicht: vielmehr wird es mir eine Freude seyn, Ihres Umganges öfters zu genießen.
- Ich will mich dieser Erlaubniß bedienen.
- Belieben Sie sich indessen niederzusetzen, bis ich mich angekleidet habe. Haben Sie nur Geduld, ich werde gleich fertig seyn.
- Ich bin Ihr unterthänigster Diener, machen Sie sich meinewegen keine Ungelegenheiten.
- Es ist mir leid, daß Sie so lange auf mich haben warten müssen.
- Ich versichere Sie, daß mir die Zeit nicht lang geworden.
- Kann ich Ihnen mit einer Tasse Caffee dienen?
- Ich bitte mir eine aus.
- Ich bin des Sitzens über-

- siedzieć, nie przeszedł-
byś się WPan ze mną
za miasto?
Boię się deszczu.
- Nie zanosi się na deszcz.
- Nie chciałbym się o to
zakładać.
- Jeżeli się WP. podoba,
to idźmy na pokoie.
- Dobrze: ale się znowu
boię, żeby nie było
pożno.
- A któraż godzina?
Już iedemasta była.
- Czy podobna, aby już
tak późno było.
- Tak to czas upływa, kie-
dy kto śpi.
- Mnieysza o to: nie
wzgardzisz WPan o-
biadem, iakiś zastał.
- Bardzo iestem WP. oho-
wiązany, ale dzisiay
z WP. obiadu iedź
nie mogę.
- Odłóż WP. te ceremo-
nie na stronę.
- drüßig, hätten Sie nicht
Lust vor die Stadt hin-
auszugehen.
- Ich fürchte mich vor dem
Regen.
- Es steht nicht nach Regen
aus.
- Ich wollte nicht darauf
wetten.
- Wenn es Ihnen gefällig
ist, so gehen wir nach
Hofe.
- Gut, ich fürchte aber, daß
es schon zu spät sey.
- Wie viel Uhr ist es denn?
Es hat schon eilf geschla-
gen.
- Ist es möglich, daß es
schon so spät sey?
- Die Zeit verstreicht unbero-
merkt, wenn man schläft.
- Es ist nichts daran gelegen:
Sie werden meine Mahl-
zeit nicht verachten, so
gut ich sie habe.
- Ich bin Ihnen herzlich ver-
bunden, es ist mir aber
diesesmal nicht möglich
mit Ihnen zu Mittage
zu speisen.
- Setzen Sie dergleichen Höf-
lichkeiten bey Seite.

VII. Jedząc obiad.

- Janie! przystaw stolki do stołu, i mów Ku-
- Johann! setze er die Stühle
an den Tisch, und sage

- charzowi, niech stół zastawia.
- Na wiele osób mam nakryć?
- Na dwie osoby. Wypłókałżeś szklanki?
- Wypłókałem, oto są kieliszki i szklanki.
- Postawieszce solniczkę, i musztardniczkę.
- Obiad już gotowy, już stół zastawiono.
- Proszę tu usieść.
- WPana to jest miejsce: mnie zaś wszędzie dobrze, bylebym tylko u stołu siedział.
- Bierz WPan sobie, proszę WPana.
- Supa jest wysmienita, sztukamięsa krucha i smaczna.
- Bardzo się cieszę, że WP. do gustu przypadła.
- Bigos ten dobrze się wydaie, i będzie pewnie smaczny.
- Pieczenia zdaie mi się także byź dobrą.
- Tak rozumiem: zaraz iey skosztuję: tymczasem racz WP. tego kapłuna rozebrać.
- er dem Roche, daß er anrichte.
- Für wie viel Personen soll ich decken?
- Für zwey Personen. Hat er die Gläser ausgespült?
- Ja, hier sind Wein- und Biergläser.
- Setze er noch das Salzfaß und den Senfsnapf auf den Tisch.
- Das Essen ist fertig, man hat schon aufgetragen.
- Mein Herr, belieben Sie sich hieher zu setzen.
- Das ist Ihr Ort, ich bin allenthalben wohl, wenn ich nur bey Tische bin.
- Ich bitte mein Herr, nehmen Sie.
- Die Suppe ist vortreflich, das Rindfleisch mürbe und von gutem Geschmacke.
- Es ist mir lieb, daß Sie es gut finden.
- Das eingeschnittene Fleisch stehet gut auß, und wird anch gut schmecken.
- Der Rinderbraten scheint mir auch recht saftig zu seyn.
- Ich glaube es, ich will gleich davon kosten: unterdessen geben Sie sich die Mühe diesen Kapunn zu zerschneiden.

Czy mam się W Panu tym kawałkiem przy-
służyć?

Zatrzymaj go WP. dla
siebie, dla mnie tak
jest dobre udko, iak
skrzydełko.

Nie odrzucay go WPan,
jest bardzo dobry ka-
walek.

Mamy ieszcze mieć do
tego iarzybę.

Zaraz ją przyniosą.

Trzeba nam się też na-
pić: iakiem winem
mam W Panu służyć?

Ja proszę o szklanę
wody.

Zaraz ją WPan mieć be-
dziesz, ale wprzód wy-
pijmy po kieliszku wi-
na. Zdrowie WPana!

Jestem W Panu bardzo
obowiązany.

Już to Wmć Pan nie
iesz?

Dosyć iadłem.

Niech więc pozbieraia
te półmiski. Czémże
sobie WP. każesz słu-
żyć na wety?

Proszę o kilka iabłek, bo
gruszek teraz ciężko
dostać.

Darf man Ihnen dieses
Stück vorlegen?

Behalten Sie es für sich,
ich esse eben so gerne den
Schenkel, als den Flügel.

Schlagen Sie es nicht ab,
es ist ein gutes Stück.

Wir sollen noch Zugemüse
dazu haben.

Man wird es den Augen-
blick bringen.

Wir wollen auch einmal
trinken: von welchem
Weine beliebt Ihnen,
mein Herr?

Ich bitte mir ein Glas
Wasser aus.

Sie werden es bald haben,
aber trinken wir zuvor
ein Glas Wein. Auf
Ihre Gesundheit, mein
Herr!

Ich bin Ihnen höchst ver-
bunden.

Sie essen schon nicht mehr?

Ich habe genug gegessen.

Man nehme also die Schüs-
seln weg. Was befehlen
Sie, daß man zum
Nachtische auftrage?

Ich bitte um etliche Ae-
pfel, denn Birnen sind
jetzt nicht leicht zu be-
kommen.

- Niech nam razem przyniosą świeżego masła i sera.
- Zdaie mi się, że już długo u stołu siedzimy.
- Jeżeli się tedy WP. podoba, to wstaniemy. Proszę wybaczyć, żem mu się tak szczupłym obiadem przysłużył.
- Man bringe zugleich frische Butter und Käse.
- Es dünkt mich, daß wir schon lange bey der Tafel sitzen.
- Wenn es Ihnen also beliebt, so wollen wir aufstehen. Ich bitte mein Herr, mit dieser kleinen Mahlzeit fürlieb zu nehmen.

VIII. Grając w piłkę i w kręgle.

- Czémże się bawić będziemy po południu? Moja rada, abyśmy przy owej ścianie w piłkę pograli.
- Zgoda! ale do tego trzeba więcej osób.
- Oto właśnie idzie dwóch naszych kolegów, ci nam kompanii dopomogą.
- Mci Panowie, prosimy grać z nami.
- Kto się wprzód wkupi?
- Ja się pierwey wkupię, więc się WP. będziesz musiał zostać u ściany.
- Zaczynay WPan, tylko górą nam zaday.
- Wyciągniéy WPan do brze rękę. Do góry!
- Womit wollen wir den Nachmittag zubringen?
- Ich wäre der Meinung, wir spielten bey jener Mauer Ball.
- Ich bin damit zufrieden, aber dazu wären mehrere Personen nöthig.
- Da kommt eben ein Paar unserer Mitschüler, die werden uns Gesellschaft leisten.
- Meine Herren, kommen Sie mit uns spielen.
- Wer soll sich am ersten einlaufen?
- Ich werfe zuerst: Sie werden also an der Mauer bleiben müssen.
- Fangen Sie an, schlagen Sie nur den Ball recht hoch an die Mauer.
- Strecken Sie die Hand gut aus. In die Höhe! schon

- inż nadto, trochę ni-
żey. Pomocnicy, przy
mnie stać!
- Biy WPan z mieysca,
nie przybliżay się.
Chybiłeś.
- Zdaie mi się, żem tra-
fił.
- Wcale nie: z odbitki to
tylko piłka mnie tra-
ciła.
- Któż tedy się sparzył?
Nie ia, daleko nade mną
przeleciała: lecz iest
ieszcze.
- Widzę: ale ią z kozła
złapano.
- Już była, przybliż się
WPan!
- WPan Jegomości kra-
wca dałeś, idź dościany.
- Poprawię: Pomocnicy
łapcie!
- Pomocnicy nic nie po-
radzą. Czemuś WPan
tak górą bił, i piłka
tak prędko odskoczy-
ła, że iey nie można
było złapać.
- Przyjaciele! obayście się
- zu viel, ein wenig nie-
dergelassen. Mithelfer,
an meine Seite!
- Schlagen Sie von der Fang-
stelle, treten Sie nicht
weiter vor sich: Sie ha-
ben verfehlt.
- Mich deucht, ich habe ge-
troffen.
- Im geringsten nicht: der
Ball hat mich nur im
Zurückprallen berührt.
- Wem ist er also entwischt?
Nicht mir, er ist weit über
mich hergestogen: allein
er ist noch nicht verlo-
ren.
- Ich sehe es, man hat ihn
aber vom Wiedersprunge
ergriffen.
- Getroffen, treten Sie zu.
- Sie haben dem Herren ei-
nen Fehlschlag beige-
bracht, lösen Sie ihn ab.
- Ich will besser zuschlagen:
Mithelfer! aufgewar-
tet!
- Die Mithelfer können nichts
dafür. Warum haben
Sie so hoch angeschla-
gen, und warum ist der
Ball so schnell zurückge-
prallt, das es nicht mög-
lich war, ihn zu erha-
schen.
- Freunde! Sie haben den

- sparzyli, któż komu
zda?
- Mnie się przykrzy ta
gra!
- Mnie już ręka boli, gray-
my raczej w kręgle.
- Rozrzucaymy się, aby
wiedzieć, kto z kim ma
grać.
- My pierwsi biiemy: my
mamy wielką kulę,
W Panowie małą.
- W Pan wieleś wybil?
- Ja wybiłem siedm z me-
ty.
- Odbiiay W Pan.
- Otoż wszystkie dziewięć.
- Nam ieszcze trzech po-
trzeba: otoż są.
- Ball beyde angerührt,
welcher von Ihnen will
sich frey machen?
- Mich verdriest dieses Spiel.
- Mir thut die Hand weh,
laßt uns lieber Kegel
schieben.
- Wir wollen außwerfen, um
zu sehen, wer beyammen
ist.
- Wir werfen erst: wir ha-
ben die große Kugel und
Sie die kleine.
- Wie viel haben Sie ge-
worfen.
- Ich habe sieben vom Ziele
geworfen.
- Schlagen Sie zurück.
- Da sind alle neun.
- Uns fehlen noch drey: da
sind sie.

IX. O miejscu przechadzki.

- O! iak piękna pogoda!
słońce świeci, śliczny
dzień: Nie przeszedł-
bys się W Panu?
- Całym sercem: ale do-
kądże póydziemy?
- Do ogrodu Oyca moie-
go: bo tam iest bar-
dzo miłej wesołej miey-
sce.
- Kiedy się WP. podoba,
to idźmy.
- Wie schön ist das Wetter!
die Sonne scheint, es
ist ein schöner Tag.
Wollen Sie nicht spazie-
ren gehen?
- Herzlich gern, aber wo
wollen wir hingehen?
- Zu meines Vaters Garten:
da ist ein angenehmer
und lustiger Ort.
- Wenn es Ihnen beliebt,
so gehen wir.

W całej okolicy tutejszej ten ogród jest najpiękniejszy.

Zaista nie masz w świecie nic miłszego!

To piękny kwiat, ma zapach balsamu.

Jednak zapach fiołków i róż jest przyjemniejszy. Narwę ich, i zrobię sobie bukiet.

Idźmy na drugą stronę, tam jest więcej cieni.

Siądźmy na brzegu tego strumyka.

Jak dla mnie, to bardzo dobrze, bo się też zmordował.

Jakże ta trawka piękna, iak miło wśród tej zieloności!

Łagodny wietrzyk powiewa.

Co za śliczny prospekt, i iak równo te szpalery wysadzone!

Drzewa zaczynają pączki wypuszczać, za kilka dni pogodnych znacznie się już rozwiną.

Niektóre z nich już kwi-

Das ist der schönste Garten, den man hier herum hat.

In Wahrheit, es ist in der Welt nichts angenehmeres.

Das ist eine schöne Blume, sie riecht nach Balsam.

Aber der Geruch der Veilchen und Rosen ist angenehmer. Ich will welche abbrechen, und mir einen Strauß machen.

Gehen wir auf die andere Seite, da ist mehr Schatten.

Wir wollen uns am Ufer dieses Baches niedersetzen.

Meinetwegen, denn ich bin schon müde.

Wie ist das Gras so schön, und wie angenehm ist es hier im Grünen!

Es wehet eine sanfte Luft.

Ach was ist das für eine schöne Aussicht, und wie sind die Gänge so gerade angelegt!

Die Bäume beginnen Knospen zu treiben, in einigen schönen Tagen werden sie merklich ausschlagen.

Einige davon blühen schon;

tną: będziemy mieli dosyć owoców w tym roku.

Jest wiele podobieństwa. Patrz WPan, iak wiele jest ptastwa w owym lasku, i iak wiele ryb w owej wodzie.

Cobyto była za roskosz tutaj polować i ryby łowić!

Zapewne, gdyby wolno było.

wir werden in diesem Jahre viel Obst haben.

Allem Ansehen nach.

Sehen Sie, wie viel Vogel es in diesem Waldchen giebt: und wie viele Fische sind in jenen Wasser.

Was würde es nicht für eine Lust seyn, hier zu jagen und zu fischen.

Ja, wenn es erlaubt wäre.

X. O c z a s i e.

Słońce iest białe, zachodzi za chmurę, to znaczy deszcz.

Wielki iest upał, gorąco nieznośne: zdaie mi się, że wkrótce burzę mieć będziemy.

Nie trzeba iey długo czekać: Widzisz WP. owe czarne chmury, które się tam pokazują?

Zaczyna deszcz padać. Drobnny deszczyk.

Cóż to ia widzę! śniegi grad razem?

Nie, to deszcz z krupkami.

Boję się, aby większy

Die Sonne ist blaß, sie verbirgt sich; das bedeutet Regen.

Es ist eine große Hitze, es ist unerträglich warm: ich zweifelnicht, daß wir bald ein Ungewitter haben werden.

Das Ungewitter ist nicht weit: Sehen Sie die schwarzen Wolken, die da aufsteigen?

Es fängt an zu regnen.

Es regnet ganz klein.

Was sehe ich, es schneuet und hagelt zusammen?

Nein, es regnet mit Graupen vermischt.

Ich fürchte, daß es nicht

- deszcz nie był, bo będzie błoto.
- Póki się wiatr nie uśmierzy, albo się nie wykręci, póty nawałnicy nie będzie.
- Straszny wichur, ledwie się przed nim utrzymać można.
- Zdaie mi się, że się już błyska.
- Prawda, zaczyna nawet grzmieć.
- Przebiegamy się zawczasu do jakiego domu, ażeby nas nawałnica nie napadła.
- Nie bój się W Pan, wnet się dostaniemy pod dach.
- Bogu chwała, żeśmy już tu!
- Już burza przeszła, przejdźmy się jeszcze trochę.
- Zapóźno jest, już słońce zaszło, już ciemno.
- Miesiąc wkrótce wędzie.
- W jakiej jesteście kwadrze?
- Mamy dzisiaj now, pierwszą kwadrę, pełnię, ostatnią kwadrę.
- Jak widzę, W Pan mnie
- stärker regne, denn sonst wird es sehr kothig seyn.
- So lange sich der Wind nicht leget, oder sich nicht drehet, wird es nicht stärker regnen.
- Es ist ein erschrecklicher Sturm, man kann sich kaum erhalten.
- Es dünket mich, daß es schon wetterleuchtet, daß es blißet.
- Gewiß, es fängt auch zu donnern an.
- Lasset uns bey Zeiten ein Haus erreichen, um nicht von dem Regenschauer überfallen zu werden.
- Fürchten Sie sich nicht, wir werden bald untern Dache seyn.
- Gott Lob! daß wir schon hier sind.
- Das Unagewitter ist vorbei, wir wollen noch ein wenig herumspazieren.
- Es wird zu spät, die Sonne ist schon untergegangen, es ist schon dunkel.
- Der Mond wir bald aufgehen.
- Was haben wir für ein Mond-Quarter?
- Wir haben heute neu Licht, das erste Viertel, den vollen Mond, das letzte Viertel.
- Ich sehe, daß Sie mich
- S

chcesz do świtu trzy-
mać. Dobra noc Wmć
Paniu.

Dobrej nocy, życzę
W Panu.

Upadam do nóg.

aufhalten wollen, bis der
Tag anbricht. Gute Nacht
mein Herr.

Ich wünsche Ihnen eine
gute Nacht.

Ich bin Ihr unterthänig-
ster Diener.

*XI. Wypytując się o przyczynę złego
humoru.*

Skądże to pochodzi, że
W Panu tak nie wesoło
wyglądasz?

Wcale nie swój dziś ie-
stem.

Czy mogę się spytać
co tego za przyczyna?

Nie chciałbym W Panu
smutnemi powiściami
dobrego psuć humo-
ru.

Nie zepsujesz go, Przy-
iacielu.

To raczej kiedy indziej
o tém z sobą pominó-
wimy.

Powiedzże mi, proszę
W Pana.

Nie powiem, nie, bo-
byś W Pan rozplótł.

Krzywdzisz mnie; tak
o mnie myśląc.

Nie miej mi W Pan za
złe, że mu wyiawić

Mein Herr, wie kommt
es, daß Sie so verdrieß-
lich sind?

Ich bin heute gar nicht
aufgeräumt.

Darf man wohl fragen,
was die Ursache davon
ist?

Ich möchte Ihnen mit kei-
nen verdrießlichen Erzäh-
lungen beschwerlich fal-
len.

Im geringsten nicht, mein
Freund.

Wir wollen lieber ein an-
dermal davon reden.

Besieben Sie mir es, doch
zu sagen.

Nein, nein, ich besorge,
Sie möchten es weiter
sagen.

Mit solchen Gedanken be-
leidigen Sie mich.

Nehmen Sie es nicht übel,
daß ich Ihnen mein Un-

- nie mogę, co mię do-
lega.
- Domyślam się już, iż
się W Pan boisz, aby
się to nie wydało: ale
gdybym ja też zgadł?
- Nie spodziewam się, a-
bys W Pan mógł zga-
dnąć.
- Zalóżmy się o czerwony
złoty, że zgadnę!
- Zalóżmy się.
- Nie prawdaż, iż wczor-
aysza ochota jest przy-
czyną dzisiejszey WP.
niespokojności?
- Dziwno mi, kto WPana
nauczył tak dobrze
zgadywać?
- Terazże W Pan zga-
dniéy, kto mi to po-
wiedział.
- Nie jestem ja tak bie-
gły w tey sztuce, iak
Wmó Pan.
- Jeszczebym więcey mógł
W Pana powiedzieć,
gdybys tego po mnie
wyciągał.
- liegen nicht eröffnen
kann.
- Ich merke es wohl, Sie
machen ein Geheimniß
daraus: Wie aber, wenn
ich es wohl errathe?
- Ich traue es Ihnen nicht
zu, daß Sie es errathen.
- Gilt's einen Ducaten, ich
errathe es!
- Ja, es gilt einen.
- Nicht wahr, die gestrige
Luftbarkeit ist die Ursache
Ihrer Unzufriedenheit?
- Ich erstaune, wer hat Sie
so gut errathen gelehrt?
- Jetzt ist es an Ihnen zu
errathen, wer mir dieses
mag gesagt haben.
- In dieser Kunst bin ich nicht
so geschickt, als Sie.
- Ich könnte Ihnen wohl
noch mehr sagen, wenn
Sie es verlangten.

XII. *Między młodą Panienką i sługą.*

- Mościa Panno wstaway
W Panna, już dawno
dzień. Wstaway Wmó
Panna, wstaway!
- Jeszcze mi się spać chce,
- Fräulein, stehen Sie auf,
es ist schon heller Tag.
Auf! Auf!
- Mich schläfert noch, es ist

- ieszcze rano, ieszcze nie dzień.
- Otwórz WPanna oczy, a dzień zobaczysz.
- Nie mogę ich otworzyć, głowa mnie boli.
- Nie trzeba się tak wiele targować, prędzey! prędzey z łózka.
- Gdzie iest sługa? Maryo!
- Jaćto iestem, co WPannę budzę.
- Day mi spodnią i zwierrzchnią spodnicę.
- Oto iest. Weź WPanna zaraz pończochy i podwiązki.
- Gdzie są trzewiki?
- Są pod WPanny łóżkiem, zaraz ie dam.
- Day mi sznurówkę i zasznuruy mię, tylko ściągay dobrze. Czemuż mię odsznurowywasz?
- Igliczka mi się złamała.
- Weź inszą.
- Wdziey WP. podwłóśnik, wyczeszę Wmć Pannę.
- Gdzie iest słoik z pomadą, puder i podwójne szpilki?
- noch früh, es ist noch nicht Tag.
- Machen Sie die Augen auf, so werden Sie sehen, daß es Tag ist.
- Ich kann sie nicht aufmachen, mir thut der Kopf weh.
- Man muß nicht so viel zaudern, fort! fort! aus dem Bette.
- Wo ist die Magd? Marie!
- Ich binß ja, die Sie aufwecket.
- Gebet mir meinen Ober- und Unterrock.
- Hier ist beudes. Nehmen Sie zugleich die Strümpfe und Kniebänder.
- Wo sind die Schuhe?
- Sie sind unter Ihrem Bette, ich will sie Ihnen gleich geben.
- Gebet mir meinem Schnürleib, und schnüret mich zu, nur ganz fest. Warum schnüret sie mich auf?
- Die Schnürnadel ist zerbrochen.
- Nehmet eine andere.
- Ziehen Sie den Pudermantel an, ich will Ihnen die Haare austämmen.
- Wo ist die Pomadentische und der Puder, und wo sind die Haarnadeln?

- Nie turbuy się WPanna, będzie to wszystko.
- Bielizna, którąście wczoraj prały, czy już wysuszona i wymaglowana?
- Obaczysz WPanna, skoro ją ufryzuję i upudruję.
- Jakże mnie dzisiaj na głowie ubierzesz? Czyli mam wziąć kapelusze z piórami, czyli kwiatek, czyli samą wstążkę?
- Rozkaż WPanna, co iey się podoba,
- Podpinaj na mnie fartuch i chustkę.
- Day mi WPanna swoich szpilek: bo w poduszeczce już nie masz żadney.
- Ten fartuch ani krochmalony, ani wyprasowany.
- Cóż ja temu winna, kiedy mi krochmalu nie stało, żelazko się zepsuło.
- Włóż tylko duszkę w ogień, a ja ci pokażę, że niem ieszcze prasować można.
- Bylebyś tylko WPanna
- Bekümmern Sie sich nicht, es wird schon alles seyn.
- Das Weißzeug, so ihr gestern gewaschen, ist es schon getrocknet und gemangelt?
- Sie werden es schon sehen, nachdem ich Sie frisiert und gepudert haben werde.
- Was für ein Kopfzeug wollet ihr mir heute aufsetzen? den Hut mit Federn, eine Blume, oder nur ein bloßes Haarband?
- Sie dürfen mir nur befehlen, was Ihnen beliebt.
- Stecket die Schürze und das Halstuch überall fest um mich an.
- Geben Sie mir von Ihren Stecknadeln; in dem Nasdelsüßsen findet man keine mehr.
- Diese Schürze ist weder gestärket noch geplättet.
- Was kann ich dafür, da es mir an Stärke gefehlet, und das Plätteisen verdorben ist.
- Leget nur das Plätteisen ins Feuer, und ich will euch überzeugen, daß man noch damit bügeln kann.
- Versengen Sie nur nicht

fartucha nie przypa-
liła. Jaką suknią weź-
miesz WP. dzisiaj?

Day mi salopę, bo jest
przychodno. Nagoto-
waśś kwef, wachlarz
i rękawiczki?

Leży wszystko na goto-
walni.

Nim powrócę, obszyj
koldrę, powlecż po-
duszki, i pościel łóż-
ko; tylko przecię do-
brze zbij pierzynkę i
piernat.

Cóż ja widzę? więcej
się WPanna chceś
rządzić, niżeli Jey-
mość. To pewnie Wmć
Panna rozkażesz ie-
szcze karmazynowy
pawilon zawiesić.

A iakże! firanki zaś od
łóżka i od parawanika
oddasz pracze.

Ihre Schürze. Was für
ein Kleid wollen Sie
heute anziehen?

Gebet mir meine Saloppe,
denn es ist zu kühl.
Habet ihr die Kappe,
den Fächer und die Hand-
schuhe zurechtgelegt?

Es liegt alles auf dem
Nachttische.

Ehe ich wiederkomme, be-
nähet die Bettdecke, über-
ziehet die Kissen, und
machtet das Bette zu-
recht; schüttelt nur das
Ober- und Unterbett gut
auf.

Was sehe ich? Sie wollen
mehr herrschen, als Ihre
gnädige Mama. Viel-
leicht wird noch das Frau-
lein befehlen den Carma-
zinspavilon aufzuhängen?

Freilich wohl! Die Bette-
vorhänge und den Vor-
schirm werdet ihr der
Wäscherinn übergeben.

XIII. Między poprzedzającą i iey Nauczycielką.

Cóż to za przyczyna, iż
WPanna tak nie ry-
chło przychodzisz?
Wszystkie inne już
są u swoiey roboty:

Was ist die Ursache, Frau-
lein, daß Sie so spät
ankommen? Alle andere
sind schon an ihrer Ar-
beit: sie haben schon

- inż odmówiły pacierze i odczytały.
- Przepraszam WP. Dobrodziewkę, że m spała.
- Zmów WPanna pacierz. Módl się nabożnie, nie igray, nie baw się fraszkami.
- Jużem pacierz zmówiła i nauczyła się.
- To się wziąć do swoiey roboty.
- Mamże pończoszkę robić?
- Przypatrzno się WPanna ileś tam ok poopuszczala? Aniś przybierała, gdzie trzeba było, aniś uymowała.
- Bo na drótach bardzo ciężka robota.
- I siatka ślicznie zrobiona! iedno oko większe drugie mnieysze.
- Nie znać tego, bom ia ładnie poszyła. Ząbki te przedziwne mi się udały.
- Ktoś złamał igliczkę, i wałeczek skrzywił.
- Cóż mi więc Jeymość
- gebetet, eine jede hat ihre Seite gelesen.
- Verzeihen Sie mir, Madame, ich habe zu lange geschlafen.
- Sagen Sie Ihre Gebete her. Beten Sie mit Aufmerksamkeit, spielen Sie nicht, treiben Sie keine Posen.
- Ich habe schon gebetet und meine Aufgabe gelesen. So nehmen Sie Ihre Arbeit vor.
- Soll ich Strumpfe stricken?
- Sehen Sie einmal, wie viel Maschen Sie hier haben fallen lassen? Sie haben weder ab noch zugenommen, wo es nothig war.
- Es ist zu schwer auf Drahtnadeln zu stricken.
- Das Filet ist auch schön gefüppelt! Ein Auge ist größer als das andere.
- Man sieht es nicht, denn ich habe es ganz schön angenähet. Die Zacken sind mir vortrefflich gelungen.
- Es hat jemand die Filet-nadel gebogen, und das Wälzchen zerbrochen.
- Was befehlen Sie mir also

każesz robić? Mamże cerować, znaczyć, stępnować, czyli tam co około bielizny robić? Weź WPanna ten rąbek, zszyj go.

Mamże go spodszywkować?

I owszem: tylko niech będzie szew delikatny i równy. Nie przeymować bardzo igłą.

Złamał mi się koniec u moiej igły.

Może WPanna znajdziesz inną w swoim igielniku.

Proszę o nic.

Masz WPanna cały motek nici, zwińże je na kłębek.

Nie mogę nawlec tej igły, bardzo małe ma uszko. Oy, wypadła mi! Nie żalnię iey, bo się skrzywiła i była tępa.

Maszże WPanna napastrzek i szpilki przy sobie?

Poszukam ich w kieszonkach.

Rozedrzéj WP. szew, a potem obrąbisz brzegi: tylko proszę, aby

zu thun? Soll ich stopfen, zeichnen, steppen, oder sonst Weißzeug nähen?

Nehen Sie diesen Rinon, nähen Sie ihn zusammen.

Soll ich darauf eine frau-zöstliche Nath machen?

Ja freilich: allein die Nath muß fein und glatt seyn. Mit der Nadel nicht durch-gesäßt.

Ich habe die Spitze an meiner Nähadel zerbrochen.

Vielleicht finden Sie eine andere in Ihrer Nadel-büchse.

Ich bitte um einen Faden.

Da haben Sie das ganze Zwirnsträngchen, wickeln Sie es auf.

Ich kann diese Nadel nicht einfädeln, sie hat ein kleines Ohr. Ach! sie ist mir entwischt. Ich bedaure sie nicht, sie legte sich um, und war sehr stumpf.

Haben Sie auch den Fingerhut und die Stecknadeln bey sich?

Ich will sie in meinen Taschen suchen.

Reiben sie die Nath auß, und hernach werden Sie das Tuch säumen: aber

obrąbek był wążiu-
chuy, i aby nie po-
ściągać.

Jużem skończyła: póyde
teraz do tamburka.

Jeżeli WPanna umiesz
w nim wyszywać, to
sobie napraw na niego
ten muszlin, i szyj
podług rysunku.

O! ia nawet umiem ko-
ronki, atłaskową ro-
botę i haftować. Po-
zwólże mi Jeymość
dadź tego próbę?

Idź WPanna tymcza-
sem pić kawę. Kto
wiele zaczyna, nie nie
kończy.

ich bitte mir aus, daß
der Saum ganz schmal
sey, und daß Sie nicht
scharf anziehen.

Damit bin ich schon fertig:
ich gehe jetzt an den
Nährhalm.

Wenn Sie sticken können,
so ziehen Sie dieses Nes-
seltuch auf, und sticken
Sie es nach diesem Ab-
risse.

O ja! ich kann auch Spitzen
wirken, Atlaßarbeit ma-
chen, und in Gold stic-
ken. Erlauben Sie mir,
Madame, daß ich eine
Probe davon gebe.

Gehen Sie indessen Caffee
trinken. Wer vieles an-
fängt, bringt nichts zu
Ende.

*XIV. Matka z małym synkiem o miłości,
którą nad ptaszętami nawet mieć
powinniśmy.*

Piotr. Matulu! Matu-
lu! (woła Piotr zady-
szany wpadając do izby,
i żywego ptaka w ręku
trzymając) patrz, co to
ia mam.

Matka. Ptaszka! A
skądżeś go dostał?

Peter. Mutter! Mut-
ter! (schrie Peter, indem
er außer Athem ins Zim-
mer stürzte, und einen le-
bendigen Vogel in der Hand
hielt) sieh einmal, was ich
habe.

Mutter. Einen Vogel!
Und wo hast du ihn denn
bekommen?

P. Znalazłem dziś gniazdo w ogrodowym krzaku, czekałem tam aż się zmierzchno, a dopiero podsunąłem się bardzo cicho, i nim się on postrzegł, chap! schwytalem go za skrzydełka.

M. Cóż było w gniaździe?

P. Jego dzieci, kochana Matulu! ach, tak małe piaszeta, że ieszcze i piórek nie mają!

M. I cóż więc teraz z tym piaszkiem robić będziesz?

P. Wsadzę go do klatki, i zawieszę w pokoju dziecinnym.

M. A biedne dzieci?

P. O! i te ia zaraz zabiorę; musi on mi je wykarmić.

M. Nie iestem pewna, czyli będziesz miał czas do ich zabrania.

P. Czemuż nie, Matuniu?

M. Bo podobno w momencie ty sam zabrany będziesz.

P. Dokądże?

M. Do swego Oyca.

P. Ich fand heute ein Nest in der Gartenhecke, da wartete ich bis es Abend geworden war, und da schlich ich jetzt eben leise hin, und ehe er es sich versah, ha! hatte ich ihn bey den Flügeln.

M. Was war denn in dem Neste?

P. Seine Jungen, liebe Mutter! ach, so kleine Vögelchen, die noch gar keine Federn haben!

M. Und was willst du denn nun mit dem Vogel machen?

P. Ich will ihn in einen Bauer setzen, und ihn dann in der Jänderstube aufhängen.

M. Und die armen Jungen?

P. O! die will ich auch gleich holen; die soll er mit groß füttern.

M. Ich besorge, daß du keine Zeit mehr haben wirst, sie zu holen.

P. Warum nicht, Mutter?

M. Weil du vermuthlich in diesem Augenblicke selbst wirst geholt werden.

P. Wohin denn?

M. Zu deinem Vater.

P. A gdzie jest Oyciec?

M. Zwierzchność kazała go do więzienia wsadzić: i żołnierze, którzy go wzięli, mówili, że wkrótce powrócą, ażeby ciebie i twoię siostrę do tego samego więzienia zaprowadzili.

P. Cóż tam mamy robić?

M. Tam macie ustawicznie w małym lochu zamknięci siedzieć, i nigdy nie mieć wolności wyjścia.

P. O złośliwa zwierzchności! (płacze.)

M. Wszakże ona wam nic złego robić nie będzie! Będziecie mieli co iść i pić, tylko macie być zamknięci, i mnie, waszey matki, nigdy nie oglądać.

P. (Rzewnie płakał.)

M. Nu Piotrze, cóż tedy? Zdaież ci się to rzeczą tak straszną zawsze być zamkniętym, i mnie więcej nie widzieć?

P. (Nie mógł dla wielkiego płaczu słowa przemówić.)

M. Zwierzchność tak właśnie postępuje sobie

P. Wo ist denn der Vater?

M. Die Obrigkeit hat ihn ins Gefängniß setzen lassen, und die Soldaten, die ihn wegführten, sagten, daß sie gleich wieder kommen würden, um auch dich und deine Schwester in eben das Gefängniß zu bringen.

P. Was sollen wir denn da?

M. Da sollet ihr beständig in einen kleinen Loche eingesperrt sitzen, und nie die Erlaubniß haben, heraus zu gehen.

P. O die böse Obrigkeit! (er weinet.)

M. Sie will euch ja nichts zu Leide thun! Ihr sollt zu essen und zu trinken haben: nur eingesperrt sollt ihr seyn, und mich, eure Mutter, niemals wiedersehen.

P. (Weinet bitterlich.)

M. Nun Peter, wie ist's? Scheint es dir so fürchterlich immer eingesperrt zu seyn, und mich nicht wiederzusehen?

P. (Konnte vor heftigem Weinen kein Wort sprechen.)

M. Die Obrigkeit macht es eben so mit eurem Va-

z waszym oycem i z wami, iak ty z tym plakiem i jego dziećmi czynisz. Możeszże ią więc złościwą nazywać, abyś razem siebie samego nie obwiniał?

P. (plącząc) O! ia mu zaraz lecieć pozwolę, (gdy to mówi, otworzył rękę, i ptak z radością oknem wyleciał).

M. Słuchaj Pietrze! terazem musiała ci dla twego dobra nieprawdę powiedzieć. Oyciec twój nie iest w więzieniu, i ty do niego nie pójdziesz. Chciałam ci tylko dadź uczuć, iak źle czynisz, chcąc te biedne zwierzątka zamykać. Co się tobie teraz działo, gdy ci powiedziała, że masz bydź w więzieniu osadzony; to się też dzieie ptakom, gdy kto im wolność odbiera. Wspomnij tylko, iakoby były dzieci do swojej matki tęskniły: a ta, iak stroskana byłaby w koło latała, dzieci swoich szukając! Na to pewnieś ty nie pamiętał, inaczey byłbyś nie łapał ptaka. Nie

ter und euch, als du es mit diesem Vogel und seinen Jungen machst. Darist du sie also wohl böse nennen, ohne dich selbst zugleich mit anzuklagen?

P. (weinend) O! ich will ihn gleich fliegen lassen, (er that, indem er dieses sagte die Hand auf, und der Vogel flog freudig zum Fenster hinaus).

M. Höre Peter! dießmal habe ich dir zum Besten eine Unwahrheit sagen müssen. Dein Vater ist nicht im Gefängnisse, und du wirst nicht hineinkommen. Ich habe dir nur wollen empfinden lassen, wie böse du handelst, indem du die armen Thierchen einsperren wolltest. So wie dir jetzt zu Muthe war, da ich dir sagte, daß du gefangen gesetzt werden solltest; so ist es auch den Vögeln, wenn man sie ihrer Freyheit beraubet. Denke nur, wie die Jungen nach ihrer Mutter sich würden gesehnt haben, und diese, wie ängstlich sie würde herumgeflattert sehn, um ihre Kinder zu suchen! Daran hattest du gewiß nicht gedacht, sonst würdest du

prawdaż kochany Pi-
trze?

P. Zaiste, o tém wcale
nie myślałem.

M. Więc tedy pamię-
taj nadal o tém, i nie
zapominaj, że i zwier-
zęta są na to stworzo-
ne, ażeby się życiem
swoim cieszyły, i że
okrucieństwem byłoby,
chcieć im krótkie ich
życie przykrém bez po-
trzeby czynić.

den Vogel nicht gefangen
haben. Nicht wahr, lieber
Peter?

P. Nein, daran hatte ich
wirklich nicht gedacht.

M. So denke künftig
daran, und vergiß nicht,
daß die Thiere auch ge-
schaffen sind, sich ihres Le-
bens zu freuen, und daß
es grausam seyn würde,
ihnen ihr kurzes Leben ohne
Noth verbittern zu wollen.

XV. Rozmowa o wieńcu żniwiarskim.

P i o t r.

Sluga WPana, Gwi-
lelmku, spałżeś dobrze
po wczorayszey ochocie
poprzedzającej nocy?
Jam miał bardzo spo-
koyną noc, iestem dziś
bardzo wesół.

G w i l e l m.

Ja toż samo, mój
Pietrusiu. Przez całą noc
śniło mi się o wczoray-
szey wesolości o WPana
przyjacielskiém obcowa-
niu. To był naymilszy
i nayweselszy dzień!
Z ochotą darowałbym
wszystkie moje zabawki

P e t e r.

Ihr Diener, Wilhelm-
chen, haben Sie auf die
gestrige Lustbarkeit in vo-
rigger Nacht wohl geschla-
fen? ich habe eine recht
sanfte Nacht gehabt, und
bin heute recht heiter.

W i l h e l m.

Ich auch, mein Peter.
Die ganze Nacht träumte
ich von der gestrigen Lust,
und von Ihrer Freundlich-
keit. Das war ein alle-
liebster, fröhlicher Tag! Mit
Freuden wollte ich all mein
Spielzeug an unsers Nach-
bars kleine Liese schenken,

naszego sąsiada małego
Elżusi, gdybym tylko
zawsze przy W Panu
bydź mógł.

P i o t r.

Owszem, Gwilemku,
W Pan także jesteś do-
bre i skromne dziecię.
Mówię ci często: gdybyż-
to Wilemek moim był
bratem! Młody Leo-
pold, który z wami
przyszedł, ten także jest
bardzo grzecznym dzie-
cięciem.

G w i l e l m.

On jest moim Stryjem
z miasta. Wszyscy ie-
mu jesteśmy przychylni,
muszę się jednak często
z niego śmiać, że on
tak mało zna z tego wszy-
stkiego, co nam na wsi
tak wiele ukontentowania
sprawia. Karol dziwnie
się także temu. Wczora
gorszyłem się nawet z nie-
go, gdy powiedział, że
dziewkom, i które pod-
czas żniwa tak pilnie pra-
cują, swoich pieniędzy
rozdawać nie potrzeba;
że w mieście umiemy ich
lepiej użyć.

wenn ich nur immer bey
Ihnen seyn könnte.

P e t e r.

Ja, Wilhelmchen, Sie
sind auch ein gutes, from-
mes Kind. Ich sage oft:
wenn doch nur Wilhelm-
chen mein Bruder wäre!
Der junge Leopold, der
mit euch kam, der ist wohl
auch ein recht artiges Kind.

W i l h e l m.

Er ist mein Vetter aus
der Stadt. Wir sind ihm
alle gut; ich muß aber oft
über ihn lachen, daß er
von dem allen so wenig
weiß, was uns auf dem
Lande so viel Vergnügen
macht. Karl wundert sich
auch darüber. Gestern är-
gerte ich mich sogar über
ihn, als er sagte, daß
man den Bauermädchen,
die in der Herdte so flei-
ßig arbeiten, sein Geld nicht
so hingeben müsse; in der
Stadt wisse man es besser
anzuwenden.

P i o t r.

Czy tak? mówiłże on to, Gwilelmu? A wczoraj przecież naszej Maryi sam pieniędzy dał, która mu wieniec przez ramie przewiesiła, i od radości skakał, gdy ludzie tak ochoczych przy beczie, a potem znowu tak ukontentowanych przy robocie widział. Owszem kazał sobie więcej pieniędzy dadź, zaniósł je naszemu Jerzkowi, który najwyższą furę tak szykownie nałożył.

G w i l e l m.

To mu też było z razu śmieszno, iż od radości płakać można: a iemustanęły przecież łzy w oczach, gdy nam Oyciec tak wiele o obfitych dobrodzieystwach Boskich napowiadał, i nas tak gorliwie do boiaźni Boga i wdzięczności zachęcał.

P i o t r.

Nie przypominaszże sobie, Gwilelmu, gdy o wi ubodzy ludzie z miasta pojedynczych kłosów

P e t e r.

So? sagte er daß, Wilhelmchen? Und gestern hat er doch unserer Marie selbst Geld gegeben, die ihm einen Kranz um den Arm hieng, und hat vor Freuden gehüpft, als er die Leute so lustig bey der Lohne, und dann wieder eben so vergnügt bey der Arbeit sah. Ja, er ließ sich noch mehr Geld geben, und brachte es unserm Jürgen, der die höchste Fuhre so geschickt geladen hatte.

W i l h e l m.

Daß war ihm erst auch so lächerlich, daß man vor Freuden weinen könne, und ihm standen doch auch die Thränen in dem Augen, da uns Papa so viel von den häufigen Wohlthaten Gottes erzählte, und uns so ernsthaft zur Gottesfürcht und Dankbarkeit ermahnte.

P e t e r.

Erinnern Sie sich nicht, Wilhelmchen, als die armen Leute aus der Stadt die einzelnen Lehren so sorg-

tak troskliwie szukali, tak nędznie przytém wyglądali, cóż on wtenczas robić chciał?

G w i l e l m.

Przypominam sobie, że tam ubolewał tyle, co i my, iż się tak nieszczęśliwi ludzie znajdują, którzy swój chleb tak pracowicie zbierać muszą.

P i o t r.

A co nam WPana Oyciec powiedział, to go bardzo wzruszyło. „Patrzcie na owych nędznych, ile się oni napracować muszą, aby cokolwiek z naszego zbytku ku swoiey konieczney potrzebie zbrali. Nauczcie się stąd, kochane dzieci, nauczcie się być wdzięcznymi za dobrodzieystwa Boskie, oraz litościwymi i miłosiernymi dla tych nieszczęśliwych.“ Tego nie mógł WPana stry słuhać. Chciał on pobiedz, i owym ubogim ludziom ostatek swoich pieniędzy zanieść. Musi on przecięż bardzo być dobrym.

fältig aussuchten, und so elend dabey ausfahen, was er da thun wollte?

W i l h e l m.

Ja wohl, da jammerte es ihn so sehr, als uns, daß es unglückliche Leute gäbe, die ihr Brod so mühsam einsammeln müßten.

P e t e r.

Und was Ihr lieber Papa uns sagte, das hatte ihn recht sehr gerührt. „Seht jene Elenden, sprach er zu uns, wie sauer sie es sich werden lassen, et was von unserm Ueberflusse zu ihrer Nothdurft einzusammeln. Lernet hier, lieben Kinder, lernet dankbar gegen die Wohlthaten Gottes, zugleich aber mitleidig und mildthätig gegen diese Unglücklichen seyn.“ Das konnte Ihr Vetter nicht anhören. Er wollte fortlaufen, und den armen Leuten sein übriges Geld hintragen. Er muß doch wohl recht gut seyn.

G w i e l e m.

W i l h e l m.

Od wczorayszego dnia wydaie on mi się daleko lepszym niż dawniey.

Seit gestern kömmt er mir viel besser vor, als sonst.

P i o t r.

P e t e r.

Jakże on był kontent, gdym go nazad odwołał, i rzekł: mój Oyciec daie corok każdemu z tych ubogich po całym snopie zboża, i po srebrnym groszu, a podczas okrężnego mogą wszyscy do wsi się schodzić, i pić co im się podoba. To się podobało bardzo dobremu Leopoldowi.

Wie vergnügt war er nicht, da ich ihn zurückrief, und sagte: Mein Papa schenket alle Jahre jedem dieser Armen eine ganze Garbe und einem Groschen, und beim Aerdteschmauß dürfen sie alle ins Dorf kommen, und sich satt trinken. Das gefiel ihm gar zu wohl, dem guten Leopold.

G w i e l e m.

W i l h e l m.

Zdaie mi się, że sły-
szę obu nadchodzących:
wszak mieliśmy z nimi
razem kawę pić.

Es dünkt mich, ich höre
sie beyde kommen, wir soll-
ten ja mit ihnen zugleich
Caffee trinken.

L e o p o l d.

L e o p o l d.

Jakże się WPan masz,
Pietrusiu? Pozwolono
nam u WPana kawy
się napić. Jużes także
zupelnie rzeżwy Gwi-
lelinku?

Befinden Sie sich wohl,
Peter? Man hat uns er-
laubt, bey Ihnen Caffee
zu trinken. Sind Sie auch
hübsch munter, Wilhelm-
chen?

K a r o l.

Sługa W Pana, kochany Pietrusiu. Wszelkich pomyślności Gwilemkowi. Nie prawdaż, żeśmy dziś długo spali? Takeśmy się wczora po polu nabiegali.

P i o t r.

Myśmy dziś wcale kontenci, i cieszymy się, żeście WPanowie po wczorayszey ochocie smaczno spali.

G w i l e l m.

Ale do osmey godziny nie należałoby na wsi spać. Karolku! pięknyscie ranek stracili.

L e o p o l d.

Gdyby to ode mnie było zależało, tobyśmy wcale się kładź nie powinni byli. Toćto iest tak miło na wsi. Odtąd pewnie ia żadnego żniwa nie opuszczę. To są wcale inne zabawy, niżeli my po wielkich miastach mamy.

K a r l.

Ihr Diener, lieber Peter. Glück zu, Wilhelmchen! Nicht wahr, wir haben heute lange geschlafen? Wir hatten uns gestern auf dem Felde so müde gelaufen.

P e t e r.

Wir sind heute recht heiter, und freuen uns, wenn Sie nach der gestrigen Lust recht sanft geruhet haben.

W i l h e l m.

Über bis acht Uhr sollte man doch auch auf dem Lande nicht schlafen, Karlechen! Ihr habt einen schönen Morgen versäumt.

L e o p o l d.

Wenn es auf mich angekommen wäre, so hätten wir gar nicht zu Bette gehen dürfen. Das ist ja allerliebste auf dem Lande. Nun werde ich gewiß keine Aerndte wieder versäumen. Da sind ganz andere Lustbarkeiten als wir in großen Städten haben.

P i o t r.

Tedybyś WPan chętnie często bywał na wsi?

L e o p o l d.

O bardzo chętnie. Można się tu nauczyć wiele dobrego, czego kto w wielkiem mieście nie doświadcza. Przed rokiem można mi było powiedzieć, że żyto na drzewach rośnie, albo się z ziemi wykopuje, byłbym temu zapewne uwierzył. Nigdy nie tego nie widział. Tu wiednym dniem daleko mędrszym i weselszym zostałem, niżelim był przedtem.

G w i l e l m.

Tom ja WPanu przecię powiadał, Leopoldku. Byłeś atoli zawsze tak niewierny, i szydziłeś tylko, kiedy my WPanu nasze krotofile opowiadali.

L e o p o l d.

Już tego ja zapewne więcej czynić nie będę. Wstydzę się mocno, Gwilelmu. Ale powiedz mi WP. przecię, co to był

P e t e r.

Also wären Sie wohl gern oft auf dem Lande?

L e o p o l d.

O sehr gern. Man lernt hier viel Gutes, was man in einer großen Stadt gar nicht erfährt. Vor einem Jahre hätte man mir sagen können, daß das Korn auf den Bäumen wüchse, oder aus der Erde gegraben würde, ich hätte es ganz gewiß geglaubt. Niemals hätte ich etwas davon gesehen. Hier bin ich in einem Tage viel klüger und fröhlicher geworden, als ich vorher war.

W i l h e l m.

Das sagte ich Ihnen ja, Leopoldchen. Sie waren aber so ungläubig, und spotteten nur, wenn wir Ihnen unsere Bergnügungen erzählten.

L e o p o l d.

Nun werde ich das gewiß nicht mehr thun. Ich schäme mich recht, Wilhelmchen. Aber sagen Sie mir doch was für ein al

za ieden ów stary człowiek, który tam przy roli pod gęstą lipą siedział? Wszyscy ludzie mówili z nim tak uprzejmie, WPana oyciec także.

K a r o l.

Ten dobry staruszek, Leopoldku, przedrokiem tyle nam dobrego napowiadał, żeśmy wszyscy byli wzruszeni. Mój Oyciec kocha go iak swego Oycia.

P i o t r.

Jakoż jest to bardzo dobry człowiek. Już on dawno w naszej wsi żyje.

K a r o l.

Oy! o tym wiele ia WPanu napowiadam. Przed rokiem usiedliśmy pod ową wielką lipą wszyscy koło niego. Tam się go mój oyciec zapytał, dla czego on tylko sam pod drzewem siedział? „Szanowny Panie,“ rzekł on: „tu ia siadam corok, póki żniwo trwa, i cieszę się z obfitego plonu, z pracowitości moich dzieci

ter Mann das war, der dort am Acker unter der dicken Linde saß? Alle Leute sprachen so freundlich mit ihm. Ihr Papa auch.

K a r l.

Dieser Alte, Leopoldchen, hat uns vergangenes Jahr so viel Gutes erzählt, daß wir alle gerührt waren. Mein Papa liebt ihn, wie seinen Vater.

P e t e r.

Ja, das ist auch ein recht guter Mann. Er hat schon sehr lange in unserm Dorfe gelebt.

K a r l.

O! von den will ich Ihnen recht viel erzählen. Borm Jahre saßen wir unter der großen Linde alle um ihn herum. Da fragte ihn mein Papa, warum er vorher so allein unter dem Baum gesessen? „Ehrwürdiger Herr,“ sagte er: „hier sitze ich alle Jahre, so lange die Aerdte dauert, und freue mich über den Aerdtesegen, und über die Arbeitsamkeit mei-

i wnucząt. Jam teraz ner Kinder und Kindes-
 goletniey starości do- kinder. Ich bin nun 90
 szedł, i temi zarobio- Jahre alt geworden, und
 nemi rękami już 85 habe mit diesen abgebar-
 lat chleba mego na tey teten Händen 85 Jahre
 roli dorabiałem się. Te- mein Brod auf diesen
 raz siadam codzien tu- Weckern erworben. Nun
 tay, i dziękuię Bogu setze ich mich alle Tage
 naszemu, że mnie tak hieher, und danke un-
 długo żywił, i tak dłu- serm Gott, daß er mich so
 go zdrowego utrzymy- lange ernähret und gesund
 wał, i że mi tak dobre erhalten, und daß er mir
 dał dzieci.“ so gute Kinder gegeben.“

Leopold.

Leopold.

Pocziwy człowiek!
 W samey rzeczy, wy-
 glądał on też bardzo si-
 wy. Takich starych lu-
 dzi nie wiele się zape-
 wne trafia.

Der gute Mann! Ja,
 er sah auch recht grau aus.
 Solche alte Leute giebt es
 wohl nicht viel.

Karol.

Karl.

(Opowiada dalej.)

(Erzählet weiter.)

„Ludzie, którzy tam na
 polu tak pilnie robią, są
 wszyscy moimi dzie-
 ćmi i wnuczkami. Mam
 ia, Bogu dzięki! dosyć
 sił do władania pługiem
 i kosą, ale moje dzieci
 nie chcą tego. Pracuią
 one za mnie niemi.
 Niechętnie na to patrzę,
 że im pomagać nie mo-
 gę. Z miłości ku mnie

„Die Leute, die dort
 auf dem Felde so fleißig
 arbeiten, sind alle meine
 Kinder und Kindes-
 kinder. Ich habe, Gottlob! noch
 Kräfte genug, den Pflug
 und die Sense zu führen,
 aber meine Kinder wollen
 das nicht. Sie arbeiten
 für mich mit. Ich sehe es
 nicht gern, daß ich ihnen
 nicht helfen darf. Aus

nie chcą mi już tego
dozwolić.“

Liebe wollen sie mir es nicht
mehr erlauben.“

G w i e l e m .

W i l h e l m .

Gdy on to opowiadał,
wzniósł nasz Oyciec rę-
ce, i błogosławił starca
i jego bogoboynę dzieci.
Dziękował on moiemu
Oycu, i płakał z rado-
ści nad tém błogosła-
wienstwem. My wszyscy
płakaliśmy z nim, i gła-
skali starca, iak naszego
dziadunia.

Als er das erzählte, hob
unser Papa die Hände auf,
und segnete den alten Greis
und seine frommen Nach-
kommen. Da dankte er
meinen Papa und weinte
vor Freuden über diesen
Segen. Wir alle weinten
mit und liebkoseten dem
Alten, wie unserm Groß-
vater.

L e o p o l d .

L e o p o l d .

Tambym i ja pewnie
także płakał. O iak to
muszą bydź dobre dzie-
ci! a przecię są tylko
chłopi.

Da hätte ich ganz gewiß
auch geweint. Was müs-
sen das für gute Kinder
seyn! und doch sind es nur
Bauern.

K a r o l .

K a r l .

Wszakżem ia to WPan-
nu często powiadał, że
ludzie na wsi są bardzo
pocziwymi ludźmi. Do-
puść mi tylko WPan do-
powiedzieć., „Moi potom-
kowie, mówił starzec da-
ley, kochają mnie wszy-
scy iak swego Oycę.
Znoszą mi oni chleb,
na który sam zarabiać
nie mogę, i są bardzo
radzi temu, że mnie

Das habe ich Ihnen ja oft
gesagt, daß die Leute auf
dem Lande recht gute Men-
schen sind. Lassen Sie mich
aber nur außerzählen. „Mei-
ne Nachkommen, sagte der
Alte weiter, die lieben
mich alle, wie ihren Va-
ter. Sie bringen mir das
Brod, das ich nicht mehr
selbst verdienen darf, und
sind recht froh, daß sie
mich in meinem Alter auch

w moiej starości równie pielęgnować mogą, iakem ja ich w ich młodości pielęgnowałem, i za nich pracowałem.“ Tu stuknął go Oyciec w ramie, i nazwał go szczęśliwym, iż tak dobre miał dzieci, i powiedział, że Bóg iego bogoboyność już tu w iego dzieciach nadgradza.

G w i l e l m.

A do nas rzekł Oyciec, że wszystkie bogoboyne dzieci przykładu tego naśladować powinny. Jakżeby też można swoim Rodzicom z serca nie bydź przychylnymi, gdy oni nam zawsze tak wiele dobrego czynią, i nam wszystko dają, czego potrzebujemy.

P i o t r.

Mój oyciec każe też temu starcowi i iego familii co rok beczkę piwa dawać, za to, że ci ludzie tak są pilni, i swemu staremu Oycu tak wiele synowskiej miłości okazują.

so pflegen können, wie ich sie in ihrer Jugend gepflegt, und für sie gearbeitet habe.“ Hier klopfte ihm Papa auf seine Schultern, und pries ihm glücklich, daß er so gute Kinder hätte, und sagte, daß Gott seine Frömmigkeit schon hier in seinen Kindern belohne.

W i l h e l m.

Und zu uns sagte Papa, daß alle fromme Kinder diesem Beispiele folgen müßten. Wie könnte man auch seinen Aeltern nicht herzlich gut seyn, da sie uns immer so viel Gutes thun, und uns alles geben, was wir brauchen.

P e t e r.

Mein Papa läßt auch diesem Alten und seiner Familie alle Jahre eine Tonne Bier geben, weil die Leute so fleißig sind, und ihrem alten Vater so viel kindliche Liebe beweisen.

Leopold.

Lecz jakim sposobem ten człowiek takiej do-
czekał starości, kiedy
w swoim życiu tak
wiele pracował, i tylko
tak nikczemney chłop-
skiej stawy używał?

K a r o l.

Ładnie się zapytuiesz
Leopoldku. Jeszczeż nie
słyszał, że przez pracę
i mierność nayłatwiej
podeszłego wieku dosiądz
można, kiedy się kto
Boga boi, i spokojne
ma sumnienie? Spytay
się iedno samego starca,
kiedy żniwiarski wieniec
oddany zostanie, i sta-
ruszek ze swoją familią
tu wieczerzać będzie.

Leopold.

Któż przynosi ten wie-
niec, i co on ma zna-
czyć?

P i o t r.

Tego nie wiesz także,
Leopoldku. Oto będziesz
jutro po południu wiele
nowego widział, i w wie-
czór się cieszył. Ja Wmć
Panu krótko tylko po-

Leopold.

Wobon ist aber der Mann
so alt geworden, wenn er
in seinen Leben so viel ge-
arbeitet, und eine so schlech-
te Bauernkost genossen hat?

K a r l.

Sie fragen artig, Leo-
poldchen. Haben Sie noch
nicht gehört, daß man durch
Arbeit und Mäßigkeit am
leichtesten ein hohes Alter
erreichen kann, wenn man
Gott fürchtet, und ein ru-
higes Gewissen hat? Fra-
gen Sie einmal den Alten
selbst, wenn der Heindre-
kranz übergeben ist, und
der Greiß mit seiner Fa-
milie hier speisen wird.

Leopold.

Wer bringt denn diesen
Kranz, und was hat er
zu bedeuten?

P e t e r.

Das wissen Sie auch
nicht, Leopoldchen. O dann
werden Sie morgen Nach-
mittag viel Neues sehen,
und auf den Abend ver-
gnügt seyn. Ich will Ih-

wiem, co za własność ten wieniec ma. Naprzód iemy obiad, potem siadamy wszyscy przed domem, i czekamy na ludzi, którzy wieniec niosą. Ten bywa tak wielki, iak małe wozowe koło. Jest ze zboża pleciony, a kwiatami i wstęgami przystroiony. Jeden z młodych ludzi niesie go, a wszyscy ludzie, którzychś WPan na polu pracujących widział, idą za nim.

G w i e l e m.

Tych my obay niosących widzieli, Karolek i ja. Póki żyć będziemy, tego ukontentowania nie przepomnimy.

L e o p o l d.

Ledwie mogę doczekać, żebyś mi WPan powiedział, co się dalej dzieje. Gdybyśmy tylko jutro prędzey obiad zjedli! inaczey czas będzie mi się bardzo długi wydawał.

P i o t r.

Młode chłopskie dzie-

nen nur kurz sagen, was für eine Bewandniß es mit dem Nerndtekränze hat. Erst essen wir Mittagsbrod. Dann sehen wir uns alle vor dem Hause hin, und erwarten die Leute, die den Kranz bringen. Der ist so groß, wie ein kleines Wassergemad. Er wird von Getraide geflochten, und mit Blumen und Bändern ausgeputzt. Einer von den jungen Leuten trägt ihn, und alle Leute, die Sie auf dem Felde arbeiten gesehen, folgen ihm nach.

W i l h e l m.

Die haben wir alle beyde bringen sehen, Karlschen und ich. In unserm Leben werden wir die Lust nicht vergessen.

L e o p o l d.

Ich kann es kaum erwarten, daß Sie mir sagen, was nun weiter geschieht. Wenn wir nur Morgen erst gespeiset hätten! die Zeit wird mir recht lang werden.

P e t e r.

Die jungen Bauernmäd-

W

wczęta i nasze dziewczki
 mają wtedy odkryte głow-
 wy, kwiecistemi wianka-
 mi ustrojone, a bezzenni
 chłopcy i parobcy wszel-
 kiego gatunku pięknemi
 wstążkami są przyozdo-
 bieni.

Leopold.

To musi najmiłszy
 widok sprawować. Po-
 wiadajże WPan daley.

P i o t r.

Naprzód idą wszyscy
 bez porządku za niosą-
 cym wieniec. Jak tylko
 z nim na nasz dziedzi-
 niec przyyda, zaczynaia
 wszyscy owę piękną
 pieśń: Teraz dziękuycie
 wszyscy Bogu, i t. d.
 Tę prześpiwujemy całą
 i widać każdemu z o-
 czu, iak się cieszy, że
 Bóg dla nas tak był ła-
 skawym, i znowu tyle
 chleba i żywności dla by-
 dła urość pozwołił.

Leopold.

Toć pewnie Pietrusiu,
 tak poczciwych ludzi,
 którzy mu tak serdecznie
 dziękuia, musi Bóg bar-
 dzo kochać, i onym

chen und unsere Mägde
 sind dann alle in bloßen
 Köpfen mit Blumenkrän-
 zen geschmückt, und die le-
 digen Bursche und Knechte
 mit allerley schönen Bän-
 dern behangen.

Leopold.

Das muß allerliebßt aus-
 sehen. Erzählen Sie doch
 weiter.

P e t e r.

Erst folgen Sie alle zer-
 streut dem Kranzträger.
 Sobald sie damit auf uns-
 fern Hof kommen, stimmen
 sie alle das schöne Lied an:
 Nun danket alle Gott ic.
 Das singen wir ganz aus,
 und man sieht es einem
 jeden an den Augen an,
 wie er sich freuet, daß Gott
 uns so gnädig gewesen, und
 wieder so viel Brod und
 Futter für das Vieh hat
 wachsen lassen.

Leopold.

Nun gewiß, Peter, so
 frommen Menschen, die
 ihm so herzlich danken,
 die muß Gott wohl recht
 lieb haben, und ihnen

swego błogosławieństwa
użyczać.

gern seinen Segen gön-
nen.

G w i e l e m.

W i l h e l m.

Zapewne, Leopoldku, Bóg nas kocha. My też nie zaniechujemy nigdy naszego codziennego chleba z wdzięcznością pożywać. Ja WP. jeszcze więcej powiem. Przed rokiem, gdy dziękczynienia pieśń śpiewano, wszedł Oyciec w koło, które weselący się wiśniacy zrobili. Myśmy stali przy nim. Tam musieliśmy wszyscy z nim ręce złożyć, a on się modlił. Przy końcu zawołali wszyscy, Amen, i dziękowali radosnym sercem Dawcy wszystkiego dobra.

Frenlich, Leopoldchen, hat uns Gott lieb. Wir unterlassen auch niemals, unser täglich Brod mit Dankbarkeit zu genießen. Ich will Ihnen wohl noch mehr sagen. Vorm Jahre, als das Danklied gesungen wurde, trat Papa in einen Kreis, den die fröhlichen Landleute geschlossen hatten. Wir standen neben ihm. Da mußten wir alle mit ihm die Hände falten, und er betete. Am Ende riefen sie alle Amen, und dankten mit freudigen Herzen dem Geber alles Guten.

K a r o l.

K a r l.

Ey, Ey, Leopoldku! Coto za świerczki w oczach (całnie go z uprzejmością) WP. kochany Stryiaszku, iakże ja kocham cię teraz! Już tedy czuiesz przeciw sam, że boiaźń Boga jest coś pięknego. Jutro po południu ieszczeto więcej uczuiesz.

Ey, Ey, Leopoldchen! Was sind das für wäßrige Augen (er küßt ihn freundlich), Sie gutes Wetterchen, wie liebe ich Sie jetzt! Nun fühlen Sie doch selbst, daß die Gottesfurcht etwas schönes ist. Morgen Nachmittag werden Sie wohl noch mehr fühlen.

Leopold.

O co to za szczęśliwe życie!

P i o t r.

Nie iestżes WPan w swoim wielkiem mieście ieszcze szczęśliwszy?

Leopold.

Jakożywo nie. Tam mamy wcale inne uciechy, które mi się teraz wcale już nie podobają: mało co kiedy przy nich czuję, ale tu iestem z całego serca wesół.

P i o t r.

Wieczorem bywa też bardzo wesóło. Gdy mój oyciec ludziom dobrą kolacją, i do sytości pić da, robią oni sobie na śródku wsi niewinną zabawkę. Nazywam ją niewinną, bo wszelkie zdroności przy niej troskliwie unikane bywają. Starezec siada wtedy we śródku między niemi, i widać to bardzo wyraźnie, iak on się z wesółości swoich dzieci i wnuków cieszy.

Leopold.

O! was ist das für ein glückliches Leben.

P e t e r.

Sind Sie denn in Ihrer großen Stadt nicht noch glücklicher?

Leopold.

Bei weitem nicht. Da haben wir ganz andere Freuden, die mir jetzt gar nicht mehr gefallen. Ich fühle nur immer so wenig dabei; aber hier bin ich von ganzem Herzen fröhlich.

P e t e r.

Auf den Abend wird es auch recht lustig zugehen. Nachdem der Papa den Leuten eine gute Mahlzeit und satt zu trinken gegeben, machen sie sich mitten im Dorfe ein unschuldiges Vergnügen. Ich nenne es unschuldig, weil alle Ausschweifungen dabei sorgfältig vermieden werden. Der Greis sitzt dann mitten unter ihnen, und man sieht es recht deutlich, wie er sich über die Fröhlichkeit seiner Kinder und Enkel freut.

Wilhelm.

Tak, Leopoldku, to jest prawda, i WPan masz zaraz widzieć, iak oni się około niego ciska, i onemu co moment coś przynoszą. Wystrojone dziewczęta dostawiają mu zawsze świeży dzban piwa, i pią do niego z uprzejmością. Co najlepszego mają, niosą do niego, i głaszezą z przymleniem rozweselone jego lice. Parobcy i młode chłopki zapalają mu raz wraz lulkę, ile razy od radości zapomina oney wykurzyć.

Leopold.

Przecudownie To ia muszę sam widzieć. Nie możemyż na wieczór koło tego poczciwego starca usieść i jego radości bydź przytomnymi? Wieszcze co, Karolku, my iemu, naysmaczniejsze rzeczy z naszej kolacyi zaniesiemy, aby on nas tak lubił, iak swoje dzieci i wnuki.

Piotr.

Prawda, tego pozwala nam Oyciec, abysmy

Wilhelm.

Ja, Leopoldchen, daß ist wahr, und sie sollten nur sehen, wie sie sich um ihn herum drängen, und ihm alle Augenblicke etwas zutraagen. Die geputzten Mädchen bringen ihm immer einen frischen Krug Bier, und trinken ihm freundlich zu. Das Beste, was sie haben, bringen sie ihm, und streicheln ihm freundlich die Wangen. Die Knechte und jungen Bauern breunen ihm jedesmahl sein Pfeifchen wieder an, wenn er vor Freuden vergessen, es auszurauchen.

Leopold.

Allerliebst. Daß muß ich selbst sehen. Können wir uns nicht auch den Abend um den guten Alten herumsetzen, und seiner Freude beywohnen? Wissen Sie was, Karlschen, wir wollen ihm das Delikateste von unserer Abendmahlzeit mitbringen, damit er uns auch so gut sey, wie seinen Kindern und Enkeln.

Peter.

Ja, daß erlaubt uns Papa wohl, daß wir uns

przy nim siedzieli, i iego się ukontentowaniom wraz z nim przypatrywali, ale zanieść nie mu nie możemy. Bo dziś iemy daleko, późnief, niż kiedy indziej, a po stole nie możemy znowu iść na wieś. To atoli nie znaczy. Starzec dostaie i tak od matuli dla siebie iedynie samego sztukę naypiękniejszego placka, i flaszczkę naszego naylepszego wina, a to nosi mu matunia sama do wsi. Tam piie on ochoczo za iey i mego Oyca zdrowie, i dziękuie tak czule za szacowne wzmocnienie swego żołądka. My możemy wtedy bydź także przy tém.

Leopold.

To jest wybornie. Więcon i nasze zdrowie pić będzie.

Karol.

Cała ta wesołość dla nas wszystkich nazbyt prędko przeydzie.

zu ihm setzen, und seine Freude mit ansehen, aber mitbringen können wir ihm nichts. Denn heute essen wir viel später, als sonst, und nach Tische dürfen wir nicht wieder ins Dorf gehen. Das hat aber nichts zu sagen. Der Alte bekommt doch von der Mama für sich ganz allein ein Stück vom schönsten Kuchen, und ein Fläschchen von unserm besten Wein, und das bringt ihm Mama selbst ins Dorf. Da trinkt er fröhlich auf ihre und meines Pappas Gesundheit, und dankt so freundlich für die kostbare Stärkung seines Magens. Wir können dann auch dabey seyn.

Leopold.

Das ist vortrefflich. So wird er auch wohl einmal unsere Gesundheit trinken.

Karl.

Die ganze Lust wird für uns alle viel zu geschwind vorüber gehen.

Leopold.

Leopold.

Już czwarta bifa.

Es hat schon vier Uhr ge-
schlagen.

P i o t r.

P e t e r.

Teraz tedy musimy
się na jutrzejszy uro-
czysty dzień przysposo-
bić, i nasze suknie uło-
żyć.

Nun müssen wir uns auf
den morgenden festlichen
Tag anschicken, und un-
sere Kleidung in Ordnung
bringen.

Erzählungen

aus dem Leben Friedrichs des Zweyten,
Königs von Preußen.

1.

Der alte General Zietzen schlief einst bey der königlichen Tafel ein, und als ihn jemand aufwecken wollte, sagte der König: Laßt ihn schlafen, er hat lange genug für uns gewacht.

2.

Bev der Belagerung der Festung Küstern waren große Fehler vorgegangen. Als sich der Kommandant deswegen bey'm Könige entschuldigte, antwortete er ganz gelassen: Der Fehler liegt an mir selbst: Warum habe ich ihn zum Kommandanten gemacht.

3.

Nach der unglücklichen Schlacht bey Kollin schrieb Friedrich an den Lord Marichall unter andern auch folgendes: Das Glück hat mir diesen Tag den Rücken zukehrt. Ich hätte es vermuthen sollen: es ist ein Frauenzimmer, und ich bin nicht galant. Es erklärte sich für die Damen, die mit mir Krieg führen.

P O W I E Ś C I

z życia Fryderyka drugiego Króla Pruskiego.

1.

Stary General Zitten zasnął był raz u królewskiego stołu: a gdy go ktoś obudzić chciał, rzekł Król: niech śpi, dosyć on długo dla nas czuwał.

2.

Przy obleżeniu twierdzy Kistryna wielkie zaszły błędy. Gdy się Kommandant z tego przed Królem usprawiedliwiał, odpowiedział on cale spokojnie: Błąd ten spada zaiste na mnie samego. Na cóżem ja też ciebie Kommandantem zrobił!

3.

Po nieszczęśliwej bitwie pod Kollinem, pisał Fryderyk do Lorda Mareszala między innymi i to co następuje: Fortuna tego dnia tyłem się do mnie obróciła. Powiniennem się był tego spodziewać. Jest to niewiasta, a ja nie do umizgów. Oświadczyła się tedy za damami, które ze mną woynę prowadzą.

4.

Bei der Zusammenkunft des Königs mit dem Kaiser, war große Tafel, wozu die vornehmsten Officiere gezogen wurden. Da sich der General Laudon untenan setzen wollte, rief ihm der König zu: Kommen Sie her, General Laudon, setzen Sie sich hierher, ich habe Sie allemal lieber zur Seite als mir gegenüber.

5.

Das auf königliche Kosten gebaute Predigerhaus in Potsdam, erhielt nur einen Eingang. Die Geistlichen suchten daher schriftlich beim Könige an, für einen jeden Prediger einen besondern Eingang machen zu lassen. Der König schrieb eigenhändig auf die Bittschrift: Es ist nur eine Thüre zum Himmel.

6.

Der General Zarembo hatte einen weitläufigen polnischen Namen. Der König hatte davon gehört und fragte ihn einmal: Wie heißt er denn eigentlich, Zarembo? Der General sagte seinen langen Namen her. Ey! rief der König aus, so heißt ja der Teufel nicht. Mit kaltem Ernste erwiderte Zarembo: Nun eure Majestät, der ist auch nicht von meiner Familie.

7.

Der König sagte einst zu dem Abt Bastiani: Wenn Sie die päpstliche Krone erlangen werden, die Ihr erbaulicher frommer Lebenswandel Ihnen gewiß noch erwerben muß, wie werden Sie mich aufnehmen, wenn ich nach Rom komme, Ihnen meine Devotion zu erweisen? Man lasse den schwarzen Adler

4.

Przy zjechaniu się Króla z Cesarzem był dany wielki stół, do którego przedniejsi Officerowie zaproszeni byli. Gdy General Laudon nisko usieść chciał, zawołał nań Król: Pójdź sam Generale Laudonie, usiądź tu: wolę cię zawsze mieć obok siebie, niżeli przeciw sobie.

5.

Królewskim kosztem wystawiony dla Predykantów dóm w Potsdamie miał tylko jedno wniście, Duchowni dopraszali się przeto na piśmie u Króla, ażeby dla każdego Predykanta osobny wchód zrobić pozwolił. Król napisał własną ręką na supplice: Jedne są drzwi do Nieba.

6.

General Zaręba miał bardzo długi Polski przydomek. Król słyszał o tem, i zapytał go raz: Jakże się nazywasz właściwie Zarębo? General powiedział mu swoje długie nazwisko. Ey! zawołał Król, tak się i diabeł nie nazywa. Oziębłe odpowiedział mu Zaręba: Prawda Najiaśniejszy Panie, bo też on nie jest z moiey Familii.

7.

Król rzekł raz do Opata Bastyaniego: Kiedy W Pan Papieżkiewy korony dostąpisz, którą przykładne i pobożne iego życie wyiednać mu pewnie musi, iakże mnie przymiesz, gdy do Rzymu przyjadę dla okazania W Panu moiey przychylności? Wpuścić czarnego Orła do siebie ka-

herein, werde ich sagen, versetzte der Abt, er decke mich mit seinem Flügel, aber verschone mich mit seinem Schnabel.

8.

Ein Bedienter hatte den König so erzürnet, daß er ihm eine Ohrfeige gab, und seine Haare dabei etwas in Unordnung brachte. Der Bediente setzte sich hierauf in des Königs Gegenwart vor einem Spiegel, und fing an, seine Frisur zurecht zu machen. Schurke! was unterstehst du dich? Eure Majestät, ich wollte nicht gern die Leute in dem Vorzimmer sehen lassen, was zwischen uns beyden vorgegangen ist. Der König lachte darüber, und ging aus seinem eigenen Zimmer.

9.

Ein Reisender, der sich in Potsdam aufhielt, macht die Anmerkung: Die Bibliothek des Königs sey eine der schönsten, vom feinsten Geschmack, und von seiner eigenen Anordnung. Er ließ sich auch die Garderobe zeigen, diese bestand aus zwey blauen Röcken mit rothen Aufschlägen, wovon an dem einen das Futter schon ganz durchgerieben war, zwey gelben, ziemlich stark mit spanischen Schupstabsack bestreuten Westen, drey Paar gelben Beinleidern, und einer blausammeten reich mit Silber gestickten Garde-Uniform. Zahlreicher war der Kleidervorrath Friedrichs nie. Wie selten trifft man in Pallästen dergleichen Garderoben, dergleichen Bibliotheken an!

10.

In dem siebenjährigen Kriege ritt der König einst mit einem kleinen Gefolge recognosciren. In

żę, odpowiedział Opat, aby mnie zasłaniał skrzydłem swoim, a nie raził dziobem.

8.

Jeden służący tak był Króla rozgniewał, że ten dał mu w gębę, i włosy jego przytém nieco rozczochrał. Służący stanął potém w przytomności Króla przed zwierciadłem, i zaczął fryzurę swoją poprawiać. Hultaiu! cóż ty robisz? Najjaśniejszy Panie, nie chciałbym ludziom w przedpokoju dać poznać, co między nami obudwoma zaszło. Król rozśmiał się na to, i wyszedł ze swojego pokoju.

9.

Pewny podróżny, który w Potsdamie nie-
iaki czas bawił, czyni uwagę: że Biblioteka
Króla jest najpiękniejsza, najwyborniejszego
gustu, i od niego samego ułożona. Kazał on
sobie także garderobę pokazać, ta składała się
ze dwóch granatowych zwierzchnich sukni z czer-
wonemi wyłogami, z których u iedney podsze-
wka już nieco przetarta była: ze dwóch żółtych
mocno tabaką hiszpańską nabitych kamizelek,
ze trzech par żółtych spodni, i z iednego gra-
natowo axamitnego bogatego srebrem haftowane-
go Gwardyi munduru. Nigdy liczniejszą nie była
garderoba Fryderyka. Jak rzadko zastać po pa-
łacach podobną garderobę, podobną bibliotekę!

10.

Podczas siedmioletniej wojny wyjechał raz
Król z małą eskortą na rekognoskowanie. W ie-

einem Gebüsch lagen einige Panduren, die durch einzelne Schüsse nach dem Gefolge des Monarchen zielten. Der Held achtete dies nicht, als ihm plötzlich ein Feldjäger zurief: Retten sich eure Majestät, da unter diesem Baume, dicht am Wege, legt einer auf Sie an! Friedrich behielt seine Fassung, sah sich um, erblickte den zielenden Panduren, hob seinen Stock in die Höhe, und rief ihm mit drohender Stimme zu: Du! du! und der Pandur streckte erschrocken das Gewehr, entblößte sein Haupt, und blieb in ehrerbietiger Stellung stehen, bis der König vorüber geritten war.

11.

Als sein Alter und seine Leibeschwäche zunahmen, begegnete es dem Könige einigemal, daß er etwas länger schlief, als er sich vorgesetzt hatte. Er ärgerte sich darüber, und befahl seinem Kammerlakfeyen ihn nicht länger, als bis vier Uhr schlafen zu lassen. Einst kam ein Bedienter, den der König erst angenommen hatte, um diesen Befehl zu erfüllen. Laßt mich doch noch ein wenig schlafen, ich bin noch gar zu müde! Eure Majestät haben mir befohlen, ich sollte so früh kommen. Nur noch eine einzige Viertelstunde, sage ich. Keine Minute, Eure Majestät, es ist vier Uhr! ich lasse mich nicht abweisen. Nun das ist brav! rief der König, du würdest übel angekommen seyn, wenn du mich hättest liegen lassen.

12.

Bei der Belagerung von Schweidnitz, war der König mit einem Ingenieur nicht zufrieden, und sagte mit Unwillen zu ihm: Scheer er sich zum Heuler! Der Ingenieur ging stillschweigend weg. Da es der König sah, rief er ihn zurück, und sagte: Ich will, daß ihr die Belagerung fortsetzt, und dann fortgeht.

dnych krzakach leżało kilku Pandurów, którzy pojedynczemi wystrzałami do eskorty Króla celowali. Bohaty nie zważał na to, aż nań nagle strzelec ieden zawołał: Najjaśnieyszy Panie ratuy się! tam pod owém drzewem tuż przy drodze mierzy ieden do Pana. Fryderyk nie zmieszał się bynajmniey, obeyrzał się, postrzegł celującego Pandura, podniósł swoją laskę w górę, i zawołał nań groźnym głosem: Ty! ty! a Pandur wziął przelękniony swoją broń do nogi, odkrył głowę, i stał w pewney uszanowania postawie, aż póki Król nie przejechał.

11.

Gdy jego wiek i jego słabość wzmagały się, trafiło się Królowi kilka razy, że trochę dłużej spał, niżeli sobie założył. Markotno mu to było i rozkazał swemu pokojowemu, aby mu nie dłużej, tylko do czwartey godziny spać pozwolił. Raz przyszedł służący, którego Król dopiero co był przyjął dla dopełnienia tego rozkazu. Day mi ieszcze trochę się przespać, jestem cale ociężały. Wasza Królewska Mość rozkazałaś mi, abym tak rano przyszedł. Jeszcze tylko ieden kwadransik, mówię ci. Ani minuty N. Panie, już czwarta godzina, nie dam się odprawić. No! to i dobrze, zawołał Król, byłbyś bardzo źle przywitany, gdybyś mi był leżeć pozwolił.

12.

Przy obleżeniu Swidnicy nie był Król z iednego Inżyniera kontent, i rzekł do niego z gniewem: idź precz do kata! Inżynier słowa nie powiedziawszy odszedł. Król to widząc, zawołał go i rzekł: Chcę, ażebyś obleżenia dokończył, a potém odszedł. Bez długiego namysłania się od-

Ohne sich lange zu bedenken, antwortete ihm der Ingenieur; Eure Majestät bin ich für die Gnade verbunden, daß Sie mir erlauben, mir erst ein Bein, oder einen Arm wegschießen zu lassen, ehe ich aus Ihrem Dienste gehe. Ich habe aber beyde nöthig, damit ich Eurer Majestät die Unkosten ersparen kann, mich aus Ihren Staaten tragen zu lassen. Ueber diese Dreistigkeit war der König nicht ungehalten, sondern lachte darüber, befahl ihm an seine Arbeit zu gehen, und beschenkte ihn reichlich.

13.

Als Stanislaus Augustus den polnischen Thron bestieg, erhielt er Glückwünschungsschreiben von allen Höfen; das merkwürdigste ist das vom Könige von Preußen. Eure Majestät müssen bedenken, daß, da Sie Ihre Krone durch Wahl und nicht durch Geburt erhalten haben, die Welt aufmerksamer auf Ihre Handlungen sehn wird, als auf die Handlungen irgend eines andern Monarchen in Europa, und das ist nicht mehr wie billig. Da letzteres bloß eine Wirkung der Verwandtschaft ist, so erwartet man von einem solchen nichts mehr (wiewohl viel mehr zu wünschen wäre) als das, womit die Menschen gewöhnlich begabet sind; aber von dem, welcher von seines Gleichen, von einem Unterthan, zum Könige erhoben worden, von dem, welcher freywillig gewählt worden, über die zu regieren, die ihn wählten, erwartet man alles, was nur eine Krone verdienen und zieren kann. Dankbarkeit gegen sein Volk ist die erste Tugend eines solchen Monarchen, denn ihm allein nächst der Vorsehung hat er's zu danken, daß er Monarch ist. Ein König von Geburt, der seines Standes unwürdig handelt, ist bloß eine Satyre auf sich selbst; aber ein gewählter König, der seiner Würde nicht gemäß handelt, beschimpft auch seine Unterthanen. Eure Majestät werden gewiß diese Bärme

powiedział mu Inżynier: Waszey Królewskiej Mości iestem za tę łaskę obowiązany, iż pozwalam, abym sobie wprzód nogę lub rękę ustrzeżić dał, nim z iego służby wydeję; oboie atoli iest mi potrzebne, abym W. K. Mości kosztu oszczędzić mógł na wyniesienie mię z iego Państwa. Na tę iego zuchwałosc Król się nie oburzył, owszem rozśmiał się, i kazał mu do swoiey roboty powrócić, i udarował go hojnie.

13.

Gdy Stanisław August na tron Polski wstąpił, odebrał powinszowanie od wszelkich dworów. Naywiększey godne uwagi iest powinszowanie Króla Pruskiego: „Wasza Królewska Mość powinienes rozważać, że kiedy przez elekcyą, a nie przez urodzenie koronę otrzymałeś, świat bacznieyszim na iego postępkę będzie, niżeli na sprawy któregokolwiek innego Monarchy Europy: i nic nad to sprawiedliwszego. Gdy bowiem, ostatnie tylko iest skutkiem pokrewienstwa, tedy nie spodziewaią się po takim niczego więcey (luboby daleko więcey życzyć należało) nad to, czém ludzie pospolicie obdarzeni bywaią: lecz po tym, który od równych sobie z poddanego na Króla wyniesiony został, po tym, który dobrowolnie wybrany był do rządzenia tymi, którzy go obrali, obiecuią sobie wszystko, co tylko na koronę zasłużyć i onę zdobić może. Wdzięczność dla swego Ludu iest pierwszą cnotą takowego Monarchy: bo iemu samemu po Opatrzności winien iest, ze iest Monarchą. Król z urodzenia, który nie tak, iak przystało na stan iego, czyni, ściąga tylko na siebie samego naganę; ale obrany Król, który się dostoięństwu swemu nieprzyzwoicie sprawuie, hańbi także swoich poddanych. W. K.

verzeihen, sie ist eine Wirkung der aufrichtigsten Achtung. Der vorzüglichste Theil des Gemäldes ist nicht so sehr eine Lehre, was Sie seyn sollten, als eine Prophezeihung, was Sie seyn werden.

Aus der vaterländischen Geschichte.

14.

Die übermäßige Neigung zu der Jagd und schönen Pferden, bewog Wyzga, den Erzbischof von Gnesen zu sagen: daß viele junge Herrchen das traurige Schicksal des Acteon und Diomedes, die von ihren eignen Pferden und Hunden gefressen wurden, erfahren.

15.

Man berichtete einst dem Johann Chodkiewicz, daß eine unzählige Menge Feinde anrückte. Obgleich dieser Held nur eine Handvoll Truppen bey sich führte, so griff er dennoch alsbald auf die erhaltene Nachricht mit unerschrockenen Muthe nach dem Säbel, und sagte: Mit diesem Säbel will ich die Feinde zählen.

16.

Stephan Batory besuchte einst in Krakau die Schulen, und da er Willens war die Jugend zu überreden, daß die Wissenschaften den Weg zu Ehrenstellen am sichersten bahnen, sprach er zu einem armen, aber den Studien fleißig obliegenden Studenten: Disce puer, faciam te Moscipanie, das ist: Lerne Junge, und ich will dich zum Herren machen.

Mość wybaczysz pewnie zapałowi temu, iest on skutkiem rzetelnego szacunku. Naypiękniejsza część obrazu nie tak iest nauką, czém bydź powinienes, iako raczey przepowiedzeniem, czém będziesz.

Z oyczystych dzieciów.

14.

Zbyteczne przywiązanie do polowania i pięknych koni, pobudziło Wyżgę Arcybiskupa Gnieźnieńskiego powiedzieć: że wielu młodych Paniczów smutnego losu Akteona i Dyomedesa, którzy od swoich własnych koni i psów pożarci byli, doznawaią.

15.

Doniesiono raz Janowi Chodkiewiczowi, że nieprzeliczone mnóstwo nieprzyaciół nadchodziło. Lubo ten bohater garstkę tylko woyska z sobą prowadził, wziął się iednak zaraz po odebraney tey wiadomości z nieustraszonym umysłem za szablę i rzekł: Tą ia szablą nieprzyaciół policzę.

16.

Stefan Batory odwiedzał raz w Krakowie Szkoły, a że chciał Młodzież przekonać, iż nauka drogę do godności naypewniey toruie, rzekł do iednego ubogiego, lecz pilnie uczącego się studenta: *Disce puer, faciam te Mościpanie*, to iest: ucz się chłopcze, a uczynię cię panem.

Als Johann der Dritte nach Wien abreisete, bemerkte er, daß seine Gemahlin, die ihr kleines Söhnchen auf dem Arme hielt, weinte. Er fragte sie also nach der Ursache. Diese, ihres Mannes würdige Heldinn, antwortete: Es thut mir leid, daß dieses Kind noch nicht im Stande ist, mit dir zugleich nach der Sieges-Krone zu streben.

Ein schönes Beispiel der Liebe gegen die Aeltern, hat uns Boleslaus der Krumm-Mäulichte gegeben, indem er fünf Jahre hindurch nach dem Tode seines Vaters Vladislans, in Trauer gieng. Der nämliche König pflegte zu sagen, so oft er das Gemälde des Vaters, welches er immer auf seiner Brust trug, anschauete: Bewahre mich Gott, daß ich etwas der Ehre meines Vaters unanständiges begehe.

Karl Gustav, König von Schweden, lobte die Tapferkeit des Czarniecki, und begehrte ihn persönlich zu kennen. Deswegen schickte er seinen General Schlipenbach zur Geißel für ihn. Es ist keine Geißel nöthig, sagte Czarniecki zum Schlipenbach, mir ist es am königlichen Worte genug, meiner Sicherheit gewiß zu seyn.

Als man Johann Sapicha, dem Kanzler von Lithauen, erzählte, daß ein gewisser Herr einen sehr schönen Büchervorrath hätte, allein kein Buch daraus lese, so sagte Sapicha hierauf: Dieser Mensch ist ei-

Gdy Jan trzeci pod Wiedeń odieżdżał, postrzegł, że jego żona swego małego syna na rękę trzymając, płakała. Spytał się więc o przyczynę. Ta swego męża godna bohaterka odpowiedziała: Bolesno mi jest, że to dziecię jeszcze nie jest w stanie z tobą razem zwyciężkich laurów dobić się.

Piękny przykład miłości ku swoim Rodzicom dał nam Bolesław Krzywousty, gdy przez pięć lat po śmierci oycy swojego Władysława w żałobie chodził. Tenże sam Król zwykł był mawiać, ile razy na portret Oycy, który zawsze na piersiach nosił, spótyrzał: niech mnie Bóg uchowa, ażebym co honorowi Oycy moiego nieprzystoynego popełnił.

Karol Gustaw, Król Szwedzki, wielbił męstwo Czarnieckiego, i żądał go z osoby poznać. Na ten koniec posłał swego Generała Szlipenbacha w zastaw za niego. Nie potrzeba żadnego zastawnika, rzekł Czarniecki do Szlipenbacha, dosyć mi jest na Królewskim słowie, abym bezpieczeństwa mego był pewny.

Gdy Janowi Sapieżę, Kanclerzowi Litewskiemu, powiedziano: że pewny Pan bardzo piękną Bibliotekę miał, ale żadney książki z niey nie czytał, rzekł Sapieha na to: Ten człowiek jest

nem Bucklichten ähnlich, welcher einen Buckel hinter sich trägt, ihn aber niemals sieht.

21.

Alexandra Catharine Czarniecki, eine Tochter des berühmten Czarniecki, nahm vom ihrem Vater, der sich nach Dännemark wider die Schweden aufmachte, mit diesen Worten Abschied: O! wie bedaure ich es, daß ich nicht als eine Mannsperson geboren bin, auf daß ich den väterlichen Thaten nachahmen, und seinen Ruhm erben könnte.

22.

Als Hedwig, die Mutter Heinrichs des Zweyten, Fürsten von Breslau, erfahren hatte, daß die Tartar Polen plünderten, und gegen Schlesien anrückten, ergriff sie einen Säbel, überreichte ihn dem Sohne, und sprach: Liebster Sohn! willst du, daß ich mich nicht schäme, deine Mutter zu seyn, so eile zur Rettung des Vaterlandes. Und da sie von seinem Tode Nachricht bekam, schalt sie ihre Schwiegertochter, die den Tod ihres Mannes beweinte.

23.

Stephan Czarniecki fiel die Haydamaken in Monasterziska an: und da er zuerst die Verschanzungen ersieg, durchbohrte ihm eine feindliche Kugel das Gesicht, und riß ihm den Kinnbacken aus. Ein so schwerer Schuß übergoss ihm den Mund mit Blut, und hemmte den Athem. Als man ihn nun vom Pferde genommen, und er das geronnene Blut ausgespieen hatte, fragte er sogleich, ob die Stadt erobert wäre.

do garbatego podobny, który garb za sobą nosi, ale go nigdy nie widzi.

21.

Alexandra Katarzyna Czarniecka, córka sławnego Czarnieckiego, pożegnała swego Oycę, który się do Danii przeciwko Szwedom wybierał, temi słowy: O! iak żałuję, że się mężczyzną nie urodziła, ażebym Oycowskich spraw naśladować i sławę jego dziedziczyć mogła.

22.

Gdy Jadwiga, Matka Henryka drugiego, Xiążęcia Wrocławskiego, dowiedziała się, że Tatarzy Polskę plondrowali, i ku Śląskowi zbliżali się, porwała pałasz, podała go Synowi i rzekła: Kochany synu! chceszli, abym się nie wstydziła, że jest twoją Matką, śpieszże na ratunek Ojczyzny. A gdy o jego śmierci wiadomość odebrała, zgromiła swoją synową, że śmierć męża oplakiwała.

23.

Stefan Czarniecki napadł na Haydamaków w Monasterzyszkach: a gdy pierwszy na szaniec wskoczył, przeszła mu nieprzyjacielska kula twarz i wyrwała mu szczękę. Tak ciężki postrzał zalał mu usta krwią, i zatamował oddech. Gdy go więc z konia zdjęto, i on zsiadł krew wypuść, spytał się natychmiast, czyli miasto było dobyte.

Theophile Sobieski, von Hause eine Danilowicz, Castellanus von Krakau, bewillkommnete ihre von Paris zurückkommenden Söhne mit diesen Worten: Gott sey Dank, daß ihr gekommen seyd, denn das Vaterland hat eurer Hülfe nöthig. Gehet, um fern Schimpf an den Tartaru zu rächen. Allein wisset, daß ich euch nicht für meine Söhne erkennen werde, wenn ihr jenen gleichen werdet, die bey Pilawce die Flucht ergriffen.

Nachdem Jakob Sobieski, den man an die Stelle August des Zweyten zum Könige von Polen wählen wollte, in Schlesien aufgefangen, und nach Leipzig in Verwahrung gebracht worden war, schlug Karl der Zwölfte dem Prinzen Alexander vor, denjenigen Thron zu besteigen, den das Glück seinem Bruder nicht zu gönnen schien. Er gedachte dabey nichts weniger, als eine abschlägige Antwort von ihm zu erhalten. Allein er erstaunte, da ihm der Prinz seine edlen Gesinnungen durch diese Worte zu verstehen gab: Niemals, sagte er, wird mich etwas bewegen können, aus dem Unglücke meines Vaterlandes und meines ältern Bruders einigen Vortheil zu ziehen.

Nachdem unser Kriegsheer bey Cefora geschlagen wurde, führte der Feldherr Solkiewski die Ueberbleibsel gegen den Dniester, und bedeckte sie mit eigener Brust vor den nachjagenden Türken. Seine Söhne rietthen ihm, daß er sein eigenes Leben retten sollte. Nein, meine Kinder, antwortete der Greis: das Vaterland hat mir das ganze Heer anvertraut. Wenn ich es nicht erhalte, so will ich mit ihm zugleich um-

Teofila Sobieska, z domu Daniłowiczowna, Kasztelanowa Krakowska przywitała swoich z Paryża powracających synów temi słowy: Bogu dzięki, żeście przyiechali, bo Ojczyzna waszey pomocy potrzebuje. Idźcie naszey się hańby na Tatarach pomścić. Ale wieździe, że was za moich synów nie uznam, jeżeli tym podobni będziecie, którzy pod Pilawcami pierzchnęli.

Gdy Iakób Sobieski, którego na miejsce Augusta drugiego Królem Polskim obrać chciano, w Śląsku schwytyany i do Lipska w areszt zaprowadzony został, proponował Karol dwunasty Królewicowi Alexandrowi, ażeby na ten tron wstąpił, którego fortuna Bratu iego zdała się wzbraniać. Niczego się on nie spodziewał, tylko odmawiającą odpowiedź od niego odebrać. Aliści zdumiał się, gdy mu Królewic, swój wspaniały myślenia sposób temi słowy dał poznać: Nigdy, mówił on, nie mię nakłonić nie potrafi, abym z nieszczęścia moiey ojczyzny i mego starszego brata iakiey korzyści szukał.

Gdy nasze woysko pod Cekorą zbite zostało, uprowadził Hetman Żółkiewski niedobitków ku Dniestrowi, i zasłaniał ich własnymi piersiami od doganiających Turków. Synowie iego radzili mu, aby swoje własne życie ratował. Nie, moie dzieci, odpowiedział starzec, ojczyzna cała mi woysko powierzyła: jeżeli go nie uratuję, to razem z niem zgięę, i tak się też stało. Na

Kommen. Und so geschah es auch. Auf dem Orte, wo er blieb, wurde eine Säule errichtet mit der Aufschrift: Fernet, wie angenehm es ist, für sein Vaterland zu sterben.

27.

Eine merkwürdige Tapferkeit, die der Spartanischen gleicht, bezeigte bey Stawischeze ein gewisser Jüngling Sglobicki. Denn dieser sprang auf die feindliche Verschanzung, und steckte da die Fahne auf. Als ihm aber ein Kosak die rechte Hand mit dem Säbel abgehauen, ergriff er die umfallende Fahne mit der linken, und ließ sie sich nicht eher ausreißen, bis er auch diese zweite verlohren hatte. Auf gleiche Art soll sich ein gewisser Kowalski hervorgethan haben, welcher, als ihm die Feinde umringet hatten, um sich die Fahne nicht aus den Händen reißen zu lassen, den Schaft auf die Seite warf, die Fahne allein zusammen wickelte, sich hinauf legte, und getödtet wurde.

28.

Jakob Sobieski, Kastellan von Krakau, gab dem Aufseher seiner Söhne Markus und Johannes, die er auf die Academie nach Krakau schickte, unter andern auch diese Warnung: Ich wollte nicht, daß meine Söhne leckerhaft und verzärtelt aufgezogen würden, vielmehr wünsche ich, daß sich ihr Magen bey Zeiten zu groben Speisen gewöhne, die zu genießen es sich ihnen in den Kriegen treffen wird. Diesen seinen Söhnen, als sie nach Paris reisten, gab er folgende Erinnerung: Machtet euch in allem vollkommen, nur nicht im Tanzen, denn dieses werdet ihr hier von den Tartarn erlernen.

tém miejscu, na którym poległ, wystawiono słup z napisem: Uczcie się iak miło za swoją Oyczyznę umierać!

27.

Znakomitą waleczność, która Spartańskiej wyrównywa, okazał przy Stawiszczach pewny młodzieniec Zgłobicki. Bo ten wskoczył na nieprzyjacielski szaniec, i na nim swoją zatknął chorągiew. Gdy mu zaś Kozak prawą rękę szabłą odciął, uchwycił wywracającą się chorągiew lewą, i nie dał iey sobie prędszy wydrzeć, póki i tey drugiey ręki nie stracił. Podobnym sposobem miał się także nieiaki Kowalski popisać, który, gdy go nieprzyjaciele oskoczyli, aby sobie chorągwi z ręki nie dał wyrwać, drzewce iey na bok odrzucił, samę chorągiew w kłęb zwinął, na niey się położył, i tak zabity został.

28.

Jakób Sobieski Kasztelan Krakowski dał dozorczy swoich synów Marka i Jana, których do Akademii Krakowskiej wysyłał, między innemi i tę przestrogę: nie chciałbym, aby moi Synowie delikatnie i pieszczenie wychowani byli, owszem pragnę, ażeby się ich żołądki wcześniej do grubych potraw przyzwyczaiły, których im używać podczas wojen nieraz wypadnie. Tymże swoim synom, gdy do Paryża wyjeżdżali, dał następujące napomnienie: Doskonalcie się we wszystkiem, tylko nie w tańcach, bo się tu tego od Tatarów nauczycie.

Als Heinrich der Kayser Glogau einnehmen wollte, ließ er die Kinder der wohlhabendsten Bürger dieser Stadt, welche ihm vormals als Geiseln gegeben worden waren, an die Spitze seines Kriegsheeres stellen, damit die Belagerten ihr, zum Ziele der Pfeile ausgeschütztes Blut sehen, und sich aus Mitleid gegen dasselbe ergeben möchten. Doch die Liebe zum Vaterlande erstickte die Stimme der Natur in dem tapfern und dem Lande treuen Herzen. Die Glogauer ließen sich durch das traurige Seufzen der Unschuld nicht bewegen. Sie warfen die Pfeile sowohl auf die Thriegen, als auf die Feinde, und so nöthigten sie den Kayser abzuziehen.

Zur Zeit der Belagerung des Schlosses von Trembowla durch Ibrahim Pasche im Jahre 1675, entschloß sich endlich Ehrzanowski, nachdem er sich tapfer widersezt hatte, sich den Muselmännern zu ergeben. Allein seine Gemahlin ergriff die Waffen und sagte: „Entweder nimm mir mit diesem Eisen das Leben, damit ich die Schande nicht habe, die du dir bereitest: oder du kommst durch meine Hand um, wenn du dich unterstehest den König, die Familie und das Vaterland zu verrathen.“ Der durch den Muth des Weibes in der Tapferkeit gestärkte Ehrzanowski, vertheidigte nicht nur das Schloß, sondern richtete noch durch einige Ausfälle eine große Niederlage unter den Türken an, und trieb sie davon ab.

Als Johann Samonöski erfuhr, daß Kochanowski, der berühmteste Poet, sich von dem Hofe des Siegis-

Gdy Henryk Cesarz Głogowa dobydź chciał, rozkazał dzieci najbogatszych obywatelów tego miasta, które mu dawniej w zakład dane były, na czele swego woyska postawić, ażeby obleżeni swoją na cel strzał wystawioną krew widzieli, i z politowania nad nią poddali się. Jednak miłość oyczyzny stłumiła głos natury w męźnych i kraiovi swemu wiernych sercach. Głogowianie nie dali się smutnym iękiem niewinności wzruszyć. Rzucali oni pociski tak na swoich, iak na nieprzyjaciół, i tym sposobem przymusili Cesarza do odstąpienia.

Podczas obleżenia zamku Trembowelskiego przez Ibrahima Baszę w r. 1675, postanowił nakoniec Chrzanowski, który dotąd męźny dawał odpór, Muzułmanom się poddać. Lecz żona jego wzięła się do pałasza i rzekła: „Albo mi odbierz „tę żelazem życie, abym nie była uczestniczką „tey hańby, którą sobie gotujesz: albo sam zginięsz z ręki moiej, jeżeli się odważysz Króla, „Familią i Oyczyznę zdradzać.“ Taką odwagą niewiasty w męstwie swoim utwierdzony Chrzanowski, nie tylko zamek obronił, ale nadto przez kilkakrotne wycieczki zadał wielką klęskę Turkom i onych odpędził.

Gdy się Jan Zamoyski dowiedział, że Kochanowski, najsławniejszy Rymotworca, ode dworu

mund August hinwegbegeben, und sich in seinem erblichen Dorfe Czarnolesie niedergelassen: konnte er nicht ertragen, daß ein so großer Mann seine seltenen Eigenschaften in einem entlegenen Winkel vergraben sollte. Deswegen wirkte er ihm die Kastellanen von Polaniec bey dem Könige aus, und schickte ihm das Privilegium dazu. Kochanowski dankte beyden für die Gnade, die Ehrenstelle aber nahm er nicht an, indem er sagte: daß er sich mit mittelmäßigen Einkünften begnüge, und den stolzen Kastellan nicht in sein Haus lassen wolle, welcher durch seine Verschwendung das alles geschwind durchbringen würde, was Kochanowski erworben hätte.

32.

August der Zweyte, König von Pohlen, fehrte in sein Königreich zurück. Als er sich eine halbe Meile von Gorniz, einer seiner Gränzstädte befand, fuhren die Postillione, um den schlechten Weg zu vermeiden, auf dem besäeten Acker eines Bauers. Dieser ward es gewahr, ergriff die Pferde an den Zügeln, und drohete ihnen, wenn die Wagen nicht wieder auf die Landstraße zurückkehren würden, mit einer großen Axt, womit er bewaffnet war, die Räder an der Kutsche zu zerhauen. Zwey Edelknaben Sr. Majestät, die neben der Kutsche ritten, traten hervor, und als sie den Bauer zurückgestoßen hatten, befahlen sie den Postillionen denselben Weg fortzufahren. Der König hörte das Geschrey ihres Zankes, und da er sich nach dessen Ursache erkundiget hatte, schalt er die Edelknaben, daß sie den Bauer geschlagen hätten, ließ ihm etliche Gulden geben, dem Postillion aber befahl er auf der Stelle umzukehren, und auf die Landstraße zu fahren. Er sagte ferner, daß ein armer Mensch Ursache hätte, sein Gut zu schützen, und daß ein König kein größeres Recht habe, als der schlechteste Einwohner, eines andern Eigenthum zu vernichten.

Zygmunta Augusta oddalił się, i w swojej dzie-
dzicznej wiosce Czarnolesiu osiadł; nie mógł
cierpieć, aby tak wielki człowiek swoje rzadkie
przymioty w odległym zakątku zakopywał. Dla
tego wyrobił mu Kasztelanią Polaniecką u Króla,
i posłał mu na nią przywilej. Kochanowski po-
dziękował obudwóm za tę łaskę, krzesła jednak
nie przyjął, mówiąc: że na pomiernych docho-
dach przestaie, a dumnego Kasztelana do domu
swego wpuścić nie chce, któryby przez swoje
marnotrawstwo wszystko to wnet strwonił, czego
się Kochanowski dorobił.

32.

August drugi Król Polski powracał do swego
Królestwa. Gdy się o pół mili od Gornicy, ie-
dnego ze swoich nadgranicznych miast znajdo-
wał, wjechali postyliionowie, dla uniknienia złey
drogi na zasiane pole iednego rolnika. Ten po-
strzegł to, ujął konie za cugle, i groził posty-
liionom, iż, jeżeli powozów nie wrócą na go-
sćciniec, on wielką siekierą, którą był uzbroiony,
koła u karety poobcina. Dwaj Pazię Króla Jmci,
którzy przy karecie iechali, wysunęli się na przód
odepchnąwszy chłopą, kazali postyliionom tą
samą drogą iechać. Król posłyszał krzyk ich i
zwady, a dowiedziawszy się o iey przyczynie,
połaił Paziów, że chłopą postursali, kazał mu
dać nieco pieniędzy, postyliionom zaś rozkazał,
aby na miejsce nawrócili i na gościniec zjechali.
Powiedział potem, że ubogi człowiek ma przy-
czynę swego dobra bronić, i że Król nie ma
większego prawa, iak nayuboższy kraiu mieszka-
niec, cudzą własność niszczyć.

Einige Personen, die eine gute Belohnung zu bekommen gedachten, wenn sie Stanislaus Leszczynski uns Brod brächten, beredeten sich, daß sie sich hinter einer Hecke verstecken wollten, wob y er vorüber mußte, um ihm mit einer Kugel daselbst den Rest zu geben. Stanislaus wurde davon benachrichtiget, und versüete sich an den bestimmten Ort ein wenig vorher, wo ihm diese Leute aufspassen sollten. Er kam gleich, da sie sich versammeln wollten, und gieng geradeß Weges mit einem einzigen Edelknaben auf sie zu. Diese Leute waren noch nicht auf den Ort gekommen, wo sie ihr Vorhaben ausführen wollten, und hatten noch nicht Zeit gehabt, sich unter einander deswegen zu bereden, als sie über die Anwesenheit des Stanislaus außer sich selbst kamen. Dieser redete sie also an: „Meine lieben Freunde, ich kann nicht glauben, daß „Leute, denen ich niemals etwas zu Leide gethan, „wir das Leben nehmen sollten: Wosern euch die „Noth dazu treibet, einen Mord zu begehen, sehet, „hier ist Geld, führet euch als ehrliche Leute auf.“ Zudem er dieses sagte, überreichte er ihnen etliche Ducaten, und setzte seinen Weg fort.

after ordered trust a dam
Faintly written text at the top of the page.

Vertical text written in a cursive script, possibly containing names or a list of items.

my

Vaylasha

Said

Handwritten signature or name at the bottom right of the page.

WYŻSZA SZKOŁA
PEDAGOGICZNA W KIELCACH
BIBLIOTEKA

112906

Biblioteka WSP Kielce

0154740